

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiæ Societatis Iesv Pars ...

Clavdivs. Res extra Europam gestas, & alia quædam / suppleuit Petrus
Possinus Ex Eadem Societate ; Francisco Sacchino

Orlandini, Nicola

Romæ, MDCLXI

Liber Secundus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98261](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98261)

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1582.

Liber Secundus.

Soc. 43.

INITIO anni, Hispanicarum maxime Prouinciarum postulatu, decreuit Claudi Generalis Societatem per Europam late sparsam inuisere. Id quidam primariorum, in Prouincijs Patrum vehementer olim ab Euerardo quoque contenderant. Quippe ingens, aiebant, solatium, inferioribus suum Praepositum cernere, ingens Praeposito ipsi ad res recte temperandas subsidium fore, hominum sibi creditorum mores, viresque habere perspectas, vnde iusta graduum distributio fieret, & administratorum lectio idoneorum: denique cum alia alia postulent nationes, experimento, vsuque condiscendum, quae quibus locis disciplina ratio pro instituti, ac legum vniuersarum modo, habenda sit; neque haec, nisi oculorum fides accedat, satis posse vnquam auditione cognosci. Has ob causas Claudius, vti se penitus suorum vtilitati deuouerat, ita ad arripiendum, primo vere iter accinxit, recta perrexturus in Lusitaniam, vbi tum Philippus agebat Rex; & inde in ceteras Hispaniae Prouincias: tum deinceps in Galliam, Belgium, Germaniam, ac Poloniam, excursurus. Iam lecti via comites, ac viatorum instrumentum paratum, designatusque, qui Romae subsisteret, Generalis Vicarius Laurentius Magius: à Pontifice quoque abeundi commeatus acceptus. Sed cum iter per Galliam Haeretici infestum haberent, dum opportuna expectatur mari traieccio, dilata primum à Vere in Autumnum profectio est, ad vltimum omnino praetermissa. Nam, vt deinceps ex Annalium horum cursu patebit, alia super alias inciderunt cause grauissimae, quae Romanam stationem nunquam ab eo deferri permisere. Et sane si res subtilius perpendatur, raro incidet causa, quae ad Societatem visendam Romae debeat Praepositum Generalem abstrahere. Nam vt omittantur itinerum difficultates, omittantur pericula, in quae sine grauissima causa, & maximi emolumenti certa spe, supremum Ordinis caput nullo modo conijci decet: omittantur, quae vniuerso Ordini (si quid humanitus Generali peregre eueniret) impenderent, non inutilium modo impendiorum, laborumque, sed etiam dissidiorum in nouis Comitibus, tempestatumque pericula, Quero num tota sit lustranda Generali Praeposito familia sua, an solum pars? Non sane quisquam dixerit totam. Nam & ad Indorum Prouincias, nouumque Mundum, ab Europa immensis Oceani abiunctum spatijs, multorum errore annorum, per procellarum, ac fluctuum arbitria, relegandus esset: & id esset Praepositi munus, vagari per maria, ac terras omnes, speculari multa, nil gerere: hoc demum esset fieri Generalem, damnari totius orbis terrarum exilio. Quod si non vniuersus est illi circumeundus Ordo: cur haec potius pars sit adeunda, quam illa, non erit in facili expedire. Nam remotissima quaeque solent curam maxime indigere. Quae vero praeteritur, eius res, hominesque incogniti erunt, & administratio caeca, iisque difficultatibus impedita omnibus, quascumque excogitare queas in ea parte quam adeun-

1
Prouinciae praefertim Hispanicae visitationem Generalis postulant.

2
Ad eam se Claudius accingit.

3
Profectio dilata primum necessarijs causis. Deinde omissa.

4
Rationes, quae visitationi Generalis obstant.

5
Prima, quod fieri ab vno nequeat vniuersi ordinis lustratio.

6
Et si quæ
pars omitta-
tur, inæqua-
litas condi-
tionis quere-
larum habet
semen.

7
Generalis
præcipua cu-
ra vniuersi
corporis pro-
nidentiam
spectat.

8
Motus inde
in Prouincijs
futuri publi-
cæ paci mi-
nus vtilis.

9
Periculum
errandi.

10
Commoda
gubernatio-
nis per lite-
ras.

11
Vita Gene-
ralis pericli-
tans in iti-
neribus.

12
Vtilitates
quas Socie-
tas percipit
ex fixa Ro-
mæ commo-
ratione Ge-
neralis.

13
Assistentium
vtilis.

14
Exemplum
S. Fundato-
ris.

dam omnino contendas. Sed fac in Indijs, vt tam longe sepositis, quia ne-
queant corrigi, toleranda incommoda; Europæarum certe Prouinciarum cur-
has potius, quam illas spectatum eat? Id si beneficium est, nulla se potissi-
mum prætermitti æquo animo feret: si pœna, nulla facile sustinebit potissi-
mum se se damnari. Ad omnes igitur cursum cogetur intendere. Qui vero
tum finis fiet peregrinandi? Dum cognitio illum Prouinciæ vnus tenet, quan-
tum reliquæ interim laborabunt? Nam administrare eas per se se non poterit.
Qui enim literæ commearent ab angulis terrarum ad angulos? Quippe in in-
certum semper darentur: sero plerumque afferrentur: sæpe interciderent. Vbi
præterea apud eum, & consiliarium, & adiutorum idonea copia, nisi ci-
cumducere agmen velit? Ergo per Vicarios cuncta erunt gerenda; coquefiet,
vt dum cunctis Prouincijs Generalis Præpositus impertitur, omnibus adima-
tur? Quam vero multa vbiq; pendebunt ex Generalis expectatione tan-
quam in interregno suspensa? Quantum in multis ciebit motum nouarum
rerum spes ad eius aduentum? Homines enim sumus, ac sæpe meliorum
desperatione præfenti sumus statu contenti. Quod si spes animum pupugerit,
quieta turbantur. Quid tum postea? num Prouinciæ, quam ille recognoscit
tantum vnquam accedet commodi, quod incommodis cæterarum præponderet,
emendumque sit tanto? Plurimum oculis, vt æquum est, tribuanus; tamen
si Præsides à Generali cum sapientissimorum consilio lecti, fallantur, quorum
assidua est inter paucos, & notissimos, vita, quis tutum præstabit ab errore
Præpositum ipsum? Quid coram per se amplius faciet, quam si cum potesta-
te hominem mittat, cui credat æque, ac sibi? Habet quoque cognitio accepta
per literas commoda sua: Epistola, vt aiunt, non erubescit: scribitur accu-
rate: in memoriæ subsidium conseruatur. Super hæc, cum vna in Prouincia recte
cognorit Præpositus, recte composuerit omnia, num ad alias dum perget, hoc
eodem, quo reliquit loco immota perstabunt? Fluunt humanæ res, hominum
mores mutantur, homines ipsi morte dilabuntur, alijque perpetuo quodam
flumine, noui, ignotique succedunt. Itaque statim eodem redeundum est, vt
ab Generali absente pendendum sit. Quid si statim Generalis ipse rapiatur,
vbi Societatem cœpit nosse? (quod plane persæpe in tot ærumnis, tanque
longis discursibus, ætate eius, vt plurimum grauiore, necesse est euenire) non-
ne rudis sufficietur? Consideretur ex altera parte, quantas in vno, eodemque
loco, hoc est sancta in Vrbe, fixa Præpositi sedes opportunitates habeat. Ad eum
vndique, tanquam ad notum, certumque portum, perflugium est. Inde ipse coe-
dis instar in membra vigorem diuidit, atque diffundit; & quodammodo ad su-
premi exemplum motoris, fixus, ac stabilis sibi subiectorum motus ciet, ac tem-
perat, nullis implicitus peregrinationibus, quæ maximam trahunt, & tempo-
ris partem, & virium, nullis per nouas Ciuitates officijs, vel excipiendis, vel
referendis distractus, totus in totius sui cœtus tutelam vacat, totus excubat.
Tanquam è specula circumspiciens, lustransque animo partes omnes, & vndi-
que rerum statum, ac negotia, & labores accipiens, conferensque inter se
initia, progressiones, exitus, incredibile dictu est, quanto plus necessariz ei
loco prudentiæ colligat, quam si Collegiorum scrutandis coenaculis, culinil-
que distineretur. Hic præsto assidue sunt è diuersis lecti Nationibus Assisten-
tes, atque consiliarij, quibus cum nec locorum, nec hominum notitia, vel que
tantum laudatur, vsu oculisque percepta, desit, abunde quicquid in illo posit
desiderari, suppletur. Cum his statas habet consultationes, vnde mature, et-
dine, sapienterque res transiguntur. Quanti illud est, tum ad alias opportunita-
tes, tum vt sibi (quod tam vasto in corpore, seculoque tam improbo rarum
esse non potest) membrum quodpiam labore, auxilium, aut certe solatium pe-
ratum sit apud Summum Pontificem, à quo tantum Societas pendet, ad hunc
Præpositum? Hæc ita cum sint, apparet diuino consilio Romam Societatis Præ-
sidi sedem S. Ignatium designasse. Neque vero inde ille vnquam, nisi perpetu-
cis diebus, abesse sibi permisit: verum ad visenda domicilia, ad vulgandas Con-
stitu-

stitutiones, & ad primam in totum corpus, in quo inestimabile momentum inerat, inducendam proprii generis formam, alios dimisit: non ratus tantam suam ab vrbe absentiam: qui tamen si id è diuino existimasset obsequio, vel pedibus, non in Germaniam modo, siue in Hispaniam, sed vsque ad vltimos Indos, haud dubie perrexisset. Neque post Beatum Patrem, siue Lainius, siue Borgia, visenda gratia Societatis, sed ad negotia publica duntaxat, Summi Pontificis iussu, Roma exierunt. Quorum tamen peregrinatio, quamuis ea tempestate nec admodum numerosa fatigaret Societas, & primus vigeret feruor, haud sine magno stetit incommodo rerum agendarum, ac domestica disciplina. In Borgia vero etiam paruit, quam timendum imbecillitati humanae, atque parcendum sit: qui post longissimum morbum ex via contractum laboribus, tandem etiam decessit; vt multo ante Societas, quam natura ferret, orbata eo sit, & multo ante quam orbaretur, caruerit. Superuacaneum hic est humanae gentis ritus proferre. Constat tamen apud omnes Nationes, quae plurimum habent humanitatis, quod in Apicularum quoque notant Republica, minime vagos esse, qui rerum potiuntur. Nec incitum est eius factum, sapientis, qui docturus quemadmodum vastum Regnum contineri in officio posset, abiecto in solum corio, perulsansque extrema, cum totum sic circumfisset, vt dum vnam premit partem, altera attolleretur, tandem in medio constitit, omnesque ex aequo pressit, atque composuit. Significans ex Regis discursu fieri, vt vnam dum adit plagam, altera turbaretur: si sedem in medio figeret, omnes pariter quieturas. Verum quicquid alia, seu postulent, seu patiantur Respublica, huius quidem Ordinis ea descriptio est, tantusque partium singularum ab capite nexus, tam rerum suspensa ab Generalis Praepositi nutu administratio, vt si vel spargatur potestas in multos, inque vicarios diuidatur, vel non certa ipse regione consideat, ipsa rerum summa periclitetur. Quae cum in re sint, tanti tamen Claudius solatium aestimabat ipsius conspectum exoptantium Prouinciarum, praesertim cum tota Societate tranquillitas esset, & Romani Pontificis ea benignitas, vt non multum ex praesentia Generalis penderet; & ipse per atatem, ac vires, ferenda peregrinationi sufficiens, vt se dare, & in labores, & in pericula plane decretum haberet: nec nisi intercurrentibus deinceps negocijs grauibus, praesertim Liouoniae, ac Transyluaniae, itemque Angliae, ac Scotiae, ab incepto destiterit, magno certe boni publici lucro. Diuina quidem voluntas, vel inde intelligi potuit: quod Triremis, quam multi hortabantur, vt vere primo conscenderet, in eo ipso cursu incidit in Piratas, & capta est. Multa is tamen adiecit, variaque subsidia, per quae certius, & rerum statum absentium, & personarum, siue ad gubernationem, aliaque muna, siue ad varias Societatis classes idonearum, vires, facultatemque cognosceret, vt facile inuenire non sit, quo ultra progredi humana cura, ac sedulitas queat. Ad tertium Idus Ianuarij primus in fundamentis Romani Collegij, à Philippo Boncompagno Cardinali S. Sixti, positus est, lapis cum titulo, A Gregorio Pontifice id Collegium ad omnes nationes optimis disciplinis erudiendas extrui. Iamque surgebat opus quale putabatur religiosam decore modestiam, rude ac simplex, cum id spectatum è Vaticano aduectus Pontifex, euerit continuo iussit, nouumque magnificum de integro excitari, dignum Romano Pontifice, Gentiumque communi Gymnasio: ita lateritium, tyburtino substructum lapide, repositum est. Nec placuit Pontifici Gregorianum appellari Collegium, quanquam insignia sua gentilitatis non solum in fronte, passus est assigi, sed etiam egregio sculpta artificio è marmore, vltro in eam rem ipse donauit: auxit ad opus vrgendum in annos viginti vestigal annuum: & domicilio quoque Tyronum S. Andreae aliquid certi vestigalis attribuit; praeter condita Seminaria, non solum in Septentrione, verum etiam in Iaponia, de quibus suis locis agetur. Commouit totam urbem Andreae Spinulae ex medio honorum curriculo repente conuersus ad religiosam in Societate humilitatem cursus. Erat enim è Spinularum Genuensium inclyta gente Clericus

15
Quem in hoc vt alijs Lainius, & B. Borgia imitati sunt.

Plut. in Alexandro.

16
Sensus communis sapientum de utilitate constituendi capitis Reip. in fixo loco.

17
Quae ratio in Societate magis valet.

18
Impedimenta destinata protectionis

19
Primus lapis in fundamenta Romani Collegij missus.

20
Liberalitas Pontificis.

21
Andreae Spinulae ad Societatem vocatio.

22
Res ab eo
præclarè ge-
stia.

23
Virtutes il-
lius, ac do-
tes excellen-
tes.
Prudentia.

Manfuetu-
do.

Circumspe-
ctio loquen-
di agendi-
que.

24
Liberalitas,
& misericor-
dia.

25
Temperan-
tia eiusdem.

Et Religio.

26
Occasio vo-
cationis.

27
Ioan. Bapt.
Nannini cõ-
suetudine
proficit.

Sanctæ eius
cogitationes

cus Apostolicæ Camera, qui honor secundum Cardinales Romæ amplissimus, & ad Cardinalatum ipsum gradus habetur. Idem multos annos annonæ Præfecturam, atque in difficultate rei frumentariæ, sapienter, administravit, & Pontifici æque probatus, ac populo. Quo tempore illud quoque edidit modestæ documentum, quod cum in Diocletianæ Thermis, in Quirinali monte, horreum publicum faciendum curaret, nec familiæ suæ insignia Pontificiis supponere, ut moris est, nec vllâ tituli significatione extare sui memoriam voluit. Et plene multa apparebant in cuncta eius vita excellentis, non ad quamcumque civilem virtutem, sed ad Euangelicam quoque perfectionem, in dolis signa. In functione sui muneris accuratus, & vigil; longe prospicere, ac providere: consultare in tempore; distribuere suas apposite cuique ministrorum partes, instare operi; pensum exigere, non fastidiose, sed diligenter, cuncta, ut dicitur, in numero habere: nec minus se ipsum, quam negotia habere composita. Nunquam ex eius ore clamor, aut stomachorum imperium, aut contumeliosa obiurgatio audita. Et quanquam aliquanto erat in corporis cultu delicatior, ita ut inter exercendum sapius mutaret vestes, etiam pileola, minima magisque tenuia, ac munditiarum plane exquisitarum in toto mense intermentum, nec in lecto, vel tenuem pati rugam posset; nunquam tamen petulantia dictum, factumue animaduersum in eo. Lusores, scurras, Histriones, proci ab se arcebat, nec inter famulos patiebatur, quos vitijs implicatos relictos. Familiæ magis Patris, quam Domini ritu præerat, in singulorum utilitates, et corporis, & præcipuè animi, attentus: præsertim vbi ægrotarent, liberaliter solatia, & adiumenta suppeditans. Eandem benignitatem præstabat pauperibus vicinæ ægrotis: nec rarò in publicis iacentes Nosocomijs visibat, allaque, ac missis recreabat subsidijs. Ingenio cum esset ad bene de omnibus merendum propenso; si quis tamen pecuniam mutuum rogaret, solebat respondere, donabo potius: nolo enim amicum perdere: ac re ipsa donabat: periculum habens, si mutuum daret, siue appellando amicum, siue non appellando, amicum iuxta, ac rem facile amissum iri. Semel in die, vesperi, idque modice, sumebat cibum: vinum admodum raro, & quam dilutissimum, adhibebat: somni item modici erat, quem lectione parum rerum, aut auditione conciliabat. Impigre Sacerdotalia officia, ac tempestiue exequabatur: atque vbi interius diuina penetrauit, nulla de re sermones libentius, quam de Deo mitebat: bis quaque hebdomada: voluntarijs se se cadebat flagris: quotidie meditationi horam impendebat, quotidie sacris operabatur. Sed occasio vniuersi animi cœpit ad perfectiora intendere, digna notatu est. Anno 1580. inuentore, Marcellus Pallauicinus eius Sororis filius, Societatem cum flagitaret, atraxit Andreas renitens, nullum faciebat finem adolescentem circumducendi ad Cænobium, ac Doctores, qui vocationem eius, & constantiam periclitarentur. Iam Cardinales quidam interrogant iussu Pontificis, ac probant, nec tamen quiescebat Andreas, ante omnia verens, ne in Marcelli pecuniam adiectus oculis esset, eique tenderentur insidiæ. Quam inanem suspicionem, ut aboleret Euerardus Generalis, plane sententiam fixerat, nisi æquus, bonusque consentiret Auunculus, nequaquam Marcellum Societate recipere, Denique eo proficit res, ut Pontifex causa cognita, acriter Præsulem obiurgaret; & Marcellum protinus iuberet admitti. Ex ea obiurgatione Pontificis, & scilicet excitatione postquam affectus resederat, conscientia, siue longius se dolens progressum, siue retractans in ea dimicatione, quæ audiuerat, cœpit de se quoque ipse perfectionis Euangelicæ volutare consilia. Habebat inter domesticos Ioannem Baptistam Nanninum, patria Lucensem, iuuenem moribus optimis, modestaque, & prudentiæ singularis, factum ex animi sui sententia. Cum hoc animo liberius torum aperiebat. Sæpe habebat in ore, magnoque cum sensu pronuntiabat: Si moriendum non esset, aliquid foret causæ cur huius vitæ gratia laboraretur. Nunc vero cum sit moriendum, quid est cur laboretur? Sæpe etiam illa usurpabat è sacris literis, Stabant Iusti in magna constantia. Et, Nobis autem

autem quid profuit superbia? aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Saepe etiam distrebat, quomodo Sanctus Bernardus, & alij Sancti Patres, vel Christus, aut Mundus errat: colligens plane insanire mortales, qui ita eas res, quas Christus, & Sancti viri contemplare, sectentur. Cum qua re, apud priscos Ethnicorum sapientes, quorum lectione delectabatur, si dictum, factumue faciens reperiret, nunquam poterat legens animoque, & ore versans, expleri. Per vias si forte in hominem religiosum praefertim e Societate, aut e Capuccinis incideret, ad Nanninum conuersus, Ergone aiebat hi Caelum habebunt, nos autem non? Alias; vbi mors ingruet, praoptabimus ne nos Cardinales, aut Pontifices fuisse, an istorum e numero? Alias Augustini verbis, Quid tandem in domo Imperatoris, vel Pontificis? Quid in ista Vrbe? Surgente pauperes, & simplices, & rapiunt Caelum. Alijs temporibus exardescente spiritu secum ipse vehementius luctans erumpebat, Cur non modo? Cur non hac hora? Et nolebam mea ferrea voluntate. Et, da Domine velle, & iube quod vis. Consuetudinem inter haec magis magisque in dies cum Societate intendens, ad generosum transitum nequibat animum confirmare, cum forte longo Hieronymi Plati colloquio inflammatus, statuit per huius anni latiores ante Quadragesimam dies, ad Exercitationes spiritus secedere, ac plane de certo vitae suae statu transigere. Eam ob causam Tibur ambo secedunt. Hic initio languidius res procedere: pia commentationes exercenti difficiliores, aridioresque videri, quam ante consuessent. Dum tamen perstat, prius leui commotione impellitur, cui successit feruor, vt ipse vocabat, illuminatus, qui diem totum tenuit inter alternantium tentationum impulsus. Grauisima illa erat, & summi periculi suspicio, ne temeritas foret, paucorum dierum, angustijs de re tanta decernere. Per otium genus hoc negotij cura lustrandum, ac ponderandum, adhibenda consilia, demum experimento tentandum. Subtilissima haec est humanarum mentium fraus, cunctari in tutissimis, festinare in lubricis, dubitare in optimis, in ancipitia, sapiusque fallentia tanquam inevidentia ruere. Nam quotus quisque est, qui si luculenta offeratur haereditas, aut honor illustis, haesitandum existimet, vti vulgo clamant, de amplectenda Cruce sine fine deliberandum, cum tamen ab illis deterreat, ad hanc Christus inuitet? Per hanc speciem nostro Praesuli post tot Dei instinctus, longasque moras fucum facere Satan conabatur. Sed diuina imprimis gratia confirmatus, & Plati apposita oratione incensus, qua hortabatur, vt explicaret fortiter sinum pectoris, & exciperet liberaliter Deum, ad sacrum peragendum, secedit. Ac primum cum inchoaret, atque ex animi sui angustijs magno cum sensu ea verba proferret, Quare tristis es anima mea, accepit tanquam diuinum responsum, Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Deinde Sacrosanctum Christi Corpus suscepturus, vehementi quodam impulsu sensit ea verba Diui Augustini ingeri sibi; Projice te, Projice te. Atque ita impellente, & adiuvante eius, quem manibus sustinebat, gratia, plenissime se in eiusdem Domini manus proiecit, planeque decreuit, diuino se in Societate obsequio dedicare. Continuo tranquillitas animi admiranda successit, immo gaudium, ac letitia tanta, vt ne continere quidem, quin foras erumperet, posset. Accersito statim post sacrum Plato, procumbunt ambo in genua, Deoque gratias ingentes agunt, orantes vt confirmaret, quod operatus erat in eis. Nec iam moram interponendam vllam censet Andreas, quin statim in domum Dei confugiat. Id primo Quadragesimae die decretum, postridie religione voti confirmat. Die Veneris Romam reuertitur, proximo Pontificem alloquitur, statimque Quadragesimae prima Dominica in Tyrocinium S. Andreae se abdit; prudenter enim vero, ac fortiter turbas anteuertens, quas concituri erant propinqui; ac nexus, qui solui aegre potuissent, abrumpens. Nec caro, & Satanas non labrabant: sed ille, & mente, & lingua versabat psalmi verba, Melior est dies vna in Atrijs tuis super millia, & Apostoli, Omnia arbitratus sum, vt sterco-ra, vt Christum lucrifaciam, & ante oculos habebat, quid vellet a se nouissimo mor-

28

Hieronymi Plati colloquio ad Exercitia spiritualia a. m. ap. pellit.

29

In ijs variè fluctuat.

30

Tandem propositum ingrediendae Societatis inter sacrificandum accipit.

31

In Tyrocinium S. Andreae admittitur.

32
Domestico-
rum eius
mœror in-
eius digres-
su.

33
Ipfus ad il-
los adhorta-
tio.

34
Sermones
de illo.

35
Dictum
Card. Co-
menfis.

36
Auxilium
diuinum in
superandis
difficultati-
bus.

37
Demissio
eius, & vis
boni exem-
pli.

38
Andreas fra-
tri factum
suum appro-
bat.

39
Eius in vo-
catione con-
stantia.

40
Dictum
egregium
Cardinalis.

mortis momento actum. Sabbati vespera re iam inter domesticos vulgata, in-
credibilis omnes mœror inuafit. Dum mensa ille assidet (& conuiuium, quippe
supremum, voluerat esse lautissimum) singulos vidisles alto silentio prope at-
ritos, atque lacrymabundos ostentare se certatim, intentosque in herum habere
oculos, & quicquid præripere poterant officij exhibere. Commonebatur
hinc caritas erga Præsulem, quem amabant suauissime, colebantque: dolebant
non illius modo spes, sed suas pariter interfcindi. Ex altera vero parte nouum
exemplum, & quodammodo posita sub oculos futura vitæ species, excitabat:
nec pauci sancta agitabant consilia, indignum rati, se in seculi seruitute adeo
infructuosa permansere, cum ille adeo pretiosam desereret. Sic affectos An-
dreas intruenis, sublata mensa, vniuersos paucis alloquitur, Ne flere, inquit, fra-
tres, propter id quod ego acturus sum, nam equidem ad Dei famulatum ac-
cedo: sed ipsum precamini Dominum, vt me tanto munere dignum efficiat.
Vos quoque illum timete, & fugite peccata. Ego dabo operam, vt memoriam
singulorum vestrum conseruem, quorum causâ quid agendum sit, iam præscri-
psi Oeconomo, iterumque præscribam. In eo cognoscam, qui me ex vobis dis-
ligat, si hac in re sequatur. Quo dicto cum videretur sibi nimium exegisse,
correxit dicens, scilicet, si pro me rogabit Deum, vt ego assidue vestra causa
rogabo. Vbi postridie illuxit, statim post aliquantum præcationis, vt strepi-
tum præueniret, curru ad S. Andrea se confert. Varius continuo Romanus
sermo impleuit: neque multis diebus quicquam celebratius fuit: cum alij, vt
fit, rem stultitiæ tribuerent, alij leuitati, alij, vt æquum erat, Christianæ pru-
dentia in æternum prospicienti. Concurfus etiam consequutus est ingens eum
salutantium Præsulum, quos non modo exemplo, sed etiam inflammatis ver-
bis, ad pietatem contemptumque rerum humanarum adhortabatur. Inuisere &
aliquot Cardinales; ex quibus Comensis dixit, hoc eius factum, plus ei attri-
bisse honoris, ac dignitatis, quam si Pontificatum adeptus esset. Hieronymus
Platus in signe hoc beneficium, secundum Deum, B. Virgini tribuebat: idque se-
plane perpexisse aiebat Tibure. Mira etiam apparuit benignitas Dei in tollen-
dis difficultatibus, quæ veluti insuperabiles tali viro ante offerebantur. Illud
cum admiratione ipsemet animaduertit, cum ante tam exquisitis delectaretur
munditijs, vt ipsum argentum non satis nitidum videretur, & lances stanneas
horreret, iam postquam Societatem erat ingressus, ita videri mantilia, lance-
que mundas, vt existimaret, imbecillitatis suæ causa, peculiare quippiam se-
cum obseruare Nouitiorum Magistrum, cum tamen huiusmodi diligentia nul-
la admodum fieret. Cum primum impetrauit, vt liceret sibi patinas in culi-
na purgare, interrogatus num ea in re difficultatem, ruboremue sensisset, pro-
pius respondit fuisse inanis gloriæ periculum. Domesticis autem omnibus
summæ erat admirationi, atque incitamento, cum eius notæ virum videbant
abijci ad genua Magistri precantem aliquod sibi pœnæ, aut probri genus
ad contumaciam contundendam inferri: omni sedulitate ministrantem mensa,
& vbique se se adolescentulis, & Laicorum postremis adæquantem. Non mi-
nori fuit vrbis toti admirationi, cum conspectus est in attrita, Jaceraque tuni-
ca, manticis ab humero pendentibus per vias, & compita, & apud argenta-
rios, cum celebritas eo loco summa est, emendicans. Adeo enim pro homi-
nis ante notitia commotus est populus, vt certatim ad videndum accederet.
Interim Genua Frater, & quidem commotior aduenit; sed ita placatus est ab
Andrea, ita edoctus, vt sapius iuraret, si vxor sibi, ac filij non essent, idem
se, quod fecerat ille, facturum. Haud tamen multis post mensibus cum valen-
dinem Andreas lassisset, propinqui omnes commouere omnia, & omni ope
tentare cœperunt, vt eum ad se se reuocarent, Principis Auriæ autoritate,
& multorum Cardinalium apud Pontificem, id vt iuberet, interposita. Quod
Nouitius seruens, vbi cognouit, tam vere, ac prudenter cum Cardinalibus
egit, vt omnes ad suas partes adduceret. Quorum vnus dignum edidit Prin-
cipe Sacro responsum: Allegantibus enim P. Andrea morbum, ac mortis citæ
peri-

periculum; Si ægrotat, inquit, & moritur, iam quod sequutus est assequitur: recte enim moriendi causa ad Religionem, seculo relicto, secessit: Atque ad extremum, vbique morbi, vbique parata mors est. Nec sane quicquam Andree iucundius accidere poterat, quam in eo feruore decedere. Tamen visum est Patribus, vt confirmanda valetudinis causa Neapolim proficisceretur. Quo cum sequutus eum esset, pro veteri beneuolentia, Ioannes Baptista Nanninus, nunquam Pater quieuit, quoad inductum ad Exercitationes spirituales, ad Societatem quoque ipsam perduxit; visus ea re ingentem prope thesaurum sibi adeptus: aliusque ipsum ex eius familia bonus iuuenis, Andreas Chrysostomus, in domesticis ministerijs adhuc cum recto exemplo superstes, sequutus est. Verum Spiritus Domini in expediendo ab tot seculi nexibus tanto Præiule, & tanquam speciosissima Cedro Libani confringenda, ad Templi sui sancti vsus, perspecta vi, inenarrabilem eiusdem suauitatem in educando inter sentes, ac spinas caelesti flosculo admiremur. Obijt in Anglicano vrbs Collegio, post emissã Nouitiorum Societatis vota, quartodecimo Kal. Decembris, Eduardus Trogmortonus Anglus, anno ætatis suæ vigesimo primo. Cuius vitam posteritatis notitia dignam, continuò literis mandauit Sacerdos de Societate, ac mortem postea pro fide passus, Robertus Sotuelus. Est illa sane præclaris omnis generis decora virtutibus. Adeo vt Anglicanum Romæ Collegium inter ceteros vberes, & pretiosos fructus, quos ordinario velu prouentu reddere, non cessat, hoc quoque raro specimine maturæ fugis, in lactente quasi flosculo representata, gloriari iure posse videatur. Hoc eodem anno Collegium, idem permultos Angliæ Ciues reddidit, egregie ad fidem siue tutandam, siue restituendam, confirmatos animo, disciplinis armatos, quorum, aliorumque labores, ac certamina suo inferius loco perstringam. Gaudebat operis successu Gregorius, eoque nouis, vbi offerretur occasio, Seminarium hoc emolumentis, & honoribus augebat, nouis hoc anno vectigalibus attributis, commodataque, quoniam venalis non reperiebatur, ad remissionem animi Villa, quam Iulius Tertius ad Portam Flaminiam condidit; assignato item S. Stephani Protomartyris die, quo die vnus Alumnorum in Pontificio Sacello latinam Orationem haberet. Vifa est enim maxime conuenire Protomartyris laudatio ijs, qui per hæc tempora maxime omnium Christianorum, erudiri ad Martyrium videbantur. Collegij vero Rhemensis Pater Sanctissimus pecuniarias difficultates, ac ceterorum ex Anglia religionis causa extorrium, cum cognouisset, toto animi sensu commotus, quoniam adæquare ipse Pontificijs opibus, quippe quæ in vniuersum diffundebantur Orbem terrarum, nec suam benefaciendi voluntatem, nec gentis calamitatem posset, Christianorum Principum, datis in eam rem accuratis literis, liberalitatem extimulauit. Eam procurationem Societatis homines, quibus vel sanguine votum erat tam piæ causæ, nationique succurrere, flagrantissimo vbique studio adiuuere. Copiosa itaque collecta, est benedictio. Quodque pietatis officium Apostolicis temporibus Paulo autore Hierosolymitanis Sanctis Asiaticæ præstiterunt Ecclesiæ; id tempestate hac miserimã Sanctis Anglicanis cunctæ pœne Christianorum Ecclesiæ, pulcherrimo renouato exemplo, duce Gregorio præstiterunt. Hoc anno nouum Tiburtini Collegij templum impensis Cardinalis Contarelli ad 8. Idus Iulias rite præeunte Episcopo, ædificari ceptum: quod in S. Symphorosa dicatum nomine, valuit quamplurimum ad Sanctissimæ Matronæ, atque adeo cunctæ illius Martyrum clarissimorum familiæ, iam prope funditus abolitam Tiburtinis suis exuscitandam memoriam, & cultum amplificandum. Florentinum vero Templum non pro vrbs magnitudine ingens, sed pro specie sane venustum, magna populi voluptate ad culmen perductum, apertumque est. Formam descripsit Bartholomæus Ammanatus, magni nominis Architectus, & in impensam multum suppeditarat: qui demum, vnaque vxor eius poëtria cum primis nobilis, Laura Battiferra, quod sobolem nullam susceperant, Collegio Florentino ex asse scripto hærede, meruerunt eius haberi parentes. Annum iam

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

K

pro-

41

Neapoli
Nanninum
Andreas ad
Societatem
adiungit.
Item An-
dread Chry-
sostomum.

42

Mors Eduar-
di Trogmor-
toni.
Vita eius a
Sotuelo scri-
pta.

43

Pontifex col-
legium Ang-
licanum be-
neficijs pro-
sequitur.

44

Collegio
Rhemensis
Anglorum,
subsidia pro-
curat.

45

Templum
Tiburtini
Collegij ædi-
ficari coe-
ptum.

46

Templum
Florentini
Collegij per-
fectum.

47
Genue tem-
plum S. Am-
brosij Socie-
tati tribui-
tur.

48
Venetijs cõ-
cessa domus
ampliatio, &
pecunia in-
id data.

49
Saluticenis
Millionis
fructus.

50
Prouincia-
lum crea-
tio.

51
Iacobi Paëz
securitas in
morte.

52
Missio Ragusina.

53
Baptista
Eliani, &
Bruni pere-
grinatio ad
loca sancta.

54
Duo Nesto-
riani conuer-
si eorum
opera.

55
Iidem Da-
masci Maro-
nitas in-
struunt.

prope trigessimam Genue Societas versabatur in magna Ciuium caritate, nec dum tamen, quanquam multis, nec interdum sine strepitu tentatis, poterat certa sedes obeundis sacris haberi, cum demum S. Ambrosij Paracia, foro, curiaque vicina, ab Parochis ipsis offertur: hisque aliò digressis, Senatu volente, autore Pontifice, tum maxime cum desperatissima res videbatur, addicitur. Ut intelligamus longe plus esse in diuina cura, quam nostra: ac Patrem celestem, qui rerum opportunitates nouit, modo nos ij simus, quales oportet, fatis in nostra commoda excubare. Venetijs quoque, quod impetratu difficillimum videbatur non grauate Respublica concessit, vt spatia domus amplificarentur: cumque Possuino redeunti cum Mosco legato in Italiam, postquam eum Decemuirum Consilium audiit, de iungendis commercijs differentem, mirificeque probauit, quingentos nummos aureos dono misisset, siquerepudiasset, eos ad ædificationem domus attribuit. In percursandis, excollendisque Salutiorum Pagis, & Oppidis hoc quoque anno perseueratum eo fructu, quem vel inde pronum est intelligere. Obseruatum est enim, ex quadie illa est suscepta cultura, neminem vnum ab incorrupta religione defecisse: cum interim, & restituti mores passim, & quamplurimis hæsitatio, & errores permultis excussi sint. Iosephus Blondus ex Collegij Lauretani Rectore Prouinciæ Mediolanensis, quam loco Prouincialis Prosper Malauolta regerat, præfectus est. Ad Siculam suam Prouinciam reuerso ex Polonia Carminata, qui Siciliam inspectarat Iulius Fatius, in regenda Veneta successor Mario Beringuccio designatur; in eamque sub anni insequentis exordia ab vbe concessit. Collegiorum Sardinie Fabius de Fabijs Visitator profectus. In Collegio Neapolitano 7. Idus Iunij Iacobus Paëz præstantis Doctrinæ, religionisque vir, sacris disciplinas Romæ diu professus, mortale domicilium reliquit, tanta alacritate, vt, cum Ludouicus Massellus Prouincialis monuit, Medicos de corporis eius salute desperare, ad eum repente exhilarato vultu conuersus, vlnis tanquam Patrem complexurus expansis, quanta potuit maxima voce exclamarit exultans, gestiensque lætitia, O Pater, o latum mihi faustumque nuncium. Quam mortis securitatem quis, modo sapiat, non beatissime sæculi vitæ præponat? Ragusæ, quo cœperant successu, Philippus de Philippis, & Simon Bonnicus perseuerarunt.

In Monte Libano Ioannes Baptista Elianus, & Ioannes Brunus rebus è ferentia compositis, Romamque nuntiatis, dum quid præterea iuberentur expectant, consecrata Christi Domini Sacrosanctis Mysterijs loca, vt è proximo, statuerunt inuisere. Respondit ad votum peregrinatio, non solum propriæ fructu pietatis, sed etiam collata in alios ope. Nestoriani duo, minime vulgari conditione homines, vehementer instabant apud Franciscanum Custodem, cui S. Sepulchri procuratio demandata est, vt eo loci sacrificare sibi liceret. Custos ad Patres, quos præcipua caritate hospitio exceperat, homines misit, vt quid ij sentirent de religione interrogando cognoscerent. Breui se, quod erant prodidere, impij Nestorij veneno imbutos. Tum Patres curationem aggressi, amicè, doctèque instituendo, refutando, hortando perpulere, vt Catholicam veritatem respicerent. Formulam fidei concepit Ioannes Brunus accommodatam sectæ, per quam cum alia Catholica dogmata, tum Mariam Virginitatisque Hæreticis anathema dicebatur, ac nominatim Nestorio. Ex ea formula duo illi religionem professi, riteque expiati, ad sacrificium communi cum gaudio admissi sunt. Eandemque Patres formulam Franciscano Custodi inuicommunes vltus petenti, Arabice, & Latine conceptam reliquerunt. Ab Palæstina digressi, Damascum Syriæ perrexerunt, tum vt incolas Maronitas, quos per literas, eorumque Præsides instituerant, coram excolerent; tum vt ex acceptis Romæ ab Sanctæ Seuerinæ Cardinali mandatis, quid cum Antiocheno Patriarcha Græcorum ibidem degente, agi posset experirentur. Optatissimus accidit Pontificiorum Nuntiorum conspectus Maronitis, ac perinde fru-

stuosus; adeo paratos, avidosque culturae animos obtulere. Ad eam igitur normam, quae in Libano Monte constituta erat, res Damasci quoque redactae. Patriarcha Antiochenus ubi admonitus est, cupere in eius congressum venire Patres, primorum è suis multos acciuit, in eorumque comitatu, & corona adentes excepit perhonorifice. Illi Gregorij Pontificis rectissimam mentem demonstrant, qui nulla spe commodi sui, in oras vsque eo repostas, magna per impendia Nuntios destinet, eo solum consilio, vt pro summi, Oecumenicique Pastoris munere, aberrantes ouiculas in salutaria reuocet septa. Quin etiam, praes singulari nationis Graecae studio, nobile eum excitasse Romae Collegium, ubi non modicis, siue laboribus, siue sumptibus, educarentur adolefcentes eorum. Proinde tanta, tamque sincera benignitate duci se fineret, & debitos Pastori Summo reddere honores ne grauaretur: quemque cognosceret indulgentissimum Patrem, ei se filium obsequentem praerberet. Probauit, quae de mente pia, ac benignitate Pontificis memorabantur, Patriarcha, praesque se tulit egregiam aduersus eum obseruantiam: ac protinus posita quaestio est de processione Spiritus Sancti, vnde origo dissidij Latinos inter, & Graecos. Haud diu disputatio tenuit. Cum enim rationem eam Ioannes Brunus proposuisset, Filius, vel est aequalis Patri, vel minor Patri. Si aequalis, ergo vna virtus vtriusque, atque adeo quicquid est à Patre, necesse est esse à filio. Respondit ex illa praecipuorum corona Graecorum, Doctrina princeps, Filium Patre minorem esse. Vbi admirans Ioannes Brunus, & miserans stultitiam hominis, Ista, inquit, Arriana est haeresis, & intoleranda blasphemia, quam consensu Latina, & Graeca condemnavit, & anathemate confixit Ecclesia: tum arabice subiecit (didicerat enim non nihil) Deus misereatur tui. Obmutuere Graeci omnes, & erubere. At Maronitae, qui comites ierant Patribus, gratulabundi gestire, tum victoria Catholicae Religionis, tum etiam quod iam sua lingua, Ioannem loquentem audiuerant. Tergiuersari tamen Patriarcha, & multas difficultates obtendere ad obsequium Romani Pontificis, & palam significare, Constantinopolitani iniussu Patriarchae nihil sibi mouere fas esse. Quare cognito Patres, nihil inde probabilis spei dari, iterum hortati, vt consideraret Gregorij Pontificis benignitatem, & Cardinalis S. Severinae eorum Patroni studium, in Libanum perrexere. Hic literas à Praeposito Claudio, & Cardinalibus Carafa, & Sanctae Severinae accipiunt, vt Ioannes Baptista cum Fratres Mario Amato, Memphim in Aegyptum pergat, ad tentandam Cophthorum conuersionem, Ioannes Brunus, in Urbem, res gestas, statumque gentis renuntiaturus, iter capeffat. Ita latissimi ad parendum, post dulcissimos amplexus, digrediuntur, restauratum mirifice inter Maronitas cultum sacrorum relinquentes: multis quoque aucti ipsi, non solum recte factorum, sed & patientiae ornamentis, vt in tam longis peregrinationibus inter barbaras, hostilesque Nationes necesse erat. Nam & omnes quondam circa Tripolim, impotens, ac ferox Turca, nulla re, nisi odio Christianorum, ac barbari ingenij feritate instinctus; male plagis cecidit, admodum latus, quod pro nomine IESV digni haberentur aliquid contumeliae, & iniuriae pati: & Ioannem Brunum cum Mario Amato item Tripoli dederunt in carcerem, vt cogerent Turcas fieri, calumniati circumcisos esse: Namque ea Turcis lex est, vt si quis religionem mutare velit, non liceat ei nisi ad Turcicam transire. Patefacta leui negotio calumnia; tamen Marius ad necem petebant: sed P. Brunus intelligens ceruicem peti, vt crumena feriretur, veritusque ne ipsos à Pontifice missos enotesceret, munusculum Iudici promisit: impetrataque venia exeundi ad stipem in eam rem corrogandam, breui Marius quoque liberavit. Ipse vero Ioannes Brunus, è Canubino Tripolim proficiscens, incidit in latrones in densa Sylua, fugaque arrepta, Deum hoc orabat, Domine excæca mentes illorum, ne me assequantur; mirabilique Dei ope euasit. Quippe cum recta ipse fugam intenderet, nusquam è via digrediens; ipsi tamen opinati ad latibulum aliquod digressum, omiffa via, ad quaerendum in proximo dilapsi spatium

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. r.

K 2 tium

174
175
176

56
Agunt cum Patriarcha Antiocheno

57
Disputant coram eo de processione Spiritus S. à Filio.

58
Et Graecum Magistrum palam contumunt.

59
Antiocheni Patriarchae tergiuersatio.

60
Elianus Memphis ad conuersionem Coptorum mittitur.

61
Eliani, & Bruni varij labores.

Et pericula

Diuina ope vitata.

62
Occasio Mis-
sionis Mem-
phiticae.

tium debere plus viæ anticipandi, quam vt consequi deinde possent. Professio-
tionis Memphiticae ea fuit occasio. Paulus Marianus, nationis Gallicanae Mem-
phi Praefectus (Consulem vulgo dicunt) studio Cophos iuuandi ardens, pro
veteri Ioannis Baptistae in priore Memphitica professione anni 1561. notitia,
per literas eum saepe ab Maronitis, quando tam parum abesset, accersijt. Ipse
Patriarcha literis amantissimis inuitauit, vehementer cupere se cum eo, nun-
tians, religionis rem conferre. Quæ cum ita essent, Ioannes Baptista, si nihil
aliud, certe inspecturus, ecqua aperiretur spes rei bene gerendæ, de sententiæ
Pontificis à P. Generali eo vsque iubetur excurrere. Tripoli Phœnicia x. Kal.

63
Agit Mem-
phi Ehanus
cum Patriar-
cha Copto-
rum.

Octobris naui conscensa, vndecimo die Memphim defertur. Admodum igne-
rus Patriarcha Doctrinæ reconditoris, & sacrae, vitâ ferebatur spectandus: qui
adeuntem ad se Ioannem Baptistam comiter accepit: ac simul is à Pontifice
salutauit, seque vti per ipsius literas accerseretur, missum exposuit, non ad
mutandos ritus, sed tantum, vt si quid insinceri dogmatis in doctrinam fidei
irrepisset, eximeretur, cum aliquot è suis doctioribus, quorum stat omnino

64
Hæresis
Dioscorigi in
eo deprehen-
sa.

sententijs, rem iussit considerare. Haud dubiæ deprehensæ sunt hæreses, præ-
sertim Dioscorigi; nec parum Magistri illi suarum comperi tenaces opinionum.
Pater rerum statu Romam nuntiato, apud Paulum Marianum substitit, libris
Cophorum volutandis, interiusque eorum disciplina cognoscendæ intentus.

65
Brunus Pon-
tifici ratio-
nem Acto-
rum reddit.
Sergio Pa-
triarchæ pal-
lium impe-
ratur.
Is alumnos
Romam mit-
tit.

Interim Ioannes Brunus in Italiam prosperè, ac Romam demum relatus, gau-
dio cumulauit Gregorij Pontificis pectus, exitum Maroniticae prouinciæ secu-
dissimum exponens: & proprias de ea re grates Deo Pontifex animarum cupi-
dissimus egit. Nihilominus Carafa voluptatis caput: cuius etiam opera Pon-
tifex Sergium Patriarcham confirmauit, pallioque missio, & luculenta stipe
eohonestauit, iussum insuper admoneri, vt adolescentes Romam complures
instituendos mitteret. Haud victus est benignitate Sergius: continuo bonam
manum eximia pubis, in ijsque, quo ceteri alacrius cara ab se in tantum diffi-
dium auelli pignora sinerent, Sergium Risum, ipsum fratris sui filium, misit. Tum
eodem instante Cardinali Carafa, noui ædificationem Collegij Gregorij in Maro-
nitarum institutionem suscepit, perfecitque celerime, magno tum ad cetera
emolumento, tum honestamento Ecclesiæ Romanæ, atque vlti. Anno 1584. in-
stitutum Collegium, & anno insequenti traditum Societati regendum, vt fultus
volumine eius anni tradetur.

66
Gregorius
Maronitarum
Collegium
in vrbem con-
dit.

67
Posseuinus
Pacem inter
Polonum, &
Moschum
tractat.

Posseuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacifica-
tor, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Ma-
gno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat.
Sed cum vtrinque difficultates obiecerentur, id quod Posseuinus antea cen-
suerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent,
cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in
Zapolscia pagus, Velicoluco viginti milliaribus germanicis, totidem Plefcouia
distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in
alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distitum, conuentum est.
Hic post varia, & longa certamina (quæ Posseuinus in tua Moschouia edidit)
tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet,
eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Fe-

68
Et tandem
conficit.

bruarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia,
vtrouque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plu-
rimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subin-
de Posseuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gra-
tulatio vbique facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam
ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum
cum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo
die Moscuam venit. Hic Drenocium, ac Morienum, quos apud Ducem
Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione
Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam
rece-

69
Iter eius, &
aduentus in
Vrbem Mo-
schuam.

Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione
Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam
rece-

reperat, dure omnino habitos. Quinque fere menses angusto inclusos tugi-
rio, quod & pro cœnaculo, & cubiculo, atque adeo Sacello ad sacrificandum
esset, appositis ad ostium custodibus tribus; nec datam vnquam ad liberum,
sub Cælo trahendum spiritum facultatem, nisi semel, aut iterum; nec præter
designatos à Principe, cuiquam aliorum patuisse ad eos accessum. Tam super-
stitiosa, ne grauiore vtar verbo, in cauendis externis, diligentia erat Principis.
Astu nimirum Satana, pietati aditum intercludentis. Itaque duo illi Dei famu-
li quotidiano sacrificio, longis precationibus, ac cæteris studijs pietatis inten-
ti, quo caruerant magis humana consuetudine, hoc impensius in cælestem se-
se tradiderant. Magnus interim Dux religionis tractationem reiectam in Possi-
uini reditum, memor, Episcopos aduocarat sex (Vladicas illi nominant) quos
ei, si opus esset, opponeret. Eundem Angli quidam Mercatores teterrimi Hære-
tici, tradito libro, quo Romanum Pontificem pro Antichristo infamabant, &
Anabaptista Hollandus, arte medicus, multis contra supremum Pastorem menda-
cijs imbuerant. Ægre igitur potestas Patri facta est sacrum negotium attingen-
di. Tum ita impotenter in congressu se Princeps gerere, adeo intoleranter
vocem veritatis pati, vt paulum aliquando pressus, repente exardescens, nec
contumelia abstinuerit, nec sine admiratione adstantium factum sit, vt absti-
nuerit manum, ne Possuinum protinus (quemadmodum sæpe alios, ac nuper
Ioannem filium natu maximum sustulerat) scipione illo suo ferrea ad inum,
cuspide armato confixerit. Sed Pater admiscens libertati modestiam, & im-
perum illum prudenti comitate leniuit: & mox cum Princeps in conuentu
maximo id ageret, vt ille Moscuenſi Metropolitæ manus exoscularetur, ac fa-
cris Ruthenicis interesset, quo viderentur ab Romano ea Pontifice compro-
bata, subduxit se ex medio cætu, Principique professus est, quandiu Vladi-
cæ ab Romana Sede confirmationem abnuerent, nequaquam sibi fas esse eos
pro Antistitibus veris agnoscere, nec facris adesse damnatis. Eidem duo tra-
didit Scripta Ruthenicæ, quorum altero Anglicana contra Pontificem redar-
guebat mendacia, altero capita comprehenderat, quibus ab Latina Ecclesia,
Græci, Ruthenique dissident, concinna errorum confutatione subiecta. Ap-
petente iam vere, qua tempestate tum pene insuperabiles, tum vero quamcum-
maxime periculosa sunt viæ, ex niue, glacieque hyberna tabescente passim exun-
dantibus aquis, multorum captiuorum libertate à Duce impetrata, multorum
mitiore custodia, quatuordecim item receptis partim Hispanis, partim Italis,
qui per Maotidem paludem in Moscouiam ex Turcis aufugerant, Moscuâ cum
Socijs Possuinus recessit. Iussit Dux ab trecentis nobilibus ad quatuor pas-
sum millia deduci: cumque eo nouum ad Gregorium Pontificem misit lega-
tum Iacobum Moluianinum, per quem significabat: placere sibi cum suis iun-
gi Catholicorum commercia, & potestatem faciebat Mercatoribus Catholicos
Sacerdotes habendi, qui sua priuatim sacra obirent; solo item ad sepulturam
promisso: simulque, Pontificijs legatis com meatum per Moscouiam, si in Per-
sidem, aut aliò mitterentur, spondebat, & profitebatur velle sibi amicitiam,
cum Romano Antistite, vsuque perpetuum esse. Ex itinere Moscouiæ fines
egressi, cum Orsam in Alba Russia, inde Vitespesium venissent, ad flumen
Dunam positam cum Arce urbem, Catholicis, Ruthenis, Lutheranis, & Calui-
nians, celebrem, statim admonentur; Catholicum qui vnicus aderat, Paro-
chum, cumque octogenarium, proxime ab supremo spiritu abesse, valdeque Ca-
tholici Sacerdotis copiam exoptare. Mittitur actutum Drenoczius: expiatur
bonus Sacerdos, postmodumque Sacrosancto communitur Viatico: nec ita post
multo, quasi diuinitus ad suprema illa Sacramentorum præsidia reseruatus, opti-
mæ spei plenus, decedit. Verum tum plane afflictus, & orbus Orthodoxorum,
remansit grex, inter tam multiplices, importunasque belluas; eoque misera-
bilis, quod Sanctæ hebdomadæ dies instabant. Has ob res cum Palatinus
quoque, qui item Catholicus erat, vehementer precator accederet, idem
Drenoczius cum Socio Michaële, relictus est, qui donec Canonici Vilnenses
Pasto-

70
Patrum du-
ra custodia.

71
Moschi per-
tinacia in er-
roribus.

72
Possuini pe-
riculum, &
dexteritas.

73
Recusat cõ-
municare cõ
Schismaticis.
Hæreticorũ
calumnias
scriptis re-
fellit.

74
Captiuorum
liberatione
impetrata
honorificè
deductus di-
cedit.

75
Legatio Mo-
schi ad Pon-
tificem.

76
Drenoczius
Parochi vi-
cem supplet

77
Amanuensis
Regij ex
schismate
conuersio.

Pastorem substituerent, Parochi officium sustentaret. Possuinus Polociam profectus, admodum Sociorum, & proficientis inter aduersa Collegij recreatus conspectu: Amanuensis pariter regij, quem linguarum variarum peritum comitem in Moscouiam duxerat, & cui eo consilio, quæ ad Ruthenum schisma pertinerent, tradiderat describenda, vt inde sensim ad Catholicæ fidei lumen præpararetur, conuersione exhilaratus est. Disnam inde, tum Duneburgum, ac postea Illuxen, Curlandiæ Oppidum, die Sabbati Sancti delatus, cum hic scorum Pascha peragendum omnino esset, nec tamen Templum, aut domus vlla Catholicorum luppeteret, in ipsa Lutherani Pastoris domo, ara loco secreto, tutoque excitata, lacram libauit Hostiam: nec sine lucro inde discessit. Nam è prima eius Oppidi nobilitate vir, filium ei tradidit, quem in Pontificium Seminarium, seu Bransbergam, seu Olomucium mitteret, in spem patriæ aliquando iuuanda. Ex Illuxen ingentibus in itinere superatis aquis, Rigam denique cum Mosco legato, eiusque comitibus nouem, quos vt dixi ad Pontificem deducebat, peruenit: nec solum humaniter, verum & perhonorificè ab Rege Stephano excipitur, vt Moscis documentum ederetur, quanto Polonus Rex missos à Romano Pontifice viros, honore dignetur. Hic literis ab ipsomet Pontifice acceptis quibus respondebat: placere sibi ad Ruthenos, & Moscos erudiendos Seminarium Vilnæ institui, annuis in eam rem veſtigalibus destinatis, Romam iter profequitur, plurimum delectatus Regis, & Catholicorum Procerum studijs instructuendo cum Rigæ, tum in vniuersa Liuania, Catholicæ cultu pietatis. Nam Rex planè regiè pius, vt primum sancitam cognouit pacem, sibi que Liuaniam traditam, tanquam indignum ratus, prius eam sibi, quam Christo subijci, Rigam iter intendit. Georgium Radiuillum Vilnensem Antistitem, & Melchiorum Giedroc Antistitem Samogitiæ, deque Societate Martinum Laternam, & Petrum Scargam ducens, vt coram ipse primas obstantium moras perumpere, & pietatem iam diu exulem regio quasi comitatu reduceret. Tum ad Cromerum Varmiensem Episcopum, ex institutis in eius Bransbergensi Seminario sub disciplina Societatis, atque ad Gregorium Pontificem, & ad Aquaniam Generalem literas dedit ex nostris hominibus Sacerdotes, & Euangelij præcones postulans, quos per Liuaniam spargeret. Liuania Metropolis Riga est, Archiepiscopatu olim, & Canonicorum Collegio nobilis. Eadem à mari Baltico vno milliari seposita, portum ibidem ad ostia Dunæ amnis, quo alluitur, præcelebrem habet: qui annis cum sit nauigiorum capax, in primis opportunam mediterraneis, maritimisque commercijs Rigam efficit. Hac tempestate in Ciuium magno numero, nullus aperte sinceram, ac veterem fidem, noua omnes Augustani figmenta Symboli sequebantur. Cœnobita quæ olim Religiosorum fuerant, dudum profana fecerant. Vnum restabat Monialium Cisterciensium, in quo tres repertæ sunt decrepita iam ætate Virgines, in quibus casta religionis, in tota pene Liuania extinctæ, scintilla ad eam diem vixerat. Diuina Riga, vt Poloni suâ mensura numerant, Vilnâ milliariibus quadraginta, Polocia sexaginta, sed cum hac per Dunam fluuium perenni commercio facillime iungitur. Hanc igitur cum primum Rex urbem intrauit, suum Senatam alloquens, exponit Consilij sui esse, vt Catholica religio, ac verus Dei cultus, quo eiecto Liuonica tota respublica, salusque omnium pessum ierat, in eam Prouinciam reuocetur; statimque maximo omnium consensu decretum pro religione Catholica instauranda fit. Cuius decreti Senatorum quosdam Hereticorum breui pœnituit: qui cum reuocare ipsi, quod fecerant, nec auderent, nec possent; clanculum nobilitatem Liuonicam, & Rigensem præcipue, sollicitant, vt religionis suæ confirmationem à Rege peterent. Ad eam petitionem Rex cum Liuonibus cæteris respondisset, omnia sibi iure belli in eos, vt amicos subactos, licere, Rigensium autem, qui sponte anno superiore tradiderant se, inque ius Polonici fœderis recepti erant, aliam esse rationem, conuocato Cœnitatis Senatu, Cathedrale templum tradi sibi postulat, Catholicorum in vltimo

78
Seminarium
à Pontifice
Vilnæ funda-
tum.

79
Stephani Po-
loniæ Regis
zeus pro
Religione
Catholica.

80
Miserrimus
Rigæ Reli-
gionis status

81
Decernitur
restitutio Re-
ligionis, Ri-
gæ.

Quiritari illi, pœnitere deditiois, conqueri sibi vim fieri, vociferari nul-
lum

lum esse hominem in Ciuitate Catholicum, primum sibi eripi Templum, in ipsis vrbis visceribus situm, in quo tot annis sua sacra peregerint: denique quodcumque templum Catholicis tradatur, diurnam rem ob populi furentis impetum nequaquam fore. Contra ea Rex constantia aduersus pernicitiam nitens, commune naturæ ius videmini, inquit, Rigenses obliui; adeo quæ vultis à me concedi vobis, vos mihi negatis. Ergo istius vestra cuius religionis libertatem postulare vos æquum est, & suæ negare Catholicis, idest mea mihi? Ita pro quibus certatis, Templo, maiores vestri, qui condidere, agite, cuius religionis erant? Id vero iniquissimum est, eorum quæ per iniuriam occupaueris, nolle, vel partem reddere. Atenim Templum primum peto, quid? Religio sancta Catholica, religio, inquam, Regum, ac Principum, ac Mundi totius, retrudi in angulos debet, & contra salutem multorum abscondi, aut etiam ab ea Ciuitate excludi, ad quam commerciorum causa, tanta vindique, etiam Catholicorum, multitudo confluit: & popularibus nostris ex Catholico ritu nullus, nisi forte latebra quæpiam, permitti locus debet ad Deum laudandum, salutemque animi procurandam? Quin ipsi vos animarum estis vestrarum hostes, qui audire, quæ totus Orbis terrarum amplexus est, quæque vestri parentes sanctè coluerunt, abnuitis. Summa hæc sit, si perstare in contumacia, pergitis, pro certo habetote viam mihi non defuturam, qua ius meum persequar: at vobis longe durius fore, quam si sponte cedatis. His demum exterriti pro Cathedrali Templum S. Iacobi vltro deferunt. Quod cum Rex Scarga significasset, is gnarus Societati Templum quæri, quo molliora forent initia, simulque vt locus minus celebris minus haberet inuidiæ, simul circumiecta, area extruendo olim Collegio peropportuna esset, accipiendum, quod dabatur existimauit. Rex igitur Senatui respondet accipere se D. Iacobi Templum, contiguum tamen simul Monasterium Cisterciensium Virginum, cum æde Sanctæ Mariæ Magdalenzæ darent. Tum vero suspicati, quod res erat Hæretici in usum Gymnasij illud Cœnobium destinari; omnibus precibus rursus insistunt, vno esset Templo S. Iacobi contentus, neu de scholis, Collegioque Iesuitarum Rigam inducendo cogitaret: haud dubie enim populum seducturos, & ipsorum filios ad religionem Papipticam pellecturos. Narrabat deinde Rex ad eiusmodi prædicationes, quas non magis illi detestabantur, quam ipse ratas optabat, ægre se risum tenuisse, & id dedisse responsi: se quidem eorum causa vehementer optare, vt veritas Catholica per Christi præcones Iesuitas Rigensibus prædicetur: verum non ita multos eos esse, nec tam ex facili Collegia noua recipere, vt certum quippiam sibi polliceri possit: felices tamen fore Rigenses, & eorum liberos, si quando talium virorum Collegium in eorum mœnia introducatur. Ad extremum, diem præfixit Nonas Aprilis, quo die absque vlla prolatione mandata exequerentur. Qui cum demum non eo die, sed postero paruissent, ab Samogitiæ Episcopo statim expiatur Templum Diui Iacobi, in eoque postridie, quæ fuit Dominica Palmarum, cum omnibus Catholicis Rege præsentem, sacra peracta, habitaque conciones Latine, Germanice, Polonice. Feria inde sexta Maioris hebdomadæ in Templi eiusdem ædes, ministris Lutheranis egressis, tres de Societate Presbyteri Scarga, Laterna, & Ioannes Vincerius, Bransberga ad germanicas conciones accitus immigrant. Ceterum toto illo sanctiori tempore clarissimum specimen veri cultus est præbitum, eminente Regis exemplo, vel ad Hæreticorum miraculum, lacrymasque Catholicorum. Bis quotidie ad S. Iacobi, ex Arce, quanquam longe posita, cum omnium Procerum comitatu per Ciuitatem totam hæreticam incedebat. Perstabat multis horis ad sacra attentus officia, orans, aut è pio legens volumine, nunquam tecto capite, nunquam verbo ad quempiam misso. Sacratissimum Corpus Domini ad Sepulchrum egregie exornatum deduxit: publice ad aram Sacrosanctam communionem sub vnica specie suscepit. signum Crucis die Parascæues gestu humillimo adorauit, & alia plurima edidit Catholice pietatis, & humilitatis exempla. Amulabatur, vt fit, Aula Principem magna iam

ex

82

Regis aduersus obfistentes Hæreticos constantia.

83

Templum S. Iacobi pro Episcopali ab Hæreticis datum.

84

Et Societati traditum à Rege.

85

Egregia Regis Religio exemplo laudari vilis.

ex parte Catholica, vt neque ab excipiendis confessionibus, neque à verbis quotidie faciendis respirare Patribus liceret, cum Latine Latina, Polonice Scarga, Germanice Vincerius verba facerent. Erant ex ipsis Aulicis p̄dicatores animorum egregij, interque eos præcipuus Lublinensis Collegij Fundatorum, de qua re mox dicam, Nicolaus Zebridonius, ætatis, multoque magis virtutis Christianæ, ac bellicæ flore, eius aulæ lumen, qui ad amabiles Christi plagas, & hæreticos, & segriores Catholicos compellebant. Videbatur igitur tota Aula insolito quodam igne pietatis ardere. Quæ illustria exempla cultum Sacrorum Catholicorum, ordinem ministrantium, venerabiles cærimonias, splendidum ornatum altarium, Sacrorum carminum suauem grauitatem, concionum frequentiam, populi adorationem, Sacrificij maiestatem, & alia Catholica religionis decora cum spectarent Hæretici, flecti multorum animus cepit, & de Romana, ac Sancta religione, quam fallaces Ministri impudenter deformauerant, meliora sibi persuadere. Hæc fuere Domicilij Rigenis initia, quibus ordinandis reuerso in Liuoniam Latina cum Rege, præiit Scarga, sæpe exinde cum Socijs lapidationes ab furenti turba perpeffus, & aliquando tantum non ab facinoroso hæretico ipsa in æde sacra confossus. Verum diuina in primis tutela, tum singularis Antistitis Radiuilli cura, quem suo Rex loco reliquit, veritatis seruauit præcones. Per idem tempus, & Niesuisiensis Collegij, & Lublinensis posita fundamenta. Nicolaus Christophorus Radiuillus, Georgij, quem modo nominauimus, Vilenensis Episcopi Frater, magnus Lituaniæ Marschalcus, idemque Dux in Olica, & Niesuisio, in hoc oppido, quod vt hereditarium plurimum amans, & incolens, etiam post mortem receptaculo, & quieti sui corporis destinabat, Societatem collocari ardentius quam vero simile sit, auebat. Iacet quidem Niesuisium in ditone Nouogrodecensi in ea Albe Russia parte, quæ Lituaniæ subiacet, vndique frequentibus circum oppidis. Verum quia ampliora tum Societatem in magnis operarum angustijs auocabant spatia, pia flagitationi Marschalchi oblata ad solatium temporaria statio est, quam eius perseverans charitas perpetuæ sedis fecit exordium. Missi ergo Albertus Mroscouius, & alter Sacerdos, paratissimam sane inuenere messem, lateque excurrentes, multos ab hæresi, plures ab schismate, multo etiam num plures à peccandi consuetudine reuocarunt. Eluxit in Collegij Lublinensis initio haud obscure totam rem ordientis Numinis pertextentisque iucunda quasi dexteritas. In regijs, quæ supra memorauimus, ad Plefcouiam Castris, duo agebant Proceres, Bernardus Machiciouius ætate prouectior, & Nicolaus Zebridonius in flore iuuentæ. Collato inter se, vt fit, sermone de restituenda fide Catholica, Bernardus in animo sibi esse ait, Lublini (quæ vrbs est in minore Polonia celebri mercatu, & Iudicijs Regni totius, quæ Tribunalitia vocant, nobilis, vbi Ebionitarum, & Anabaptistarum pestis cubile posuerat) Collegium Societatis condere. Atqui istuc ipsum ego moliebar, inquit, Nicolaus. Tum admirantes sibi plane alterius consiliorum ignaris, eandem mentem iniectam, mutuos in amplexus irruunt, Deoque gratulati, communibus studijs, & consilijs, coniunctisque opibus, vbi primum per expeditionem liceret, aggredi rem statuunt, ad exitumque perducere: neque aliter factum. Quin etiam Bernardus ad censum explendum, Sororem quoque suam patrualem Catharinam Vapouiam Castellanam Præmisliensem, in partem operis haud difficile traxit. Hoc rerum apparatu feruente Prouincialis Ioannes Paulus Campanus Lublinum contendit: cumque ex itinere Comitem à Teczin Palatinum Cracouensem inuiseret, is cognita itineris causa, domum quam Lublini habebat Collegio offert, postea, & donat. Ineunte Septembri Lublinum Campanus cum Stanislao Varseuinitio, ex Suecia nuper reuerso, quem & nouo domicilio præfecit, cumque Simone Visocio, qui concionibus præfesset, ac fratribus duobus, ingreditur. Vbi primum in vrbe conspecti sunt, Senatores mirò exultantes gaudio, per medium forum in suauissimos currunt amplexus, dolentes, quod occupati repentino aduentu, nequissent, vt cupiebant, animum suum

86

Hæreticorū
fuzor in So-
cios Rigen-
ses.

87

Niesuisiensis
Collegij pri-
mordia.

88

Duo Funda-
tores Colle-
gij Lublinen-
sis casu con-
ueniunt.

89

Initia Colle-
gij fausta, &
læta.

suum officioso etiam occursum testificari. Aedes diuersorio lectæ, quas Palatinus Cracouiensis obtulerat, contra Synagogam Ebionitarum sitæ: Ministeria vero diuina ad annum vsque octogessimum sextum, cum exadificatum proprium sacellum est, in Parochiali templo obita: nec ante eum annum literariæ classes Lublinum inducæ. Iuuit Collegij huius initia, & Catharina Tecinska Slucensis Dux, eiusdem modo laudati Palatini Cracouiensis Soror, quæ vna cum filijs duobus, à schismate Rutheno, opera maxime P. Stanislai Vvlofek, ac Simonis Vvlocij, hoc ipso tempore abducta, non desitit deinceps magnis Ordinem nostrum beneficijs demereri. Ipse item Palatinus cum Castellano Voicensi, eodemque Capiteano Lublinensi, germano suo, ex longo dissidio, quod multi procerum frustra tentarunt, cum publica lætitia reductus in gratiam est, Iaroslaiensium Patrum industria. Autoribus vero Collegij Nicolao, atque Bernardo, præclaram Deus statim repræsentauit in hac quoque vita mercedem. Quippe Nicolao, qui ad condendum Collegium duodecim florenorum millia contulerat, Præfecturam (capiteanatum gens vocat) Rex dedit, vnde duodena millia in annos singulos capiebat. Bernardo haud multo post Luceoriensis Ecclesiæ datæ sunt Insula. Longe dispar Iaroslaiensis fundatoris filio, verum compar eius meritis præmium iusta Numinis Clementia reddidit. Adeo intemperanter is Iesuitarum vitam vbique profindebat, indignisque probris dehonestabat, vt grauem quæpiam ei poenam Prouincialis Campanus ab Deo vindice metuens, pro eo nominatim in Prouincia placamenta, ac deprecationes indixerit. Sed quæ ad pacem illi exposcendam fiebant, tanquam ad maturandum supplicium valuisse, mira res! statim vt preces indictæ, maledicus incipit contabescere, & quidem ex eo morbo, qui ab intemperantia, quam maxime infamiam in seruos Dei congererat, putatur ortum habere. Adhibet nequicquam medicamenta, adit Thermas, in reditu demum consumitur, desiderans Iesuitam in supremis adiutorem, palamque contestans, ac dolens eos se per summam iniuriam infestatum. Ad quam forte lucem, poenitentiamque homini impetrandam, ne anima illa in æternum periret, Patrum audite sunt preces. Adfuit, & Castellano cuidam Varfauia in suprema necessitate diuina lux, qui capite damnatus, ad eius supplicij denunciationem, illico tanquam apertis oculis, plane se dixit videre eò se loci redactum, quod olim Sancti Spiritus, ad diuinum in Societate famularum vocantis, neglexisset instinctum; patienterque porrecta ceruice, communis diuinis mysterijs, ictum obruncantis excepit. Venerat Varfauiam Rex ad Comitiam, cum afferuntur ab Vilna Hæreticorum querelæ, Iesuitas seditiosos, autoreque turbarum. Ex mandato Carminatæ Vvltatoris coepta erant in Penrecoste tradi per compita, ac fora, principia fidei Christianæ, Lituane simul, ac Polonice, quinque ad eam rem Catechistis, varia in loca dimissis. Quorum vnus dum extra portam vrbis cum puerorum, & rusticorum magna coronæ earmina Sanctæ legis cantillat, Hæretici lapides in eos per quoddam muri foramen iactitant. Tantisper quieti Catholici, vix à Fratre Catechista dimissi, in domum lapidatorum, item cum faxis, inuolant. Accurrit Frater, & cohibet; tamen querelæ ad Vicarium Præfecti (Vicecapiteanus illis est) hæreticum hominem, denique ad ipsum Regem Varfauiam deferuntur, cum precibus, vt iubeat ab triuiali illa abstinere doctrina; alioqui & seditiones cieri, & Ministros idem facturos. Verum vbi rem totam cognouit, pro sua sapientia respondit Rex, Bellum enimvero argumentum, Iesuitæ docent publice Christianæ Doctrinæ rudimenta, sunt igitur seditiosi. Ac doceant sane Ministri quoque suæ dogmata in plateis, nunquam committent illi, vt id amplius, quam semel aut iterum agant, si desit argenti lucellum. Tum iussit bono animo Patres laudabile suum inceptum persequi. Comitij iam affectis, annoque præcipiti, adfuit Possuinus iterum ab Italia, Legatum Moscum, & Comites, perhonorifice ab Italia ciuitatibus, atque Principibus, præsertim ab Gregorio Pontifice, acceptos reducens. Perbenigne quoque Rex Stephanus accepit, donis ornauit, & abeuntibus viæ ductores addidit. Addidit & Possuinus Gregorij Pontificis

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

L

suo-

90
Conuersio
ex schismate
Catharinæ
Ducis Slu-
censis.
Et eius in
Societatem
beneficia.

91
Fundatores
Collegij Lu-
blinensis opi-
bus, & hono-
ribus aucti.

92
Maledici ob-
trectatoris
pœna infe-
gnis.

93
Neglectæ
diuinæ voca-
tionis pœna.

94
Hæreticorū
Vilnensium
iniustas in
Societatem
querelas
Rex conte-
mnit.

95
Reditus Pos-
seuini ex Ita-
lia.

fuoque nomine dona, & ad Ducem Magnum literas, atque ita demum perbeneuolos, latosque dimisit. Noua ferebat mandata à Pontifice Possesinus, vt eondendis Nationum variarum Seminarijs, Vilnæ, & Claudiopoli, insisteret, componendisque controuersijs, quæ Stephano Regi cum Casare, ac Rege Sueco restabant. Adhuc quatuor de Societate reliqui erant in Suecia, in conseruanda, excolendaque Regina, ac Principis pietate ante omnia occupati. Tentauit P. Simon Nicouius animum Ioannis Regis, adhortans vehementer ad ea prosequenda, quæ paulo ante tanta cum gloria sua, & Catholicorum Principum voluptate occaperat. Verum is prætendens ignauitæ suæ, seueritatem Romani Pontificis, scilicet quod ipse non recte petierat, dolens ab eo sapienter negatum, quanquam non longissime à salutis via distaret, per auia tamen erroris, & exitij abrupta pergebat. Caterum postulanti Regina, quod ante pernegauerat, sacellum in eius, & Catholicorum vsum conceffit. Interim Benedictus Erbesius ex Collegio Iaroslauensi, iam aliquot annis, adeo fructuose peragrabat partes Russiæ remotiores, Podoliam, Pocuciam, & finitimas regiones, vt omnium primorum Patrum iudicio conferetur, Apostolicam vitam peragere. Tam multa præclare faciebat: adeo multas subleuabat animas: adeo vbi non essent Sacerdotes, eorum vires supplebat: sobrietateque, atque humilitate sua omnibus erat exemplo: Socijs duntaxat paulo interdum grauior, qui tantam viri seueritatem assequi non poterant.

96
Ioannis Suecia Regis in Religionis studio tepor

97
Benedicti Erbesii res præclare gestitæ

98
Oliuerius Manareus Collegia Germaniæ superioris vilitat.

99
Efficaciter ne nostri Confessorij Principum extra domos nostras diuersentur.

100
Pia Religio operam tempore Comitiorum Augustæ habiturum.

101
Catholica Religio in vrbe Augusta splendor.

Aperta Societatis ibidem scholæ.

sup Oliuerius Manareus hoc quoque anno in Germaniæ superioris recognoscenda, ordinandaque Prouincia versatus est: qui cum per ætatem Cæsarea Augusta Comitia haberentur, interim iussus ea in vrbe consistere, in conseruanda Societatis disciplina prudenter operam posuit. Prohiberi non potuerat, quominus multi Principum, homines de Societate secum ducerent, vsui futuros si religionis negotia tractarentur: quos cum apud se diuersiui etiam vellent, Oliuerius ipsosmet Patres admonuit, vt suam Societatisque causam susciperent, ac Principibus explicarent, quam parum deceret, vbi Ordinis sui Collegium esset, alieno diuersorio vti: quanta sermonum materia externis, quam libricum exemplum domesticis præberetur. Hi rem fideliter exequuti, facile Principes exorauerunt. Nam plane ita res habet: tantum is, qui opera tua vtitur Dynasta, ab religiosa re semita abducit, quantum ipse te das: non enim aulicum, sed adiutorem optat: neque agre persuadetur, quanto melior ipse tibi fueris, tanto etiam opportuniorem vsibus suis futurum. Porro ad felicem Comitiorum exitum à Deo implorandum, nunquam in Collegio à precibus, Sacrificijs, voluntarijsque poenis cessatum. Tribus etiam in Templis habitæ conciones, in æde principe, & ad Sancti Vldarici germanice, Latine in æde Sanctæ Crucis, quas vel Hæretici auditores probabant. Quadraginta item horarum supplicatio in Collegij Sacello instituta, Ludouico Cardinali Madrutio Pontificis Legato, & Internuntio Francisco Bonhomio, Antistite Vercellensi, auctoribus: quam supplicationem Catholica omnis Nobilitas, perpetuusque Episcoporum, & Archiepiscoporum celebravit concursus. Guilielmus vero Bavarie Dux, & coniuix, cum sapius adire, tum complures semper horas precationem continuauerunt. Idem Madrutio Cardinali, Archiepiscopis Electoribus, alijsque permultis humana seu diuina potestate eminentibus viris, conuiuium præbiturus, Collegij triclinium legit. Et sane omnium fere Germanorum Principum erga religionem pietas, & nostrum Ordinem benignitas, eo tempore perspicienda est, cum circa Collegium multitudine curruum interclusum agre viquam iter pateret: eo maiore Augustanorum Hæreticorum admiratione, ac dolore, quod cum ipsi ea tempestate, vel viginti partibus Catholicos numero superarent, Ministrorum templa nullus Hæreticorum Procerum adire visus est. Sparserant illi rumorem, simul ac Saxonie Dux Augustam ingrederetur, Iesuitas exterminandos. Verum modestia eius Principis longe eorum opinionem fefellit. Nec modo exturbati Iesuitæ non sunt, sed multis beneficijs ornati: ac præterea quatuor distributa in classes auditorijs admodum plenè

literarum disciplinis coepta iuuentus institui. Friburgi quoque gymnasium apertum, & quidem aedibus ad eam rem ab Senatu magno sumptu comparatis, quae demorui ante Senatoris fuerant, qui acerrime omnium Friburgensis Collegij primordia oppugnarat. Adeo praeter opinionem hominum res exitum sortuntur. In praclaris ab haeresi receptis praedis Gaspar Eisingrenius fuit, vtriusque iuris doctor, praestantissimi Theologi Martini Eisingrenij Frater: qui cum viuo germano nunquam potuisset ad erroris eiectionem adduci; postquam illi vita concessit, multas terrarum oras peruagatus, multas formas scrutatus errorum, nusquam cum pacem animi reperiret, Dilinganorum Theologorum colloquijs, ac disputationibus incitatus, tandem se in potestatem veritatis asseruit. Rebus huius Prouinciae constitutis, relictoque Prouinciali eius Georgio Badero, ad visendam Austriam Oliuerius extremo anno transmittitur. Hic vero negotium animarum non modo in Collegijs, sed etiam peregre, & in stationibus strenue exercebatur, Pilsnae, Vratislaviae, Leithomislis, cumque successu latissimo Nichelzpurgi. In Rheni Prouincia dum Coloniae ad extruendum templum de coemendis vicinis aedibus agitur, praeter spem offertur exiguum quoddam, sed in proximo situm Coenobium Virginum, S. Acatij nomine. Erant in eo velatae Virgines quinque, olim sub Diui Augustini legibus: sed cum alterius Ordinis Confessario vterentur, ad alienos quoque mores paulatim deslexerant: quod fuit grauis dissidij materia, alijs iam Sancti Augustini, alijs Sancti Dominici praepotantibus instituta, atque adeo ne vno quidem, & eodem a confessionibus Sacerdote contentis, quem postremo e secularibus legerant. Cum igitur conciliari non possent, in id sponte conueniunt, vt ad alia se eius quem, quaque malit Ordinis Monasteria transferant, Coenobio quod incolebant diuendito. Quam in rem Archiepiscopus, vbi concordiam frustra tentauit, eo consilio maxime consensit, vt Coenobium cum Templo Societati emeretur. Ita xvii. Kal. Octobris Godefrido Groppero S. Gereonis Scholastico, & Corrado Vipermano S. Seuerini Decano, quibus id negotium Pontifex commiserat, alijsque quos iura exigunt, praesentibus, inita possessio est: biduoque post edito campana signo, in Monasterij templo diuinum Sacrificium factum. Iam Consules de re tota admoniti erant; tamen Senatus praetendens incerto se ea gesta, paulo post iubet Templum occludi, nec ante referari, quam cognouerint, numquid contra sua iura commissum sit. Adhibita contestatione, ne quid ea res Sacro iuri officeret, modeste Patres obtemperant. Octauus mox dies Iduum Octobris cum instaret, qui dies Templi Patrono est sacer, venia templi aperiendi, ne priuata causa videretur tota ciuitas plesti, benigne impetrata, exinde sine vilo vnquam impedimento, sed communi omnium gaudio, & fructu libere patuit. Obiecturi se se, & Parochi videbantur; iamque coetus ob eam causam inter se agebant, cum rumor de Archiepiscopo, quem statim res confirmavit, emanat, Nuptias eum, & Calvinismum meditari: eaque communis periculi alea Parochos intelligentes, quam tali rerum articulo Catholicos consentire Magistros oporteret, magis, ac magis Societati coniunxit. Archiepiscopus Treuirensis Confluentini Collegij institutionem absoluit, & discipulos, quibus hoc anno Collegium patuit, seculari potestati exemit. Iulius Herbipolitanus Antistes Academiam, quam Herbipoli, seu condidit, seu longo post interuallo restituit, ineunte anno publicauit per Franciscum Rapedium Collegij nostri Rectorem, alijs de Societate Oratoribus, alijs disputationum, quae sunt habitae, praesidibus. Verum non parum negotij Collegio bonus Antistes fecit, dum eius partem ad Academiae amplificationem inuadit, & noua nostris Gymnasij onera conatur imponere, tanquam ius debitum exigens, vt vel in Academia publica Theologiam nostri Praeceptores, vel in nostro Gymnasio externi docerent. Suum parentem amantissimum Collegio Moguntino Archiepiscopum Danielem, qui Elingestadianum quoque Collegium inchoarat, moriendi necessitas rapuit. Sedenim, qui ei successit Volfangus Dalberger, non in cetera magis cura, quam in his Collegijs promouendis

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

L 2

Danie-

102
Friburgi
Gymnasium
apertum.103
Conuersio
Doctores il-
lustris.104
Lustratio
Prouinciae
Austriae.105
Coloniae do-
mus cum
templo So-
cietati para-
ta.106
Parochorum
cum Societa-
te coniun-
ctio.107
Confluenti-
num Colle-
gium aper-
tum.108
Difficultates
Collegij Her-
bipolensis.109
Archiepisco-
porum Mo-
guntinorum
in Societate
fauor.

- Danielem representavit; cum diceret se non venire soluere, sed adimplere: professus insuper ea esse tempora, vt vel omni ope aduocare Societatem, si forte abesset, oporteret. Impetravit sua mirifica diligentia Ioannes Argentinensis Episcopus ab suis Canonicis, vt quæ ad Collegium Molshemij instituentum addita erant, confirmarent. Hic vero sauiens pestilentia sex de Societate fideles Domino, vtiles Ecclesiæ operas abstulit. Rector Collegij Iacobus Enfelderus, ab Ioanne Antistite accersitus Tabernas (quæ Diocæseos Argentinensis Ciuitas est admodum celebris, prope Molshemium, itinere quatuor horarum, & totidem prope Argentinam) perutilem populo nauauit operam: adeo vt perpetuam ibi sedem figi vehementer omnes optarent. In Brunsvigia præclare collocabat labores, præsertim apud Ericum Ducem eiusque coniugem, Landestrostij Gerardus Lapidanus, cum ad quietem, & fructum fidelis sui iamulatus vocatur in Cælum: non modo modestia, & morum grauitate omnibus carus, sed etiam ob præcipuam quandam vim aduersus Dæmones, quos è multorum corporibus eiciebat, mirandus. In eius locum Antonius Monrealis successit. In Paderbonensi statione etiam ingruente pestilentia perseueratum, ne locum nati Hæretici sua impunius venena dispergerent, & omnia occuparent. Quin etiam cum Scholæ publicæ moderator, Calvinista Ludi Magister decessisset, vrsere Canonici, vt substitueretur, dissimulato tantisper habitu, de Societate præceptor, ne aditus Hæretico rursus vacaret. Quæ visa est eo equior postulatio, quod quandiu superesset Episcopus, ipse hæresi implicitus, nec deseri omnino illum gregem in lupi faucibus oportebat, nec apertius licebat, aut Canonicis, aut nostris agere: auctus igitur ad modici Collegij formam Sociorum numerus, quibus Stephanus Loën præfectus. Prouincia Belgica etiamnum lacera inter belli calamitates, vt potuit se se, suosque labores in aliorum utilitates sustentauit. Leodij inchoata literariæ exercitationes. Valencius Eleutherius Pontanus cum aliquot Socijs tanquam in statione versatus. In Castris regijs sæpe Ioannes Mortagna, & ex Italia missus cum Hispano milite Michaël Hernandus, cui additus è Mussipontano Collegio Iacobus Sancius, vitales arumnas exhaurere: è quibus Bartholomæus Spinosa Laicus, Michaëlem ex Italia comitatus, breui vitam exhaustit; Sancius grauissimo in omnem reliquam vitam debilitatus est morbo. Personius tota hyeme Rothomagi exacta perfecit, ediditque quæ in manibus habebat ad Catholicorum adiumentum opuscula. Qui cum Augum ad Ducem Guisum forte venisset, locum notauit ob paucarum horarum inde traiectum in Angliam, mire opportunum Seminario, in quo Angli tenerioris ætatis, & Latinitatis rudes, edocerentur. Nam eius Doctrinæ facultas cum Rhemis non esset, perincommodè Mussiponti nonnullos haberi ab Alano cognorat. Eam rem Guisus Dux, Claudij Matthæi Prouincialis commendatione incitatus, non probauit modo, sed etiam cum Societati nouum magna ex parte Collegium extruxisset, partem veteris domicilij Anglorum vsibus dedit, additis in singulos annos aureis quadringentis. Id tertium natio Anglicana in suo hoc exilio habuit Seminarium; cuius demum dissipati dolorem, quemadmodum aliorum institutione Deus lenierit, in loco redderit. Ipsa in Anglia sub anni exortum, quam cum maxime Catholicorum res premebatur, ducibus impietatis ad eum motum, quem Campiani, ac Sociorum gloriosa mors excierat, restinguendum multiplicato terrore grassantibus. Vallingero ob scriptum in Campiani laudes Carmen, aures abscidere: idem in Henricum Valpolum ob causam eandem parabant; sed is tempestino discessu maturiori se palmæ referuauit: nam demum Religiosus de Societate agonem consummauit. Interim Catholicos maxime angebant frequentes (quod in omnibus persecutionibus vsu venit) succumbentium lapsus; tamen per Dei benignitatem longe superabant constantes. Tamen quia nonnulli Roma reuertebantur, qui virtutem in ipso Collegio haud satis probant, admonendum ea de re Collegij Rectorem Agazarium Personius censuit, vt remedium inueniretur. Cumque ille respondisset se ex ea mittere copia, quam habe-

110
Molshemien
se Collegiū
peste affli-
ctum.

111
Labores So-
ciorum cum
alibi tum
Brunsvigia
vtiles.

112
Mors Gerar-
di Lapidani
& eius lau-
des.

113
Paderbonæ
Ludi magi-
ster è Socie-
tate.

114
Scholæ Leo-
dij aperta
Residentia
Valencen-
sis.

115
Missionis Ca-
strensis inco-
moda, & fru-
ctus.

116
Anglorum
Seminarium
Augi funda-
tum.

117
In Anglia
persecutio
atrox.

118
Lapsus quo-
rundā, alio-
rum constan-
tia.

ret; neque eos, qui studia percurrissent, seu posse, seu velle alibi detineri, diligentius exinde cœpit haberi delectus, vt non nisi, quam probatissimi in Seminaria mitterentur, & Romam præsertim non nisi quorum ætas duodevigesimum attingeret annum, quartum & vigesimum non excederet: cum minor nimis longum disciplinæ cursum requireret, maior obdurata in suis moribus, ægre novos indueret. Londini reliqui vndecim ex ijs quos anno superiore per duellionis damnatos, hoc est designatos ad palmam, diximus, magna constantia, perseverabant, mortem in dies expectantes; cum Hæretici magnis promissis infisterent, vt eorum Ecclesias sustinerent, vel à limine, salutare. Quas pollicitationes ne repulsa quidem paulo humaniore Athleta dignabantur. Interim, Ioannes Nicolaus scelerum exagitatus conscientia, ad Chirbæum in carcerem, vadit: fatetur se ingratisime, & mendacissime egisse, paratum, vel capite satisfacere: aditurum Valsingamum, & omni eos suspicione prodicionis quantum in se sit, liberaturum. Cumque Chirbæus id serum fore diceret, quando iam condemnati sententia publica essent, librum ille editurum se pollicetur, quo Sledæi, & aliorum falsorum testium mores, & scelera describat: & adit postridie Valsingamum, & incipit purgare damnatos. Hic misere torqueri, furere, execrari; tandem Nicolaus Londino amandatur. Capti sub hæc è Seminario Anglo Romano tres Sacerdotes, Arthurus Pittus, Georgius Haddocus, & Bisshopus: illi Londini simul, Bisshopus ipso in portu: qui interrogatus, quod vitæ genus profiteretur, Mercaturam cum respondisset, instantibus quarum mercium, obtulit: ac rursus vrgentibus, plane fatetur Sacerdotem se esse: posteroque die ad consilium Regium ductus, constantissimam fidei confessionem fecit. Alij postea super hos capti. Erant, quibus tanta simplicitas tot inter fraudes non placeret. Sed enim volebat Deus palam fieri recenti Athletarum sanguine, quam non extincta antiqua illa pietatis Anglicanæ vis ad ceptum fortiter persequendum, sed vehementius incitata esset. Nec dissimulabant aduersarij eo spectaculo luculentam, & insanabilem acceptam plagam. Iam protestantium, quibuscumque ingenium paulo erat moderatius, admodum æquos Catholicis se præbebant, duplicem, vt profitebantur, ob causam, tum propter fiduciam, qua disputationis aleam continenter aduersarijs offerebant, quam detrectari ab illis compererant, tum propter Campiani, ac Sociorum, cædem, quam persuasum habebant, iniustam fuisse. Omnes denique affirmabant Catholicis iuxta, atque Hæreticis, vitas eorum, vel ad centesimum vsque annum, productas, tantum causæ prodesse nunquam potuisse, quantum profuerat brevis, sed gloriosa mors. Multi, inquit, Personius perstiterunt intrepidi, & constantes postea, qui antea timidi fuerant: nonnulli se Ecclesiæ Catholicæ adiunxerunt: infiniti de parte contraria dubitare cœperunt: & Catholici omnes in vinculis, & in persecutione tanta lætitia gestiunt, & exultant, vt nihil eorum sentiant, quæ patiuntur. Nunquam tam frequentes, tam copiosa, tam deuota fuerunt Missæ Londini, quam hodie omni fere in Angulo celebrantur. Populus Catholicus intrepide offert se periculo, & cum lictores, & inquisitores veniunt, fugiunt Sacerdotes ex vna domo, qui possunt, & sacra statim, faciunt in alia. Cum pertrahuntur ad carceres, ibi etiam reperiunt modum, quo Sacrificium Sanctum persoluant: ita fit, vt persecutores indignatione, & iracundia fere rumpantur. Infinitus est numerus librorum, dialogorum, disputationum, carminum, diæteriorum, quæ facta fuerunt, & edita, partim impressa, partim scripta in laudem horum Athletarum, & vituperationem, aduersariorum: quibus omnia, quæ circa eos contigerunt tractata sunt, comprehensiones, vincula, tormenta, disputationes, iudicia, responsa, condemnationes, & mortes ipsæ. Aduersarij fremunt; sed frustra: ipsi enim pueri resistunt eis in faciem, & exprobrant crudelitatem in seruos Dei. Duo reperi sunt nuper in Academia Oxoniensi, qui carmina publicauerant atate, ferme pueri, alter virgis cæsus fuit, alter vero aufugit. Is qui custos priuatus fuerat Patris Campiani in Turri Londinensi, iam zelosissimus est Catholicus, cum

119
Delectus
Alumnorum
Seminarij
Romani.

120
Solicitationes
Confessorum
vanz.

121
Tres Sacerdotes
capti.

122
Hæretici
æquiores
Catholicis facti

123
Mors
Campiani
ad fidei
commendationem
vtilis.

124
Et ad Catholicorum
constantiam, &
feruorem.

125
Ad conversionem
quorundam
Hæreticorum.

126
Mors Paini
pro fide obi-
ta.

127
Quæstiones
Catholi-
cis propo-
sita.

128
Iniquitas
eius exami-
nis.

129
Prudens re-
sponsum co-
fessorum.

130
Mors trium
ex ipsis.

131
Fordi cari-
tas.

132
Serthi vlti-
ma dicta.

Item Ionso-
ni.

133
Quatuor
aliorum
mors pro
Christo.

cum antea in hæresi obstinatus esset. Cæterum custodes mirabiliter sunt muta-
ti, & produnt in dies multa in laudem, & admirationem eorum, qui sunt
mortui. Hæc, & alia multa in eandem sententiam scripsit Personus Kal. Mar-
tij. Sub id tempus Osburnus, Croderus, & Ioannes Painus in hostium manus
delapsi, cum primus nonnihil cessisset, reliqui duo tormenta constantissime
passi sunt. Et Painus quarto nonas Aprilis Chefordia in Prouincia Suffexia
mactatus, cum supremis pene verbis iussisset suo nomine ab Regina peti, vt
abstineret tandem ab crudeli effusione sanguinis innocentissimorum hominum,
alioquin eam rem exitio illi certo futuram. Cæterum non id curæ erat Eliza-
bethæ, ac reliquis festæ principibus, quemadmodum sacro Sacerdotum abstin-
erent sanguine, sed quemadmodum suam populo crudelitatem approbarent,
ac maiore cum innocentium inuidia atrocius desæuissent. Ea causa summe lubri-
cas, & odiosas vulgo quæstiones excogitant sex, quorum summa eo spectabat.
Num à Pontifice Pio dictum Elisabethæ anathema legitimum esset, atque An-
glos teneret? Num qua omnino causâ Pontifici Romano fas sit populares ab
suorum obedientia Principum liberare: sique Anglos aliquando exsolueret
ac regnum inuaderet, vtram ipsi sequuturi partem essent? His quæstionibus
iam superiore anno damnatos Sacerdotes septem aggrediuntur, Lucam Chirbarum,
Thomam Cottamum, Laurentium Richardsonum, Thomam Fordum, Ioan-
nem Shertum, Robertum Ionsonum, & Guilielmum Filbium. Nouum, ac sin-
gulare genus erat iniquitatis, in abditas animi opiniones inquirere, & in crimina
trahere Maiestatis Theologorum sententias. Nihil vero iniquius, quam finge-
re pro libidine tempus, & cogere profiteri, quid, si tale aliquando tempus
incidat, facturus quisque sit, quod iudiciorum hoc genus? Ergo homunciones
vel ad facta, vel præterita cæci, de ijs iudicant, eaque supplicio vltimo iu-
dicant, quæ forte erunt aliquando, forte non erunt: de quibus ne Deus que-
dem iudicat? Quamquam enim sapientiæ infinitæ obscurum non sit, quid com-
missurus quisque sit, si certa offeratur occasio, non tamen si ea nunquam offe-
ratur occasio, & præcognitum scelus nunquam re fiat, condemnat. Sed ea-
dem nimirum sapientia æterni Principis tanta permittebat flagitia, vt compre-
henderet sapientes in astutia sua. Sacerdotum suorum per hæc non probatur
modo innocentiam, sed causa illustrata supplicij, palmas sanciebat. Ad ear-
um captiones cum Athletæ, pars vniuerse respondissent: se esse Catholicos; de quibus
ijs, quod Ecclesia docet Catholica, id sentire, nec verbum vltra addituros:
pars singillatim moderate, & prudenter, quæ Cæsaris erant Cæsari, quæ Dei
Deo reddituros: tanquam confessis, iam proditoribus poena representantur,
& eadem rursus tentamenta sub ipsum patibulum ingeruntur. Septimo post
hæc quæstiones die, qui fuit Maij vigesimus, Fordus, Shertus, Ionsonus
vfitata genti in perduelles poena mactantur. Memorabilis fuit caritas Fordi,
qui cum nec Romæ vnquam, nec Rhemis fuisset, planeque in Anglia versaretur
eo tempore, quo coniuratio Rhemis inita fingebatur; noluit tamen explicare
re apud quos fuisset, quamuis posset inde vitam sperare, ne forte in damnationem
innocentium tale iudicium incurreret. At Shertus lætitia sancta gestiens, sublatus
in carrum, fixis in Fordum iam pendentem oculis, nullum faciebat finem ele-
mandi, ò Thoma, ò felix Thoma, ò felix anima, ora pro me. Inde conuersus
ad Cali Reginam precibus, deinde ad Dominum IESVM, gratias inter alia
egit, quod se ad finem vitæ tam felicem duxissent, vulgo quidem contumeliosus
& execrandum, sibi vero gloriosum, & expetendum. Ad hæc suam restan-
tiam innocentiam, quod in Angliam multo ante, quam consilia coniurationis
tractata ferrentur, reuertisset, largitusque carnifici, pro grati animi monumentum
sudariolum suum cum pecuniola, quæ inerat, suprema voce exclamauit, In
gehennam sine dubio, in gehennam præcipitandi sunt quicumque extra Eccle-
siam Catholicam è vita discedunt. Post eum Ionsonus, & ipse grauissime detestatus
status crimen prodicionis, & libere Catholicam religionem professus, cum
orare etiam Anglice renuisset, nobile certamen fecit. Decimo post hæc dies

ad tertium Kalendas Iunij Filbius, Chirbaeus, Richardsonus, & vltimus omnium Cottamus, eodem, & loco, & cruciatu, quo priores, contrucidati. Cottamus, vt supra retuli, de Societate, erat in Angliam cum valetudinis causa, tum patriæ iuandæ, regressus, per quam occasionem post tres interemptos, & laqueum ei collo circumdatum, cum de plastro esset in humum demissus, & vinculis exolutus, supplicij Præfectus ita Dei virum aggreditur; facile intelligimus Cottame, te non eo consilio, quo Socij in Angliam venisse, populum ad seditionem, vt concitares, sed vt valetudinem afflictam reciperes. Næ tu fortunatus es, quod facinorosis hæc hominibus te non adiunxeris. Non est, quod dubites de Reginæ misericordia, Principem plane clementem erga te senties. Quæ Cottamus audiens, vidensque se vinculis solutum, vere sibi donatam vitam existimans, quas potuit maximas Reginæ gratias egit. At Præfectus, nempe hoc superest, inquit, vt populo satisfacias, publiceque coniectum in te crimen, repellas, clara voce contestans, non eas tibi fuisse causas in Angliam veniendi, quas cæteris condemnatis: verum tibi Papæ consilia hæc in re maxime displicere. Hic vero cognitis Hæreticorum fallacijs, & oculis repente in paratam sibi foueam intentis, Christo IESV nimirum in supremo conflictu opportunum, lumen, ac robor suo militi infundente: Neque ego sum nocens, inquit, neque quos interemistis, consilij coniurationis vllius in Reginam fuere: sed proditoris nomine, religionis causâ, occidistis. Vestra ista indulgentia ego non indigeo. Procul sit à me, vt vel latum vngem à fide mea, vllius rei gratia, discedam. Mille quin etiam vitas si haberem, citius omnes profunderem, quam vt ab religione Catholica, vel in apice vlllo deficerem. Inde Magistratus ad carnificem, quando adeo præfractus est, Age, inquit, & ad Patrem, aspice quid tuo socio fiat: abstractis intestinis Richardsonus in tabula protensus, circa omnibus sanguine oppletis, concidebatur in partes. Quam videns carnificinam Cottamus: Domine IESV, inquit, miserere illorum, miserere illorum. Domine IESV. Eheu, quid spectaculi hoc est? Domine IESV fer opem mihi seruo tuo: da ad finem vsque perseverantiam. Cum demum ab omnibus quiq; aderant, & cæteris mortalibus, si quid quempiam offendisset, veniam postulasset, & ipse ex animo omnibus dedisset; ac Deum rogasset, vt ab Angliâ, quamuis peccata eius grauissimas pœnas promererentur; furorem suum auerteret, & ad bonam omnes mentem reuocaret, agonem consummauit. Cui etiamnum è patibulo pendenti, dum vestes detraherentur, ad carnem applicitum inuentum cilicium est, eo maiore populi admiratione, quo rerum eiusmodi apud hæreticos minor est vsus. Superiorum Athletarum non caput modo amputatum, & extracta intestina, & igni combusta erant, sed etiam discerpto trunco, partes in feruentem aquam iniectas, pauloque post extractas ad vrbs portas statuerant, & hastis præfixa capita in Tamesis Ponte collocarant. Quam diram stragem cum populus multando execraretur, nec posset sine murmure ferre, tot passim obiecta immanitatis exempla; horum quatuor exultis visceribus, reliquas partes, vt maleficis, & latronibus fieri mos est, eodem in loco iuxta patibulum terræ mandarunt. Qua re nobiles Catholici animaduersa, furtim sacra illa pignora abstulere, non ad Angliæ modo torius, sed exterarum etiam Prouinciarum solatium, ad quas inde peruenere. Nec suis caruere honoribus quos hostes in portis, vel Ponte proposuerant. Adibant hæc loca, tanquam ad sacras stationes, Catholici, pieque preces ibi facientes, ex obuijs, ne quam suæ religionis suspensionem offerrent, dissimulanter, quinam illi peruelles essent interrogabant. Iam supererant ex quatuordecim, anno proximo damnatis Iacobus Bosgrauius, Ioannes Hartus, & Eduardus Richonus, cum Orthono Laico, qui demum omnes varie, diuque vexati, iussi sunt de regno facessere: & Ioannes Hartus in Societatem, quam iam inde ex carcere flagitabat, admissus. Inter hæc Gaspar Heydodus vnicus de Societate Sacerdos liber, quanquam nequibat tantæ moli par esse, tamen enixe vires contendens, & opinione Doctrinæ commendatus, multorum sustinebat partes. Multum expe-

134

Vita infidiosè oblata Cottamo.

135

Generosius eius verba,

136

Et pia mors;

137

Cilicium in defuncti corpore reperi-

138

Carnificina immanis populo exosa.

139

Reliquiæ ocisorum Christi causa honorata.

140

Quatuor in exilium pulsi.

141
Mariae Scoti-
torum Regi-
ne de institu-
tione filij fo-
licitudo.

142
Personius
ad eam cu-
ram vocatus

143
Spes è Sco-
tia bonæ.

144
Confilia de
rebus Reli-
gionis in
Scotia.

145
Pontifex, &
Rex Hispani-
æ auxilia
conferunt se-
ra.

146
Pulsus è Sco-
tia Dobenius
artibus, &
scelere Hæ-
reticorum.

expetebatur à plerisque Personius, & is nihil prius habebat in votis: sed maiora animo moliens, intelligensque rei cardinem verti in Scoti Regis institutione, illuc animo ferebatur. Subdidit stimulos Maria ipsa Regina, quæ cum ad Duce[m] Guisium dedisset literas, vt cum Apostolico Parisijs Nuntio, Iulio Casareo Castello Episcopo Ariminensi, & Societatis Prouinciali agens, aliquot Patres illuc mittendos curaret, ipsomet nominatim Personium, literis Bernardini Mendoza, vehementer rogauit, vt prouinciam eam suscipere; non esse tempus immorandj scribendis libris, inter cætera monens, cum de Regnorum salute ageretur. Quam in sententiam cum ab Alano quoque literas accepisset, tametsi magnitudine operis ad festinandum incitabatur, Crittonij tamen expectandum reditum censuit, vt planius rerum statu cognito, totum certius ordinari, & que efficacius geri negotium posset. Abijt in Scotiam Crittonius initio magni ieiunij, & statim post Pascha reuertit in Galliam. Res, vt tum quidem habebant, vix poterant meliores optari, tamen ex leui momento pendebant. Res adolescens ad Catholicam religionem, præsertim cum singulare Matri profiteretur obsequium, haud ægrè perlici poterat: sed apparebat Hæreticos haud diu passuros administrationem rerum apud Catholicos esse: neque Duci Lennoxienfi erant vires, quibus aduersariorum impetus propulset. Hunc rerum statum cum iussisset Dux Crittonium amicis eius, & propinquis exponere, conuenere Parisijs, vt viderent, quid consilij capiendum foret, Castellus Apostolicus Nuncius, Iacobus Glasconensis Episcopus, Regina Maria Legatus, Dux Guisius, Ioannes Baptista Tassius Legatus Regis Catholici, Guilielmo imper Alano, & Claudio Matthæo accitis. His omnibus visa res est summi momenti, & Gregorio Pontifici, ac Philippo Regi significanda. Eam ob rem Crittonium Romam, Personium in Hispaniam destinant. Summa erat mandatorum, vt incolumitati adolescentis Regis, & Dobenij Ducis confuleretur, collato auxilio, vnde firmum haberi militum præsidium posset: simulque de prospicienda Regulo Castæ religionis coniuge, quo pronior eius conuersio foret, cogiteretur. Et quoniam duæ Catholico Regi filia nubiles erant, ad alteram eorum, curam adijci posse. Pontifex vehementer commotus Scotiæ calamitatibus, ac perinde, vt oportebat Omnium populorum Pastorem, affulgente tanta spe, in curam erectus, non solum probauit, suscepitque negotium, sed etiam ad idem, vt maximi ad rem omnem Christianam momenti, toto peccare capessendum, suis impense literis Philippum incitauit. Denique ad confidendum, quod dixi, habendumque præsidium, cum celeritate opus esset, quæternæ Pontifex, duodena Rex aureorum nummum millia attribuunt: tantumdem consequentibus annis; vel, si opus foret, amplius collaturus; & continuo transmissa pecunia est. Verum, quæ sunt Dei occulta iudicia, & peccata hominum, seruum auxilium fuit. Quippe Ministri Hæreticorum, ac Prædicatores assidue coniectis in Dobenium, Iacobum Stuartum Comitem, & Baronem Setonum oculis, aliosque proceres, qui pro Catholicis habebantur, primum edito scripto, quod Comitis Mortonij examen, ac responsio, nominarunt, huius partes excitare conati sunt. Hominem turbulentum, de quo tanquam res ne uas moliretur, supplicium sumptum fuerat, non innocentem modo fingebant, sed etiam virtutis eximie. Deinde ita insitere apud Elisabetham, pericula inculcantes instantia: & nisi obstaret inijs, atque incendium necdum lucentem opprimeret, impendentia, exaggerantes, vt ea suis, & eorum nobilium opibus, qui sibi fauebant in Scotia, profligandum vna cum sectatoribus Dobenium, primo quoque tempore existimari. Trepide remittit ex Anglia, quibus Mortonij mors, & administratio Dobenij non placebat, & excitat in Scotia alios ad coniungendas cum illis vires, qui omnes per venationis speciem eo profecti, vbi Rex erat, Dobenio Regem, administrationemque Regni eripiunt, & necessitatem imponunt in Galliam abscedendi. Ita spes magnarum rerum euauit: cum iam tum appareret, quod postea factum est, in Regnum quoque Angliæ Iacobum olim successurum, vt ex religione eius, quem admodum

Soc. 43.

dum alibi indicauit, si forte ad Catholicos accessisset, totius Albionis salus haud obscure penderet. Etiamnum apud Regem Catholicum agebat Perfonius, cum Scoticae rei conuersio nuntiata est. Qua cognita Philippus vicem dolens Scoti Reguli tum ob corporis, tum animi, quibus obsidebatur, pericula; quid iam remedium superesset, negauit se videre: id modo obseruandum, quo res demum euaderet. At Perfonius propensam cum vidisset ad benemerendum de vtroque, & Angliae, & Scotiae Regno, tanti Principis voluntatem, Seminarium Rhemense, quibus rei familiaris premeretur angustijs, & quem ferret in Anglia pietatis fructum, exposuit; duoque ei aureorum millia impetrauit: quae tanquam de Coelo demissa Alanus accepit. Parantem inde Perfonium in Galliam regredi morbus grauissimus (ex quo etiam fama vulgauit extinctum) diu Bilbai, inde Ognati; quo, singulari Aegyptij Consulii caritate, deportatus est, ad ver usque insequentis anni tenuit. Inter haec Rodulfus, qui fuerat Campiani comes, & in Scotiam Crittonium deduxerat, in Angliam remissus est, valde opportunus Heyuodo futurus ob peritiam locorum, quae Campianus obire, & ad quae se recipere consueuerat.

Ceterum dum tot ad expellendum ex florentissimis illis Regnis exitialem spiritum erroris tentantur viae, & machinae adhibentur, non dormitabat Satanas, nec pro tyrannide sua vno modo, vnoque loco pugnabat. Tantum ciens terroris ipsa in Insula, tantum atrocitatis expromens, non contentus suos armare, & furere satellites, Catholicorum quoque aggreditur Castra, & quod habet maxime vsitatum, certumque telum, ferere inter ipsosmet hostes discordiam parat. Erant Parisijs Angli duo, Carolus Pagettus Baronis Pagetti Frater, & Thomas Morganus ex ea Angliae parte, quae Vallia nominatur. Hi Reginae Mariae perstudiosos se se ferebant: verum cum arcano quodam commercio duobus, qui apud Mariam agebant, Secretarijs Nau, & Curlaeo coniuncti ab his occultissima quaque resciscerent, parum fideles habebantur. Quam ob causam ad eam quam dixi consultationem de Scotticis rebus, cum Apostolicus Nuncius eos non aduocasset, vehementer indoluere, multoque magis, vbi conficienda rei curam, nulla ipsorum ratione habita, duobus Religiosis demandatam videre. Inde igitur inuidia, vt apparebat, stimulante, in Societatem coorti, & alios Sacerdotes, factionem excitant, quae Laicorum vocitata est. Opponebant enim se hi Laici Sacerdotibus, ac praesertim Alano, cum dicerent, neque ad ipsum pertinere, neque ad alios Ecclesiasticos res Anglicanas in Aulis Principum Catholicorum tractare, multoque minus ad Iesuitas; sed ad Catholicos nobiles ex ordine Laicorum: quo nomine ad suas partes non paucos trahebant. Et Consiliarij Elisabethae cognita hac inter Catholicos ipsos disunctione, vehementer latati, fouere eam non destiterunt. Accessere ad horum partes, quidam e turbulentijs Alumnis, praesertim ex ijs, qui initio Collegij in Vrbe Anglicanae dissidium fecerant, interque ceteros Gilbertus Giffordus, & Eduardus Grateleus Sacerdos ante valde Perfonio deditus: cuius deinde auxilio Giffordus etiam libellum contra Societatem admodum contumeliosum scripsit, & Secretario Valsingamo dedit. Verum molestiam ex paucis his abunde compensauit laetitia ex reliquorum fidelitate, ac fructu. Inter ceteros hoc anno Sacerdotes ab vrbe missos fuit Richardus Barretus, qui cum Procurator Academiae Oxoniensis fuisset, dein factus Catholicus, & Romae in Seminario Anglorum institutus; in Rhemenfi Collegio studia aliquandiu moderatus est: deinde Alano ad Cardinalatum euecto, eidem successit, vir pietatis, doctrinae, ac prudentiae singularis, ac Societatem iniuisset, nisi perseuerare eum in Rhemenfi Praefectura consultus visum foret. At Guilielmus Brokesbeus e prima nobilitate, stirpisque familiae, post susceptam ditionis paternae possessionem, alterum, & vigesimum annum agens, animi dotibus, & oris figura Coeli, quam terra incolis propior, omnia, & simul sponsam, quam ad perpetuam virginitatem, vti ipse faciebat, colendam hortatus est, religioni posthabuit, Romaeque inter Alumnos ad annum conuictor versatus, primo ad Societatem, tum in Coelum ex ea migravit.

Hist. Soc. Ie su Par. v. Tom. 1.

M

Ex

147
Subsidium
Seminarium
Rhemenii
procuratum
a Perfonio.

148
Rodulfus in
Angliam
missus.

149
Discordia
Catholicorum
in Anglia.

150
Factio Lai-
corum dicta
vnde orta.

151
Corroboratur
admi-
nistratio
quorundam.

152
Ricardi Bar-
retii laudes.

153
Guillelmi
Brokesbei
vita, & mors
laudabilis.

154
Nova diu-
sio Prouin-
ciarum in
Gallia.

155
Obitus Pon-
tij Gogorda-
ni.

156
Duorum pe-
ste affectis
ministranti-
um.

157
Funus Ioan-
nis Houlco-
uij.

158
Zelus Iulia-
ni Bouclerij

159
Christopho-
ri Clemen-
soni labores
fructuosi, &
pericula.

160
Iurrepida-
eius constan-
tia.

Ex duabus Gallia Prouincijs factae tres: addita Lugdunensi, cui Prouincia-
lis Arnoldus Vicinus praepositus, iam pridem ab Euerardo, dum ab eo quocumque
haec Prouinciarum diuisio tractaretur, ei muneri destinatus. Longinquitas in-
nerum, quae saepe etiam arma civilia, saepe manantia contactu mala interce-
debant, vt laborantibus Collegijs neque succurrere Prouinciales, neque edo-
ceri possent in tempore, procuracionem diuidi coegere. In nouam Prouinciam
Collegia sex contributa, Lugdunense, Diuionense, Cambericense, Auenionen-
se, Turnonium, Billomaxum. Aquitania quatuor modo relicta: sed duo magne
molis, Burdegalense, ac Tolosanum, reliqua duo Rhutenense, ac Mauriacen-
se. Francia praeter domum Professam, & Collegium Parisijs, subiecta Colle-
gia Mussipontanum, Bituricense, Virdunense, Niuernense, Augense. Et Fran-
ciae Odo Pigenatus Prouincialis impositus Claudij Matthaei loco, quem a Con-
fessionibus sibi Rex, verum ita vt ab Societatis domicilijs non amoueret, adle-
git. Aquitaniam Petrus Lohierius obtinuit. Decessit Parisijs Pontius Gogor-
dani in senectute bona ex primis Gallorum Societatem complexus: nauus vir,
ac laboriosus, & de Gallica Societate in primis temporum difficultatibus egra-
gie meritis. Quinque amissi Biturigibus peste, quorum maxime insignis Fran-
ciscus Flognius Sacerdos, qui duos menses in solandis, iuuandisque pestilen-
tia contactis fortiter versatus, magnum caritatis specimen toti Ciuitati reli-
quit. Eum fidelis laborum comes ad praemium quoque sequutus est Isaac Tor-
quoy Laicus. His, alijsque raptis, atque alijs praeterea decumbentibus, veni-
Magistratus Bituricensis alios in periculum dari: cum diceret interesse reipubli-
cae vitas eorum tueri. Desideratus est, & Rhutenis Ioannes Houltonius Lonia-
ringus post annos complures in regendo inibi Collegio, & Ciuitate subleuan-
da impigre, salutariterque traductus: itaque inelyta eum decedentem memo-
ria, luctus pene publicus prosequutus est. Multa per omnem passim Galliam
ad Euangelicas praedas excursionis factae, non quales sunt militares cum strage,
ac deuastatione rerum omnium, sed quales esse par est Euangelizantium
pacem, Euangelizantium bona: & fructus in Delphinatu maxime confitti.
Dux quodammodo in his singulari vir modestia, & humanitate Iulianus Bou-
clerius. Is celebra oppida Chrestum, S. Marcelli, Dium, & alia quae Hare-
tici, vel occupant proximis bellis, vel commercijs plane corruperant, cum
feliciter obinisset, accersitu Archiepiscopi Ebredunensis cum Valentino Gerar-
do Ebredunum accurrit. Dumque Gerardus in vrbe, locisque finitimis arma-
salutis praclare versat, Bouclerius ad oppida, quae ab ipsis tenebantur Hare-
ticijs gradum facit, magni Melitensium Equitum Praefecti (vulgo Priorem
Arternia vocant) literis communitus, sed magis Christi patrocinio fretus, no-
uam vbique Catholicae fidei lucem excitans, vel ipsis Hareticorum Ducibus
gratus, nec plane odiosus profanarum vanitatum Ministris. In Oppido, cui
Nionum nomen, in Delphinatu, sub Hareticorum praesidio, Antistitis Vationen-
sis missu Christophorus Clemenfonus praeter multos Ecclesiae restitutos, ita
populum vniuersum commouit, vt buccinator Hareticus, quoniam plane
ab concione desituebatur, voluntarium exilium ad ignominiae fugam sibi con-
sciuerit, ea se miser sententia illaqueans, Hoc est iudicium Mundi, quia
lux venit in Mundum, & dilexerunt homines tenebras magis, quam lucem.
Maior fuit nonnullis audacia, praconem salutis veneno tollere, dein seditio-
nem moliri conatis; vt fuerit Clemenfonus aliud transferendus: qui Nemaus-
sum in Linguadocia, accersitu Catholicorum, & Armeniaco Cardinali per lite-
ras instante, profectus, inter non minora pericula, & frequentes ab Hareticis
contumelias, vberissima messis latitia recreabatur. Trecentos, ac sexaginta
Ecclesiae Catholicae paucis mensibus reddidit: ingentem vero numerum sa-
cra confessione expiauit eorum, qui ad sacrum Poenitentiae Tribunal, vel nun-
quam multis annis, vel plane nunquam accesserant. Animi constantiam
semper, sed aliquando inter concionandum singularem ostendit. Nam cum
in proximo duo inter se Haretici ferro ad eadem peterent, ex clamore stre-
pitu-

pitinque certantium æque, & accurrentium, Catholici, qui concioni aderant, suspicati vim contra ipsosmet ferri, primo submurmurare, ac strepere, & innuere concionatori finem ut faciat, tum fugam meditari. At Clemensonus interritus castigata eorum formidine, quod cum tandem aliquando moriendum, esset, causam, locum, tempusque illud, quæ nunquam opportuniora habituri essent, vellent è manibus amittere, iubet fores occludi, orationemque cœptam pertexuit: statim autem conquiescente strepitu, vehementer tanta sui hortatoris fiducia Catholicorum animos confirmavit. In receptum ab Hæreticis superiore anno Petrocorium Episcopi rogatu, missus ex Burdegalensi Collegio Franciscus Bordaüs ab sacro Aduentu ad Pascha, cum Hæreticis haud ita feliciter, verum plane ex sententia rem cum Catholicis gessit. Lætior etiamnum successu, mora que longiore versatus inter Santones Oliuierius Hamelius. Qui cum per Quadragesimam Castrogeloi in Oppido Nauarrei Principis, Euangelium promulgaret, eam sui concitauit, ac Societatis opinionem, ut alloqui familiariter eum Princeps ipse Henricus voluerit, multa de Societate interrogans, nec alienum ab eâ animum præferens: quin etiam potestatem eidem fecerit totam suam ditionem liberè, ac sine metu Catholicis concionibus obeundi: ut iam tum apparet scintillæ eius studij, quo idem postea Rex Galliarum religionem Catholicam, & nostrum Ordinem, magna omnium admiratione, complexus est.

Complures per Hispaniam quoque susceptæ frugiferæ admodum peregrinationes. Et quidem vnus missu Archiepiscopi Burgenfis centum octoginta tres aditi, excultique populi. Successu autem notabili Laurentius de Sancto Ioanne vir æquè, & concionator egregius, in Aragonia Prouincia Manresam excoluit. Fauebat filio suo, fauebat suis illis sanctioris vitæ incunabulis S.P. Ignatius: itaque profitebatur Laurentius, siue suggestum ascenderet, siue alia moliretur, occurrente sibi Beati Paris memoria, & flagrantissimo illo eius ardore animarum, ita se commoueri solitum, ut totus ignesceret, studioque simul diuinas late spargendi faces, omnesque inflammandi, omnes Deo penitus coniungendi, totus arderet. Nec ludibrium id teneræ mentis, nec vanus ardor fuit: nam inueteratis perturbatam discordiis Civitatem nactus, quas ne Præregum quidem sedare autoritas visque potuerat, vniuersos ita sibi habuit obsequentes, ut quo modo fingere, quam versare in partem libitum foret, summa cum voluptate sequerentur. Itaque non excisa modo odia hominum inter se, sed etiam cum Deo conciliatæ conscientiæ, vitia priuatim, publiceque correctæ, exempla deterrima conuersa in virtutis incitamenta: consultum corrogatis pecunijs Sacrorum ornatui: Sodalitates, quæ multæ erant, vehementer promotæ: noua addita sub Sanctissimi IESV nominis titulo, lege Omologeseos itemque Synaxeos menstruæ imposita; in quam Sodalitatem ad mille capitum per Quadragesimam auide conscripta: aliaque in hunc modum gesta, tanto cum amore, ac veneratione Ciuium erga nostrum Ordinem, ut appareret quos animos Manresani olim habuerant erga eius Parentem, eosdem, in filios conseruare. In Toletana Prouincia vnum recens conditum, alterum solum Collegium est. Talabricæ conditum, Est vrbs ea prænobilis agro feraci, atque amœno, ad Tagi ripas. Elbora olim, ut creditur, fuit, quæ & Libora dicitur Ptolomæo. Hac tempestate ditioni paret sacra, ac ciuili, Toletanorum Antistitum. Qua dignitate cum fungeretur Gaspar Quiroga Archiepiscopus idem, & Cardinalis, cupiens Ciuitati suæ, & decus, & præsidium, additum, pariterque Societatem iam inde à Beati Ignatij temporibus, quem Romæ familiariter norat, benigne complexus, Collegium Talabricæ assignatis vectigalibus posuit. Cunctari Ciues initio, ac vereri ne plena Religiosis viris vrbe, noua familia commodis priorum officeret. Sed vbi publico in conuentu Societatis rationes Ludouicus Gusmanus, qui primus fuit Rector exposuit, & Cardinalis ipse respondit, esse in animo sibi ita fundare Collegij res, ut materia ad benignitatem potius exercendam suam, quam ad fatigandam

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

M 2

dam

161

Petrocorij
res bene ge-
stæ à Franc.
Bordaüs.

162

Principis
Henrici, qui
postea fuit
Rex Galliarum,
in Societate
fauor.

163

Missiones
vtilis per
Hispaniam
In primis
Manresæ.

164

Acta ibi præ-
clara Lauræ-
tij à Sancto
Ioanne.

165

Collegium
Talabricæ
fundatum à
Card. Quiro-
ga.

166
Apertum cū
fructu, &
gratulatio-
ne ciuium.

167
Oropesani
Collegium
solutum.

Necessarijs
de causis.

Magnos do-
lore ciuita-
tis.

Idē deinde
restitutum.

168
Iacobus Pe-
rea peste af-
fectis Hispa-
li ministrat.
Eiusdem
mors.

169
Francisci Ro-
dericij virtu-
tes.

170
Religiōs-
exemplū
Martini de
Vannos.

dam alienam suppeteret, conuersa est Ciuium perturbatio in communem lati-
tiam. Vbi vero per autumnum Socijs iam quatuordecim aduocatis, præter con-
tiones in templis, & Sacrorum frequentationem, Scholæ tres latinitatis expo-
sita, & compita Catechesi personare cœperunt, & in custodijs publicis, No-
focomijsque ad animarum leuamentum, & corporum, sollicitum ministerium
cerni, tum scilicet nullum faciebant finem Deo gratulandi, quod tanta sibi
commoditas imprudentibus contigisset. Conducto in domicilio è regione ad
S. Rocchi, qua utebantur ad sacra, Collegium initio habitauit. Quarto ferè
post anno in ædes sui iuris migravit, expleta iam familia ad numerum quatuor de-
viginti. Per multi nouorum Colonorum Oropesa euocati; ibi enim solutum
Collegium est: cuius rei proxime in Generali conuentu Societas Præposito Ge-
nerali fecerat potestatem. Quippe veteres erant multorum querelæ, nimis an-
gustam ministerijs, quæ profitemur, eam sedem esse: noxium extare exemplum
ad materiam offensionum; cum Dynasta multi, aut Populi in oppida haud mi-
nora conditionibus melioribus Collegia accerferent, quibus tamen nec patie-
bantur communes, nec priuata rationes concedi. Ad hæc nihil erat in uetigra-
libus ad firmitatem cui certum. Super omnia decesserat nuper Franciscus à
Toleto, qui ea Collegij initia summa contentione cum impetrasset, ijs condi-
tionum nexibus inuoluta reliquerat, vt cum institutis Ordinis plane pugnarent.
Denique Talabricense Collegium surgebat in proximo, quod idem posset sub-
sidio esse Oropesani. Quæ cum essent, rebus aut Comiti, aut quibus ipse de-
creuerat, redditus, Oropesa discessum immensis cum populi vniuersi lacrymis,
& publica lamentatione, cum multi ante non modo precibus institissent à Deo,
sed etiam verberationibus, ieiunijs, peregrinationibusque susceptis, ne illo præ-
sidio priuarentur. Nec intermiscere deinceps beneficio Talabricensis vti vicini-
tatis, eò conscientia onera deferentes. Nec demum quieuit Oropesani Co-
mitis pietas quoad iterum, vt dicitur in loco, Collegium impetrauit.

Sauiente inter hæc Hispali lue pestiferâ, Iacobus Perea è Collegio Xeren-
si flagrantissimis precibus exorato Prouinciali Iacobo Aosta, ad agrorum pro-
curationem accurrit. Quo in munere cum singulari constantiâ versatus, po-
steaquam salubritas redijt, ad suum reuersus Collegium, ex toleratis ante-
ærumnis longa tæbe consumptus est. Franciscus quoque Rodericius impetrata
venia Patribus, qui suas vitas in pestilentium utilitates exposuerant, mini-
strandis, dum cum his pia obit pericula, populari morbo, & ipse implicatus,
debitam necessitati vitam reddidit caritati. Is ingenio valens decursis Gram-
maticæ, & Philosophiæ spatijs haud sine laude, indignum se ordinibus sacris
ducens, maluit in viliorum operum tractatione consistere, cætera vitæ tanta
humilitati consentiente. Amabat cibum ex inutilibus mensæ reliquijs, vestitu
non utebatur nisi detricto, & assutis ad refarciendum pannis multifariam cic-
tricoso. In cubiculo eius nihil apparebat nisi peruetusta lodicula: ea pro cul-
cita, eademque si frigus vrgeret, parte super obducta pro stragulo erat. An-
tequam cæteri ad orationem surgerent iam binas quotidie horas in ea con-
sumpserat. Gaudebat præcipue agrotantibus inferuire: vnde occasionem, vt
dixi, mortis accersijt; relicta domi, forisque præclara opinione virtutis.
Famam haud minorem, desiderium longe maius ob interruptas magnarum
rerum spes, reliquit Martinus de Vannos Naualearneri, vbi Socijs præerat, qua-
dragesimo suæ ætatis anno, religiosæ vitæ quintodecimo, ereptus. Insigne
dederat specimen religiosi Præpositi in Madritano Collegio Minister, vigil,
consideratus, imperij minimum, laboris plurimum assumens. Si noxi ad mo-
ribundos accurrendum esset, accurrere ipse, vt parceret Sociorum quieti: si
vilia instarent opera, admouere manum labori: siue purgandæ lances, siue
domus euerrenda, siue ministrandum mensæ, aliaque id genus, primus in
opere, ac sæpe solus: præcipua sollicitudine aduersus hospites, & ægrotos,
omne caritatis genus expromens. Demum vbique ex more, præceptoque San-
ctorum, rigidi aduersum se Iudicis, indulgentis aduersus alios Patris repræ-
sen-

sentabat affectum. Singulis hebdomadis totam domum reuifens nunquid vestitum, aut ad ceteros vsus, cuiquam deforet: asperrima sibi, vilissimaque ita legebat, vt modus à Prouinciali imponendus fuerit. Si quod iter faciebat, pedes ibat & emendicans: coniungebatque cum afflictatione corporis Orationem, quam vt extenderet, somnum contraxerat. Saepè etiam noctis magnam partem, orans exigebat in Templo ante Sacratissimum Christi Corpus: & quoties oraret, genibus humi positus perseuerabat coniunctis ante pectus manibus, ore demisso, toto corpore ad venerationem decorè composito, tumque potissimum, cum exhortaturus domesticos erat, concipiebat meditatione ignem, vnde audientes, quod facile conseqeatur, incenderet. Supremo in morbo accitus Madrito Medicus, ita patientia eius, modestiaque, & reliqua sanctitatis specie commotus dicitur, vt ad venam explorandam genua venerabundus submitteret. Nonis Nouembris rite Sacramentis instructus vsuram vitæ mortalis bono sine conclusit. Quæ potissima ad Societatem eum causâ compulerat, propterea enim solebat narrare se eam complexum, quod mutuum inter Socios caritatem animaduertisset, audissetque, qui in ea decederent bonam mortem obire. Nono post die præfinita item sibi viuendi spatia attingit Compluti Antonius Sancius, in eodem Collegio ab anno 1554. quo Societati adiunctus est, in audientibus consentibus, iuuandis moribundis, redintegrandis amicitijs, cum bono omnium, qui nosset, testimonio, & profectu versatus: magnus vexator corporis sui, quod Ismaëlem appellabat, Seuerus religiosæ disciplinæ cultor, amabilis simplicitatis, & innocentia. Obijt Tarrafonæ, quo valetudinis causâ, & ordinandi res Collegij, quod in sua ille patria moliebat, se se receperat, Ioannes Antonius Carnicerius, qui post vxorem compositam, vna cum filio Societatem ingressus, additisque suis facultatibus ad Collegij fundum, sub vitæ finem in cæteris cum Deo colloquijs commouit adstantes cum diceret, Quicquid dedisti mihi Domine reddidi tibi. Dedisti facultates, & reddidi. Dedisti filium, & reddidi, ac me insuper, dedi. Superest Spiritus, & hunc in manus tuas commendo. Pauloque post, suscipe spiritum meum, ingeminans expirauit.

Multos Lusitani Patres, sed præcipue nominandos Emmanuelẽ Aluarium, ac Michaëlem Sofam Cælo dederunt. Emmanuel ex Materia Insula, cum in eam forte expositum valetudinis causâ è nauigantibus in Indiam Patribus iacentem in Nolosocomio inuississet, de amico suo, qui Olisippone versabatur interrogaturus, cognita eius sermonibus Societate, statuit ad eam aggregare se se, gratias Deo agens, quod pauperes nactus parentes, facultatem non habuisset, vt iam dudum cogitabat, ex Insula Parisios discedendi. Aduectus in Lusitaniam, à Simone Rodericio receptus est pridie Nonas Iunij 1546. cum ætatis annum vicesimum ageret. Ingenio fuit eximio, præsertim ad linguas ediscendas factò: quarum tres principes Latinam, Græcam, Hebraicam, cum simul Chaldaice, & Arabice, multum sciret, docuit, illustrauitque in Lusitania, eo potissimum consilio in ijs opera collocata, vt editionem Latinam Sacrorum librorum aduersus contumaces, Fideique hostes tueri posset. Extat ars Grammatica monumentum eius latinitatis, quam Præsidium iussu iam grauior ætate, valetudineque attrita conscripsit. Sed multo supra ingenium, ac literas fuit totius sanctitas vitæ. Interque egregias laudes innocentiam, industriam, mansuetudinem, ardens limandæ magis ac magis suæ virtutis studium, obedientia ita celebratur, vt sensus hic, ac sermo notorum omnium esset, Obedientem, quem in sua Epistola B. Ignatius descripsit, viuis ipsum coloribus in se pulcherrime expressisse: eoque in genere multa eius, & dicta, & facta egregia memorabantur. Nec vero dum aliquot annos fuit illi Præsidis cura gerenda, minorem in imperando caritatem probauit, quam in parendo semper probasset obsequium. Eboræ paralyti dissolutus extremo Decembri vinculis mortalitatis exemptus est. Paulo minus anno Emmanuelẽ ætate, ac religione, antebat, obituque præcessit sexto idus Februarij raptus Michaël Sosa, qui diu

Conim-

171
Eius pia
mors.172
Antonij San-
cij vita lau-
dabilis, &
mors bona.173
Felix obitus
Antonij Car-
nicerij.174
Emmanuelis
Aluarij in
Societatem
vocatò.175
Ingenium
eius studia,
& labores.176
Insignes
eiusdem vir-
tutes.Moritur
Eboræ.

177
Michaëlis
Sofa lau-
des.

Item Al-
phonfi Gi-
lij.

178
Solutio sta-
tionis Alme-
rinensis.

179
Corpus
Henrici
Cardinalis
Regis in-
corruptum
reperitum.

180
Socij An-
grensis ve-
xati.

In Lusita-
niam peru-
niunt.

181
Quidam in
Angham.

182
Mors An-
dree Con-
saluij.

183
Lusitani So-
cietatis
Ethiopum
opes hi-
mant.

184
Balthasar-
ris Barrey-
re utilis
opera.

Conimbricensis Collegij Rector, tum Visitator Prouinciæ, & Vicarius Prouin-
cialis, demum Conimbricæ iterum Collegij Rector vitæ pensum absoluit. Ad
eam peruenerat teneritatem affectus, & pietatis dulcedinem, vt multas quo-
tidie horas, siue sacra faceret, siue diuina meditaretur, gemens, & lacrymans
poneret. Moribundus id sibi esse inter cætera lætitiæ affirmavit, quod &
omnes vnice amaret, & ab omnibus amari se intelligeret. Paulo ante in-
Coelum indidem cursum inierat Alfonso Gilius, ea re plane memorandus,
quod quatuor annis in Societate, ædituique munere, ita versatus est, vt in eius
ore, ac verbis facile Dei, cum quo familiarissime agebat, præsentiam quibus
agnosceret: atque ipse, quod sibi animam agenti solatio esse maximo dixit,
cum multarum foeminarum pro æditui munere voces audisset, ne vnã qu-
dem de facie nosset. Statio Almerinensis multis ante annis iussu Regum in
Aulæ adiumentum cœpta, hoc anno soluta est. Insuper enim Philippus Rex
permanere quoad Henrici cadaver ibi defuncti in Regum Lusitanorum Be-
thlemiticum Sepulchrum transportaretur. Quod cum magnifico apparatu idem
Philippus Rex hoc anno præstitisset, quo tempore simul adportatum ex
Tingitanis Sebastiani corpus illatum est, nulla fuit eius stationis causa obtinen-
dæ. Dum corpus Henrici exhumaretur, quanquam tertium iam annum mu-
ta opertum calce iacebat exanimus, tamen haud sine ingenti omnium admi-
ratione, plane incorruptum reperitum est: idque pro honestamento, ac pignoro
perpetuæ Virginitatis acceptum, quam Leo Henricus, qui Regi olim carissi-
mus, & à confessionibus fuerat, atque ad venerandum illud depositum curan-
dum, ornandumque accitus aduenerat, in eo sibi compertam asseueravit. So-
cios Collegij Angrensis in Insula Tertia, quæ Domini Antonij partes sequeba-
tur, post diuinam vexationem nauibus duabus Antonius iussit quinos impo-
ni, aportandos in Angliam. Nauis, qua Sacerdotes Petrus Freires, & Ioan-
nes Lopius Collegij Minister, cum Petro Diazio, Garzia Consaluo, & Petro
Georgio Laicis uehebantur, tempestate ab cætera classe abiuncta incidit in
duo nauigia Belgica. Tum Lusitani ad triginta, qui simul exportabantur, de-
sua, ac Patrum nostrorum redemptione cum Anglicano Nauarcho egerunt
cumque Belga, vt exceptos in aliquem Lusitaniæ portum exponeret. Cumque
haud difficile cum vtroque conuenisset, stetitque fides, in Sangrensi Alga-
biorum portu expositi Olisipponem feliciter peruenere. Appulit, & ab In-
sula S. Michaëlis Franciscus Arausius cum Laicis duobus, postquam biennium
in ea, intercluso hostium clausibus mari, quoddam quasi exilium salutare ac-
colis, laboriosum ipsis pertulerant. Rector Collegij Stephanus Diazus, & An-
dreas Consaluius presbyteri, Christophorus Gil, seu Ægidius, præceptor Humi-
nitatis, Ioannes à Cruce, & Stephanus Simonius adiutores domestici ministerij
Antoniam in Angliam, inde Londinum delati, perhumaniter accepti à Legato Re-
gis Catholici sunt, in libertatem asserti, & in Lusitaniam remissi, præter An-
dream Consaluium, qui ipso die Sancti Andreae pio sine mortalis exilij, meliorem
in patriam cursum direxit.

In Regno Angolæ Paulus Diazus de Nouaez Lusitanus Prætor cum
exercitu iter anno superiore institutum versus Cambambiam prosequens, in Me-
cumbam Prouinciã Cambambiæ contiguam est progressus. Ibi consilio habi-
to de ratione belli, cum remissis in Loandam, qui obtinendo loco satis essent,
pauci admodum pro magnitudine susceptæ rei Lusitani superessent, visum
optimum est statui ibi diuturnioribus habendis, dare sæculam operam con-
ciliandis Societatibus vicinorum Regulorum. Nec cœptum successu caruit.
Lusitanorum virtus bellica superioris anni perspecta bellis, ac clara per illas
gentes famã vulgata, terribiles eos latè reddebat imbellibus populis, nec mi-
nus ijs venerabiles, & amabiles eosdem clementia iustitiæque faciebat. So-
licita in primis, nec minus efficax continendis in istarum officijs virtutum me-
litaribus animis, opera erat Balthazaris Barreyræ Sacerdotis nostri, cui ma-
gnam apud eos omnes gratiam auctoritatemque pepererant præclara, de
qui-

quibus diximus superiore annali, caritatis eius industriaeque specimina, dubijs temporibus grassantis pestilentiae, gliscentis discordiae, ingruentiumque hostilium armorum salutariter edita. Ergo illius monitis, primam, ut Christianos decebat, demerendi propitiandique Dei curam habebant. Statis temporibus frequentare Sacramenta, quotidianae religioni suas horas habere operatas; pacate ac comiter inter se se, temperanter, ac iuste cum Indigenis agere. His modestiae, ac pietatis exemplis haud paulo plus quam armato terrore proficiebatur in expugnanda barbarie ferarum gentium, quae fidei, ac lenitatis experimento delinitae, primum admirabantur, deinde amabant quos horruerant. Interim Barreyra otium pacatum nactus, ut eum suum praestans Diuinae gloriae humanaeque salutis studium admonebat, obire circumfisos pagos Prouinciae Mocumbae, vocareque omnes ardentibus concionibus ad salutem in vna Christi religione cunctis Gentibus positam, non desisteat. Audiuit eum docili animo non semel Mocumbae Regulus: nec dissimulabat allicere sibi veritatem; nisi diuitiarum, ac deliciarum spinam, conceptae sementis bonae felicem ortum opprimendo morarentur. Adfuit in tempore diuinae manus, vitiosa naturae, ac pravae institutionis rumpendis obstaculis salutarem, adiuuens impetum. Inuadit Regulum vehemens morbus, in quo eum pro amicitia Lusitani Duces humanis omnibus officijs consolari, ac recreare studuerunt. Ad extremum cum aegri salutem Medici desperarent, autor fuit Praetori Barreyra, ut ad aegrum allegato viro nobili, suo & Patris ipsius nomine admoneret: Tempus id extremum esse constituenda in tuto salutis aeternae: corpori quo iuari posset nequidquam haecenus studium impensum, Immortali animae, nisi Christianae religionis mysterijs purgetur, sempiternis cruciatibus macanda, occasionem hanc postremam consulendi fore. His Regulus auditis, miramur latitia gestiens: se vero, respondit, pro ista sui cura Praetori, & Patri gratias agere, quam posset maximas; consilium etiam accipere; & enixe rogare, ut nullam moram sui Christi Sacris initiandi facerent. Accurrit illico Pater, & remissam vim languoris aegroti reperit: cuius mutationis causam non aliam medici verisimiliorem expediebant, quam repens gaudium audienda prouocatione ad Christi religionem amplectendam rapide conceptum. Hoc siue initium siue origo leuamenti fuit, cum certe constaret praesens abesse vitae discrimen, causa nulla idonea properandi visa Patri est, quominus sacri lauacri cerimoniae congruam praemitteret dierum aliquot institutionem. Ergo aggressus conualescentem sensim informare de dogmatibus, & officijs Catholicae Professionis, sine vlla difficultate impetrauit a Principe, utique ad omnia parato, quae ad mysterium rite perpetrandum oportuit. Primum omnium Idola omnia, quae coluerat frangi comminuique, & abijci iussit. Tum e grege vxorum, quem patria licentia numerosum alebat, vnā selestā, cum qua secum renata sacro fonte legitimum Christiano ritu sacri Coniugij foedus iniret, alias dimisit omnes. Sub hac Baptismus Principis, visendo, ut ijs locis, apparatu peragitur. Quotquot erant in illis partibus Cathecumeni longo agmine vestibus e serico panno candidis ornati processerunt. Sequebatur Praetor ipse cum flore Christianae militiae, ad id ipsum, e Castris, quamquam non paruo interuallo distitis, profectus. Gestabatur ante ipsum conspicuo ferculo Sacra Dei Matris effigies, quam a Barbaris captam, recuperatam ex ipsis nuper manifesto diuinae opis auxilio, Lusitani gratulabantur (& erat is commodum dies Deiparae Virgini natalis.) Peracto mysterio Praetor idem magnificentiam publici conuiuij popularem celebritatem addidit. Ex hoc spectaculo rudibus populis, & talium inexpertis miro, vix credibile dictu est quantus passim Christianae amplectendae religionis ardor extiterit Gentium illarum: Et multi certatim vndique in cathecumenorum album nomina dabant, & qui ante iam dederant magnopere instabant ne sacrum ipsis lauacrum differretur. Responsum omnibus est: iturum per Pagos Sacerdotem nostrum; & vbi quoque in loco Idola confracta euersasque falforum Deorum vidisset aras, Sacrae

185
In Lusitanis
excolendis.

186
Et in Echnicis
Christo
adiungendis

187
Reguli Mocumbae
conuersio ad
Christi Religionem.

188
Baptismus
eiusdem
solemni
apparatu
celebratus.

189
Multorum
conuersiones.

Sacræ Doctrinæ lectiones habiturum, & qui eas satis percepissent, Sacris aquis abluturum. In his occupatum cum maximè Barreyram interpellauit motio Castrorum ex Mocumbà. Nam abundè iam omnibus prouisis, tempestiuum Prætori visum in finitimam Combambiam, expeditionis caput, copias aliquando promouere, vbi quæ deinde gesta sunt, magnam nobis anno sequenti scribendi materiam præbebunt.

190
Goæ quin-
genti adul-
ti baptizati.

191
Coramita-
rum Chris-
tianorum n.
conitancia.

192
Cathecum-
enorum
ardor in re-
staurando
templo.

193
Exemplum
egregiæ pie-
tatis in ado-
lescensulo.

194
Pueris or-
bis cura vt-
liter impen-
sa.

195
Nongenti
conuersi
Bazaini.

196
Cocini res
feliciter ge-
sta.

Goæ cursum consuetum, hoc est diuino beneficio felicem, ministeria So-
cietatis tenuerunt: tribus publicis baptismis splendide celebratis; per quos, vti
& alios varijs occasionibus priuatos, adulti ad quingentos Ecclesiæ aggregati
sunt, è maximo numero Cathecumenorum seuero examine delecti, & ijs re-
cte commissum mysterium, vita fere illorum consequens pura emendataque de-
monstrabat. Cuius generis in Insula Choram, quam manipulus è nostris ad
Goanum Collegium pertinens excoluit, specimen laudabile tria recentium
Christianorum millia edebant: quippe qui vndique circumfusi Ethnicis, com-
mercio eorum, etiam cum rei familiaris damno, constanter omnes abstinere;
nec adduci vlla spe compendij, aut alia pellaci conditione, quisquam eorum
posset, non modo ad matrimonia liberorum cum ijs miscenda, sed ne ad con-
cedendum quidem cuiquam infideli suis in terris domicilium. adeo superstitio-
nis eiurata ipsum contagium horrebant. Salsætæ ad octo millia veterum seruen-
tiumque Christianorum, amplius sexcentis hoc anno, varijs & plerumque pon-
tosis, adiuncti baptismis sunt, fructu non poenitendo, si quis difficultates repe-
ret quas flagrantia illis regionibus, eâ & superiori tempestate, bella Barbarorum
Euangelio grauissimas obiecerunt. Exemplum sit, quod cum in æde S. Ar-
changelo Michaëli Sacra in diem eidem summo Militiæ cœlestis Imperatori de-
dicatum, Infratio solemniter Candidatorum centum esset indicta, Barbari ea
re cognitâ, quintadecima ante conditam panegyrim die, subita incursio-
ne templum incenderunt, aris imaginibusque euerfis, ac corruptis. Quo in
casu longè contra votum, ac spem hostium, magis inflammati Cathecumeni ma-
gnis omnes animis incubuerunt in restaurationem ædis Sacræ: tantumque con-
tenderunt, vt illucescente S. Archangeli festo nouum è materia Templum sta-
ret, arâ & tabulâ velut rediuiuis splendens: in quo destinata cerimoniam spe-
ciosè peracta est. Multas alias latè vagata per regionem hostilis vis Ecclesiæ de-
leuerat, è quibus quatuor hoc anno restitutæ, visendo, vt in illis locis, ope-
re. Inter felices alios Conuersionum successus haud filenda pietas Adole-
scentuli quatuordecim annorum, nostrorum disciplina ad fidem virtutemque forma-
ti: qui cum matrem vetulam seruire seruitutem apud Mauros sciret, clam con-
silijs ad eam penetrans rationem inuit eius liberandæ, reductæque in pa-
triam ibique in grauem lapsæ morbum, vt Christo nomen daret persuasit.
Accersitus ab eo vnus è nostris qui anum baptizaret, egregiè institutam à filio re-
perit, vt causa nulla esset mysterij differendi, quo illa percepto lata, & ge-
tulans animam reddidit, maiorem, quam vulgo Matres solent fecunditatis
fructum naçta; quippe illius opera Cœlo regenita, quem vitam mortali genu-
erat. Bazaini paratum dudum Cathecumenorum contubernium non solum vni
ambientium admisione augetur, sed eorum etiam conquisitione puerorum
quos Gentilium interdum parentum mors orbos relinquit. Hos excipiendi ple-
num ius nostris Prætorum Edicto tributum est. Quatuor hoc anno bonæ indo-
lis pueri per eam occasionem magna sua voluntate Cathecumeni primum, de-
inde Christiani sunt effecti: frustra impedire conantibus affinis ipsorum.
Quatuor à Bazainensi Collegio dependent nostrorum Residentiæ, Fanaensis,
S. Trinitatis, S. Ioannis, & Bandorensis, in quibus cunctis contentioni labo-
rum frugis felicitas respondet, Gentilibus supra nongentos partim baptismum
initiat, partim ad illum proximè dispositis. Cocini inter Infidelium non mi-
nus centum adiunctionem ad Christum, notabilis extitit conuersio Familiæ He-
brææ locupletis. In Tribus Residentijs Cocinensi contributis Collegio, res
item Christiana strenuè nec infeliciter gesta. In prima Vaipiccotana veteres
Chri-

Christiani inde ab S. Thomæ prædicatione Religionis Originem repetentes à Nestorianis deinde supersparsis zizanijs purgabantur, non difficili docilitate. Regnum Mutertis, altera Cocinensium Nostrorum statio, & latas in præsens fruges, & latiores in posterum spes, præmia simul, & inuitamenta culturæ reddebat. Annis duodecim negatam ab Ethnico Rege Templi Christiani extruendi potestatem, eademum liberalitate impetrarunt Patres, vt moræ pretium constaret. Materiam ad pium opus ex lucis Pagodum (Deorum gentis id nomen est) vltro Rex attribuit, edictoque permisit, vt qui è suis vellet, Christi Religionem profiteretur, cumque id non pauci fecissent, ad eorum mores coercendos, & peccata puniendâ, regiam suam Rectoribus Ecclesiarum auctoritatem delegauit. Postremò cum Templum non minori ferè Gentilium, quam Christianorum studio perfectum, visere voluisset ipse Rex, & formam impensè laudauit, & adijci de suo, quæ Domum Dei decerent ornamenta iussit. Commodum in extremum Nouembrem ædificij perfectio incidens, inuitauit, vt imminens S. Andreae dies solemnè dedicationi legeretur, & ipse B. Apostolus ædis nouæ Patronus fieret. Probauit Cœlum humana consilia. Multæ ad inuocationem S. Andreae miræ res effectæ: quibus, Ethnicis quoque opis eius implorandæ fiducia nasceretur, euentis vota æquantibus. Fuit qui licet adhuc Christi Sacrorum expers, iactura consternatus rei pretiosæ, voueret certam pecuniæ summam D. Andreae oblaturum in nouo templo, si pignus amissum reperiret. Mox re quam anxie, & eatenus frustra quæsierat, facile reperta, pecuniam promissam ritè persoluit. Inter eos, qui in æde nondum omnibus partibus absoluta, opus mercede faciebant, Faber fuit lignarius patrijs adhuc superstitionibus addictus. Is è pago longiuscule distante, cum aliquot ante noctem horis reditum expediret domum, causatus pericula itineris nocturni per regionem tali tempore feris infestam, rogatus ab Lusitano ædificij curatore est, horam vt adhuc aliquam labori daret: ac istum quem diximus obtendenti mentum, nescis, inquit, quam potens sit, & in suis clientibus tuendis efficax S. Andreas cui nauas operam. Ita persuasit, vt laborem in vesperam duceret. Euntem deinde sauisima serpens, illarum gentium terror, adorta ex insidijs, crura incedentis implicuit, pernicie humanitus ineluctabili. Consternatus miser clara voce S. Andreae implorat; ac statim immanis feræ se nexibus innoxie solutum gratulans sensit. Piscatoribus quoque, quasi memor exercitæ olim artis, propitium se se Beatus Apostolus probauit. Iactarant illi retia per diem Christiano ritu festum, cuius religione se teneri Gentiles adhuc non putabant. Sequebantur autem opportunitatem temporis, vt notis è signis autumnabant, prædæ faciendæ commodi. Porro cum die toto frustra sudassent, vacui, & indignantes, noui Templi viciniam, superstitionosa suspicione, quæstui suo infestam accusabant. Audiuit forte Sacerdos noster: & male, inquit, agnosceitis infortunij causam. Non alia est, quam quod diem religioni sacrum male feriat profanastis. Cras adeo si lubet experimini, die profesto: quantum vicinia Sancti Andreae profit felici piscatu sentietis. Nec fiducia Patrem, nec spes ei credulos fefellit. Postridè retijs iactis ingentem prædam corraserunt. Latèque gratulationem suam, vt est garrula lætitia, cum vtili Christianæ religionis commendatione celebrarunt. Hinc adeo creditur breui futurum, vt non minus hæc S. Andreae, quam Tertia Cocinensis item Appendix Collegij, S. Iacobi in Palucte nostrorum statio, totam regionem suam plenâ Indigenarum conuersione Idolorum fordibus expurget. Est aliud vetustius S. Andreae Templum in Ora Trauancoris, in quod suum odium Satan bina hoc anno Barbarorum vastatione declarauit. Sed non minus constans Fidelium pietas, toties eius restaurationem operam impensamque prolixè contulit. Totâ in hac Orâ Ecclesias quatuor, & viginti nostri habent; in ijsque excolunt Christianos ad nouem milia; quibus erudiendis, & in fide, ac morum probitate continendis difficilem nostri Prouinciam habent; non tam ob eorum multitudinem, ac ruditatem, quam ob Tyrannorum Gentilium vndique illis imminentium assiduas in eos grassationes.

197
Rex Mu-
tertus Chri-
stiana legi
fauet.

198
Miracula
S. Andreae;

199
Christiana
rei status
in Ora Tra-
uancoris,

200
Christiano-
rum serior
in Ora Pesca-
ria.

In Ora Piscariæ consueta sedulitati nostrorum fructus hoc anno confecta-
neus constitit: non in cultura modo Christianorum, qui suum profectum auida
exceptione Verbi Dei, religiosa frequentatione Sacramentorum, miris interdum
exemplis conuersionum diu desperatarum, & præteritis offensionibus abolendis
pari publica poenitentia, sepe vltro testati sunt, sed in conciliandis etiam ad do-
cilitatem fidei duris Infidelium mentibus. Ne nihil ex illa generalitate singula-
ter euoluam, quod vasta operis moles compendium facere in his admonet, com-
memorare suffecerit probatam successu religionem figendarum in vijs aut moni-
bus ad venerationem Crucium.

201
Cruces ad
venerationem
fixæ.

Et alia sub-
sidia pietatis.

Ad multa eiusmodi conspicuis in locis hoc anno posita salutis nostræ fa-
gna constat non Christianos solum sed plurimos quoque Gentiles pie conue-
nientes munera detulisse. Beatæ quoque Dei Matri celebre, vt in illis locis
Templum Tutucuriri, quod primarium in illo tractu est oppidum, magna impetu-
sa conditum, hoc anno magna religione consecratum est. Curatum etiam im-
pensè publicum valetudinarium, ad quod è regione illa vniuersa inopes agri-
ti deportantur. Agebant apud Regem Mogoris latissimi inter Gangem, & In-
dum Imperij potentem, cum Rodulfo Aquaiiua, duo alij è nostris iam à trien-
nio. Eos ille Imperator, vt beneuole aduocauerat ex India, ita perhumani-
ter, ac perhonorificè tractabat. Audiebat quinetiam de religione differentes
attentè: sed mysteria diuina cum ipse tum eius Aulici, diuitijs, ac voluptatibus
impliciti, laudare ac mirari satis habebant. Quibus satis compertis Prouinci-
lis Indiæ ad paratiorem Messem suos operarios transferre constituit. Quo su-
uius, & cum Regis minori offensione reuocatio administraretur, vnum primo
è tribus ad se accersuit literis: à quo vberius edoctus, quam exigua succel-
sus spe opera illic cofumeretur, aliorum quoque retrahendorum causas quere-
bat. Hæc deliberanti commodum innotescit, Regem Mogoris destinare legatio-
nem ad Regem Philippum, & legato comitem vnum è Patribus sibi reliquis mi-
tere. Rogatus à Prouinciali Prorex literas ad Mogorem dedit quibus petebat, vt
Rodulphum quoque Aquaiiuam cum legato mittere ne grauaretur. Conturbati
visus est ea propositione Rex Mogoris, & Rodulphum sibi adeo earum respondens,
vt consilio potius legationis superfluum foret, quam ad talem virum ab se am-
tendum adduceretur.

203
Rodulphus
tamen Aqua-
iuua ibi deti-
netur.

Multa in hunc annum, & præcipuè digna Historia Iaponicæ res habent.
Initium duxerim à morte Michaëlis, Insulæ Amaculæ Principis, qui ex anno
ab hinc quinto Christianam religionem amplexus, Sanctas eius leges egregia-
morum innocentia coluerat. Hic senio satis prouectus, admonitus accessu ve-
hementis morbi, vitæ sibi mortalis finem instare: vocatis ad se Proceribus
ingenti affectu commendauit Christianam fidem. Mox inter dolores acerbis-
simos mortis aduentum sentiens, solemnem sibi vsum orandi quotidie per
multas horas sublatis in Cælum manibus vsurpare voluit. Quo diu factis de-
ficientibus viribus, manibusque inde recidentibus in pectus, suauissimè alle-
quens quemdam præsentibus non visum, & illa verba, *venio, sequor quò vocat*,
ingeminans expirauit: paulo ante contestatus; se nullas instantis mortis an-
gustias sentire, sed loco illarum ineffabiles delicias animi. Eius erat illa
vulgaris dum valeret vox; nihil se quamuis durum, & arduum, quod Patres
significarent Deo gratum esse, recusaturum. Cum in supremo morbo deliquium
passus, ab vna ex puellis, quæ erant in obsequio eius Coniugis, forte adstante,
te, manu correptus esset, vt sibi redditis, à qua teneretur sensit, excussit cum
horrore blandum mulieris contactum, seuerèque illum intuens, procul amandauit,
sibi que apparere amplius vetuit: egregio documento Christianæ con-
tinentiæ in Principe, quem nec ætas septuagenaria, nec morbus extremus, à
metu maculandæ castitatis securum redderet. Filius eius, & Principatus He-
res, Princeps Ioannes, Patris exequias, præbito mille pauperibus epulo, honesta-
uit. Eius vidua magnorum spirituum Mulier in Bonziorum disciplinis supra-
sexus captum erudita, diu post viri conuersionem in auitis erroribus, & capi-
tali

205
Egregium
Castimonie
exemplum.

tali Christianæ religionis odio durauerat. Ad extremum victrici gratiæ dans manus, Gratiæ in baptismo dicta est. Fuerat auaritiâ infamis, vt primum fidei lucem admittit, quæ multa iniuste abstulerat spoliatis ab se reddidit. Ex hoc principio in feruentissimam Christianarum omnium virtutum exercitationem ingressa, ad eam diligentius vrgendam nouo viduitatis statu vocari se reputans, Templum suo sumptu ædificauit, in quo totos dies oratione cæterisque religiosi officijs beneferiatos duceret. His studijs intentam non multo post beata mors Cœlo transmisit. Michaëlis Amacusani obitus mense Aprili contigit. Iunius insequens longè dissimilem Potentissimi Iaponiæ Imperatoris Nobunangæ finem vidit. Illuxerat ei veritas si aperire oculos vellet: sed à tanto eum bono impotens vitiis omnium, quibus se à puero mancipauerat, præsertim vero superbiæ, dominatus arcuit. Laudare solebat Dei legem, hoc vnum excipiens: in prohibenda libidinum licentiâ duriorem eam sibi videri, quam natura humana ferre posset: Multi crediderunt eam præcipuè causam obtulisse ne ipse, cum filijs Christianam religionem amplecteretur. Constat eum, & Filium eius primogenitum, serid egisse cum Organtino, vt laxamentum illius seueritatis indulgeret; cum eo pollicentes, vniuersam ipsorum aulam, nec diu post totam Iaponiam Christo nomen daturam. Quibus ille respondit, se non autorem sed interpretem, ac præconem legis illius, non Christianæ Religionis propriæ, sed omnibus ex æquo hominibus à Mundi principio impositæ, esse. Cæterum illius præcepti Editorem Deum, vt supremum ita optimum, & potentissimum Dominum, obtemperare sibi volentibus ea auxilia suggerere, quorum ope cum ceteram eius legem facile impleant, tum castimoniam etiam iucundè obseruent. Experturos id qui in animum induxerint, cum diuinæ gratiæ fiducia, iugum Christi subire, arctamque viam ingredi, quæ sola ad felicitatem duceret. Surdis ea tum cantata. Sed spreta veritas eas quas solet, & prædixit Apostolus, à Rebellibus exegit poenas. Occæcati nimirum miserabiliter diuini luminis contemptores in horrida præcipitia ruerunt. Nobunangæ ingenium præferox, & supra humanum modum arrogans, perpetua fortunæ blandientis indulgentiâ, spei quantumuis improbæ capax, haud iam dissimulanter insanire capit contemplatione felicitatis suæ. Reputabat se ex vnus vix dimidij Regni domino, ac penè priuato, in amplissimam septem & triginta Regnorum, clarissimis Victorij nulla vmquam belli offensione, reportatis, Monarchiam profecisse. Ætate, adhuc vigere, valetudine vti prospera, copia rerum omnium affluere, vniuersorum Iaponiæ Principum sibi humillima certatim obsequia blandiri. Sobolis etiam numero, & præstantia florere: nam præter tres, quorum meminimus, ex iusta coniuge susceptos, quindecim ex pellicibus filios habebat. Ante omnia noui Nabuchodonozoris inflabat animos sua Babylon. Illa de qua memorauimus Anzuquiama noua Ciuitas, frequentia, diuitijs, splendore, ac elegantia ædificiorum, omnium iam ferè prima Iaponiensium, & quotidie augefcens. Nihil tamen iactantius ostentabat, quam Arcem suam. Erat ea sita in medio vertice, quem inter duos demissiores altè extare superius diximus. Eius fastigij vndique abrupti prominentibus scopulis, quæ pars vna submissior erat, aditum manu paratum ad vestibulum Regiæ pandebat, gradibus trecentis in natio saxo incisis. In summo complanatus immani labore apex, aream aperiebat vastam, quam ingens muri circuitus è lapide quadrato, quinquaginta palmos alti, vndique claudebat. Regiam intus extructam qui nostrum orbem viderant, faste descriptionis elegantia, pretio materiæ, pulcritudine artis. Turris eminebat in sublime, Tabulatis septem, apta proportione decrefcntibus. Interualla zonarum colores distinguebant varij, tectorio appicti, & succis illiti splendentibus, qui florem illorum viuum, ac lucentem, nec vlla vi Cœli aut Imbrum debilem præstabant; cuius generis artem nostris ignotam, illarum regionum artifices habent. Vertex operis, rotundâ formâ, coronam latè monstrabat totam ex auro, cyaneis illuso mæandris, speculi læuorem æquantibus encausti pigmentis.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N 2

tis.

206

Vidæ Principis Amacusani Conuersio.

Et vita laudabilis.

207

Superbia, & libido Nobunangam retinent à fide Christi amplectenda.

208

Arrogantia eius ex contemplatione felicitatis suæ.

209

Vrbis, & Arcis Anzuquiame pulchritudo.

tis. Ita vt ex tota illa mole superbissima turre vericoloribus interstincte fascijs, & è superinducti liquoris lenti, pingui quodam, & pellucido succino nitoris vitrei; translucetibus: tum ex culmine atreo gemmarum clarissimarum tessellatis pigmentis fulgores æmulante, ad facile quadraginta vndecumque miliaria, species, sole præsertim allucente, planè mirabilis, videntibus splendorem oculis, animos raperet. Ex hac superbiæ suæ specula insolentissimus contemptor omnium, cum recens opus suum Urbem Anzuciam latè, ac pulcherrimè descriptam in plano despiceret, adiacente illi quodam Archipelago dulcis maris, suis sparsi cycladibus, cum item ab utroque latere clementer fusa dorso collium ambitiosissimis substructionibus Dympstarum, quibus ipse loca distribuerat, magnificè ornata, cerneret, exitialis infelici, & immanè quantum infana incidit cogitatio, homine aliquid maius esse se profecto, eaque veneratione dignissimum, quæ Dijs adhiberetur, quorum nullum se maiorem, aut sibi comparabilem putaret. Huic horribili demerentia cupidissimè, felicitate sua ebrius fanatici gloriatoris animus, adhaesit. Locum ergo in altero è collibus cum designasset oculis conspicuum, Artificum in eo ex arcis iam perfectæ operâ feriantium elaborare totam industriam repentè iussit, Delubrumque omnium, quæ vnquam in Iaponia fuissent longè superbissimum erigere. Velociores in ædificando multo, quam nos sunt Iapones: & eos impatientissimi, ac præcipitis instans, & minax festinatio Regis incitabat; simul adiunabat operarum multitudo, & abundantissimè parata promptaque ad manum idonearum ad opus rerum copia omnium. Exiguè ergo tempore moles constitit omni magnificentia genere visenda. Apparebant ibi speciosissimis in loculis exposita simulacra Camium, quæ vsquam tota Iaponia superstitionissimè colebantur, eò expilatis cunctorum populorum Sacrijs imperiosissimo formidatissimi Tyranni iussu translata. Supra hæc humiliora per ædis circuitum Sacella eminebat alte Thronus excellentior splendidissimis ornatibus radians, in quo præcipuè venerationi Saxum exponebatur insignibus Nobunangæ sculptum, Nobunangam ipsum Iaponico vsu representans, nomen Idolo nouo nouum impositum Xantai. Edictaque quoquo versum missa quibus in certum diem (is hoc anno in vltimum nostri Februarij incidit) omnes inuitabantur, vt ad celebrandum Nobunangæ natalem, & adorandum nouum numen Xantai, vndecumque vniuersi concurrerent. Addebantur promissiones obtemperantibus amplæ: fore vt qui Xantai adorarent è pauperibus diuites, è locupletibus opulentiores repente fierent. Qui liberis carerent, fœcunditatem, qui morbis laborarent, valetudinem prosperam, & ad octogenariam senectutem durabilem impetraturos. Qui negligerent omnibus supplicijs mactandos. Pauci pollicitationibus mouebantur, quarum vanitas apparebat facile: minis, quarum in rem conferendarum facultatem plenam in Barbari furentis experta sæpius impotentia cernebant, plerique consternabantur. Adfuit ergo conductâ die innumerabilis ex vniuersâ Iaponia multitudo campos ingentes Tabernaculis latè positis operiens. Neque enim, vel multesimam turbæ partem mœnia testauit Ciuitatis, quamuis numerosissima amplissimaque, capiebant. Gratias Deo nostri egerunt, quod nullus in ijs Christianus, quod obseruari potuerit, fuit. Nobunanga, vel ne sciens, vel dissimulante. Primus omnium splendidissima Pompa, Ionus Suquendonus Mini, & Boari Rex, Maximus natu filiorum Nobunangæ, Sacrificatum exquisitis ritibus nouo Deo Xantai processit. Hunc Reges alij, & Principes, tum Nobiles, ac Plebs ingenti ambitu secuti. Paucis post hæc diebus concubia nocte effulsit in occidentali Cœli parte vibrantissimus splendor: simulque supra turre apicem ruberrima, & ardentissimè flammescens nubes apparuit: cunctis cum terrore obseruantibus. Nam vsque ad solis ortum eodem situ, ac visu immota persistit. Quartadecima die mensis Maij, hora post meridie nona, horribilis Cometes longissimam, & formidolosissimè micantem latè caudam explicans, medio aethere exarsit in dies aliquot. Postridie meridians

210
Nobunanga
diuinos honores appetit.

211
Templum sibi condit. Nomine noui Idoli Xantai.

212
Ridicula eius promissa suis adoratoribus facta.

dianis horis lancea ignea fereno excussa cœlo in arcem Anzuquiamensem in-
 torta est, cunctis prodigia horrentibus, vno confidentissimo Nobunanga quem
 Monstra petebant, giganteam temeritatem ostentante, ac contemnebat minas,
 quas tragico suo mox lanciturus erat exitu. Etenim cum iam adulto Maio ido-
 nea expeditionibus bellicis tempestas esset, Tertiogenitum filium Sanxium Chin-
 donum Ixi regem cum exercitu quindecim millium, & multo auri pondere ad
 Regnum Auæ subigendum Anzuquiamam misit. Ipse cum Primogenito Meacum
 profectus, Faxibæ primario Duci suo aduersus Amanguccianum Regem, &
 Bonzium Ozacæ Principem bellum gerenti, auxiliæque poscenti, totum copiarum
 suarum robur, & quos in comitatu fidiſsimos habebat ire suppetias ius-
 sit. Inter primos ierunt Iustus Vcondonus, & alij Christiani Duces milites-
 que. Vltimam, & numerosissimam horum auxiliorum manum ducabat qui-
 dam Aquechius nomine, vir manu promptus, & percarus Nobunangæ, quem
 Regno Tangi præfecerat, & Monte Frenoyamæ Bonzijs erepto donauerat.
 Hic Meaco profectus reputare secum cepit, quam destitutus viribus, & fido
 comitatu Nobunanga præter morem esset. Adesse iam profecto numquam
 redituram occasionem vlciscendi Tyranni, & eius oppressione crescendi. Duces
 quosdam sibi addictos, & Nobunangæ inſensos clam aduocat. Consilium expo-
 nit, Omnes probant. Amangucciano itinere primum superſedetur, quæſitis mo-
 ra causis. Hinc subito ignaris militibus pronunciatur nocturnum versus Mea-
 cum iter arcano, vt mentiebantur, Nobunangæ iussu, quemdam sibi sus-
 pectum Dynastam opprimere studentis. Sub lucem inexpectatissimi Meaci ad-
 sunt. Dies erat octauus decimus Kalendas quintiles. Palam hic imperant Mi-
 litibus Duces, Nobunangæ palatium oppugnant. Nec mora in quoquam fuit.
 Surgenti strato Nobunangæ, & manus, ac faciem lauanti trepidus nuncius af-
 fertur, obſeſſam armatis Regiam esse. Ille audacissimus nihil credere, & soli-
 tà superbia minari. Donec prodeunti ad fenestram sagitta humerum transfi-
 xit; quæ ille manu extracta ensem stringens, fortissimè aliquamdiu multis va-
 riè assultantibus restitit; donec glante plumbea explosa è maiore tubo, traie-
 ctus, sanguine ac vita deficiente in conclaue secretum aufugit foresque occlu-
 sit. Ibi sunt, qui dicant, cum vſitato in Iaponia desperatorum ritu, ventrem
 sibi dissectuisse gladio. Sed vix id sciri ad verum potuit: nam flamma vndi-
 que à coniuratis subiecta palatio, statim illud cubiculum abſumpſit. Suquendo-
 num Mini Regem Nobunangæ Primogenitum, & ipsum promptis armis egre-
 giè pugnans, ineluctabilis ignium vis extinxit. Pronum erat factu, vt vi-
 ctor exercitus ad prædam paratam in facili direptione Meacensis Urbis omni
 opulentiâ plenâ, verteretur, nisi quæ istius vasaſiæ impetu sapienter vteba-
 tur Diuina Iustitia ad vlciscendam sacrilegam temeritatem profani Regis ausi
 diuinos honores attentare, cruentos illius phanatici cæde Barbaros ad de-
 ſtruendam arcem eius superbiæ, & nefarium illud fanum horrenda sceleratis-
 simi Tyranni adoratione pollutum, instigaret. Raptim omnes Aquechio ducen-
 te Anzuquiamam concurrunt. Arcem, despondentibus animum ad famam
 occisi Regis Præſidiarijs, nullo negotio capiunt. Sparguntur auarissimè cumu-
 lati theſauri Nobunangæ, & quod per vim, ac rapinas, victrix quindecim
 annorum licentiâ corraſerat, triduo per profuſissimas largitiones exhauritur.
 In illo æstu furoris trepidis nuncijs Aquechius turbatus irruentium in se, hinc
 Sanxij Chindoni, exercitum ab Auensi expeditione, de qua diximus, ad pa-
 ternæ necis vltionem conuertentis, inde Faxibæ, pactis cum Amangucciano
 inducijs, aduersus Nobunangæ interfectores mouentis, decreuit Anzuquia-
 mæ relicta Meacum se recipere, quò ex illa Imperij Arce facilius prospice-
 ret nouæ Tyrannidi. Hoc articulo rerum emerſus è latebris Oxaquenus Funge-
 donus Secundogenitus Nobunangæ, Adolescens parum sanæ mentis habi-
 tus, Arcem Urbemque, & speciosa illa Palatia cum Templo nouæ Urbis Anzu-
 quiamæ, subiectis vndique flammis horrendo incendio deleuit. Quo consilio, quis
 querat à capite insano? Tamen eluxit in eo manifesta vis vltoris iniuriæ suæ Nu-
 minis,

213

Aquechij
defectio à
Nobunanga

14. Iunij

214

Cædes No-
bunangæ.

215

Arx Anzu-
quiamæ ca-
pta.
Theſauri di-
reptio.

216

Anzuquia-
mæ incendiū

217
Iustus Vcon-
donus Aque-
chium vin-
cit, & vulne-
rat, mox à
rusticis tru-
cidatum.

218
Protectio di-
uina in Chri-
stianos per
hos tumul-
tus.

219
Aquechius
cur Christia-
nis fauerit.

220
Seminarium
Anzuquia-
mæ Tacacu-
quium tran-
siatum.

221
Cursus felix
Euangelicæ
predicatio-
nis per Iapo-
niam.

222
Niscij Bon-
zj Conuer-
sio mira.

minis, temerariæ insolentiæ Nobunangæ reliquias per eius filij manus delentis. Interim sequente Faxiba cum Amangucianis copijs, præcucurrerat Iustus Vcon-
donus Meacum versus, mille, non plus, Christianorum manum ducens. Occur-
rit illi Aquechius cum circiter octo millibus, Anzuquiama, vt dictum est, Me-
cum petens. Irruit in sceleratum proditorem nihil veritus inæqualitatem nu-
meri Iustus, & ducentis è rebelli exercitu cæsis, reliquis dispersis, Aquechium
ipsum vulnerat: qui quamdam in Arcem sibi fidam fugiens; ac ne ibi quidem
se tutum putans, egressus inde secretiores latebras quarebat, quando interce-
ptus à rusticis trucidatus est, duodecimo à precepto Nobunanga die. Sanxius
inde ac Faxiba cæteram viadictam in coniurationis participes ferro ac flamma
crudeliter exercuerunt. Hic finis primi Iaponicæ Monarchiæ Imperatoris fuit,
Augusti felicitatem in vita, Cæsaris tragicum exitum in morte repræsentare
visi, cui qui successor contigit modo memoratus Faxiba, facile artes, ac furores
Tiberij, & Caij, vnius capitis, ac principatus compendio collegit, & præterea
Neronis hoc etiam habuit, vt primus contra Ecclesiæ Gladium stringeret. Ve-
rum dilatis in locos proprios quæ de illo sunt dicenda, Christianæ rei pericu-
lum in hoc tumultu, & diuina in eam protectio, breuiter referenda sunt. Nihil
procliuus factu videbatur quam, vt occiso Nobunanga victor exercitus Idolola-
trarum, Duce barbaro, & impio, in Meacensem Ecclesiæ Nobunangæ potissi-
mum fauore florentem, toto furore defauiret. Itaque cum crudelis proscriptio
Amicorum Nobunangæ fieri cepta esset, Nostri Meacenses nihil mitius quam
cruentam sibi necem, Templo autem, ac Domui triste incendium ominaban-
tur. Sed propitia vis Numinis spem Aquechio obiecit trahendorum in partes
suas Christianorum, qui in exercitu Faxibæ multi, & præpotentes numeraban-
tur. Ijs ille demerendis intentus seuerè prohibuit, ne quidquam Patribus, sibi
Sacra, aut alijs rebus eorum, incommodi afferretur. Quin etiam cum Organti-
num Seminarij iuuenes Anzuquiama eduxisse cognouisset, misso ad eum
proprio filio, amicissimis literis, securum iussit esse; ac cum Organtinus signi-
ficasset cupere se confugere Meacum, Idem Aquechij filius vnum ei è suis
viæ præsidium dedit. Rebus, vt cumque pacatis proditoris nece, Iustus Vcon-
donus de Seminario sollicitus, cuius ædes Anzuquiameses, cum reliqua Citi-
tate conflagrauerant, nec tam dubio cardine rerum Meaco satis fidens, illud
in arcem suam Tacacuquiensem transtulit, in quam cum Darius Iusti Patris
morte Nobunangæ, cuius iussu exulabat, postliminio reuertisset, peculiarem
sibi Proninciam bonus Senex eius contubernij curandi fouendique depo-
poscit.

Inter hos motus negotium prædicationis Euangelicæ per Iaponiæ Promou-
cias magnis prouentibus respondebat ad votum. Præcipuum momentum ha-
bebant Principum, aut Doctrinæ virtutis fama illustrium virorum conuersiones
miræ. Cuiusmodi cum hoc anno multæ contigerint, vnã dumtaxat
alteramue memorabo, nec enim omnia persequi ad minutum vacat. Niscij
erat Bonzjus excellentis ingenij exquisitæque doctrinæ, atque, vt fit, ex his
nata existimationis latè præclaræ, quam Dairus, supremus in tota Iaponia di-
tribuendorum honorum arbiter, ambitiosissimo diplomate splendidissimis ple-
no titulis ei per summum fauorem concessio, mirabiliter illustrauerat. Ijs tunc
dus homo, Regis Arimani, priusquam is meliori disciplinæ se subijceret, ma-
gisterium exercuerat, factu tanto, vt quoties stas prælectiones ad Regem
iuuenem haberet, sustineret eum sibi ad pedes adstare humilem, interea
dum Magister Bonzjus in Throno ipso regio supinus tumidusque residebat.
Forte aliquando contigit superbum Bonzium otiosa curiositate audire obiter
nescio quid ex Christiana Doctrina, quam vnus è nostris fratribus tradebat.
Visa res est non contemnenda, cupiditasque nata vltro est cognoscendi re-
liqua. Omnibus plenè perceptis, affulsit caligantis animo noua lux, ardorem
simul mirum excitans gratiæ victicis, cuius illud egregium visu specimen ex-
titit, cum tanta sapientiæ fama subnixus Bonzjus, & vix minus, quam Dairus
nis

nis honoribus à suis cultus, digesta subito in multos fascēs, & totidem seruulorum humeris imposita vniuersa supellectile superstitionis arrogantiaque suæ, magicos commentarios, & longis vigilijs elucubrata scripta vanissimarum speculationum, vna cum glorioso illo, & immensis largitionibus empto Dairi diplomate, (neque enim illic talia, etiam iudicatis meruisse, gratuita contingunt) in Christianorum Ecclesiam detulit, ibique ante fores factò rogo vniuersa succendit. Ex re Ioannes (nam hoc nomen Dei gratiam significat) in baptismo dictus videri potuit, homo in cuius vita atque animo Gratia Diuina tam illustra de natura victa trophæa statuisset. Qui ne à generosis vocationis suæ principijs degenerare videretur, post baptismum dixit Patribus; cupere se, vt Palatium suum (nam splendide regièque pro copia superbiaque sua habitabat) in Ecclesiam verterent, cui se adderent ædituum, adiuncto ei tugurio, in continua oratione, & contemplatione rerum diuinarum, solitarium ibi victurum. Non multo minus argumentum Dei laudandi præbuit alia mutatio alterius item, Bonzij, eiusdemque famosi: ex eo genere, qui auram ibi popularem captant asperitate vitæ plebi ostentata, vnde sanctimonix famam, & humano fastigio superiorem venerationem aucupantur. Peregrinabatur is dudum pedibus nudis, leuidens vestitu per summa frigora, circum omnia totius Iaponix populari superstitione celebriora fana, certos diabolicæ deuotionis globulos manibus assidue terens, & nescio quas generis eiusdem preces immurmurans, oculis semper ad orientem versis vbi Paradisum Amidæ Mythologia Iaponica constituit. Tali errore delatus hoc anno Nangazachium est, quo tempore afflicta ea ciuitas populari morbo in speciem ferme Nosocomij deformata erat. Animaduertit admiratione sua magna hospes Bonzium, Patres passim nostros, contemptrice periculi assiduitate, moribunda corpora obeuntes, eademque consumpta malo, speciosis, & frequentia modesti populi celebribus, honorantes exequijs. Inopinatum vtrumque spectaculum: quod in superstitione Iaponica, nec vlla fere morientium pauperum cura, & perexigua plebeiorum funerum religio est. Ergo altè rem secum reputans, infundente se in tempore radio Diuinæ lucis, repente ad nostros currit: qui sit exponit: inuenisse se plusquam quarebat, male susceptâ, feliciter consummata peregrinationem gratulatus est. Legem Christianam vnicam se veram scire. Hoc enim ex istis eius institutis intelligere. Quare ad eius sectam se aggregarent, diligentissimum in ea colenda, quod superesset vitæ, futurum. Admissus, edoctus, baptizatus, fidem pollicitorum cumulatè præstitit, haud parua illius Ecclesiæ consolatione. Multa similia necessariò prætermittenda sunt, ne in immensum excurrat narratio. Valignani recessus è Iaponia, exponendus restat. Is annis duobus, & quod excurrit, in vilitatione nostrorum in Iaponia degentium consumptis, necessarijs causis reuocatus in Indiam, indeque, vt tum putabat, in Europam, adornare profectionem cepit. Multis iam consultationibus cum antiquioribus nostrorum habitis, disciplinam domesticam accommodatè ad vsum Gentium illarum, & ad finem profectus Euangelij ordinauerat. In quo illi non parua nec hic omnino prætermittenda, & certanda certamina fuerunt. Inter nostros eas in oras ex Europa vectos non satis hæcenus constiterat, quousque in consuetudines ciuiles Iaponici vsus, & cultus, immane quantum à nostratibus discrepantes, accommodare se fas esset, aut etiam expediret: tum qua moderatione gubernanda eius gentis ingenia, quæ se nostræ disciplinæ subijcerent. Quæ denique forma victus, & vestitus nostris communiter ad conuenientem vniformitatem tenenda præscribendaque esset. De quibus omnibus inter se se dissidentes sententiæ nostrorum erant. Non deerant, qui tanti esse negarent nostros addicere obseruationi scrupulosæ Iaponicarum salutarum, & consuetudinum, haud parum graui odio hæcque aliter assuetis. Contra monebant alij, & experientia suffragabatur, necessarium id esse ad molliendam peregrinitatis offensionem, & exemplum Apostoli tenendum, qui omnibus omnia fieri non dedignabatur, vt omnes Christo

223
Exemplum
caritatis
Christianæ
ad Bonzij
conuersione
efficax.

224
Ordinatio di
sciplinæ So
cietatis in
Iaponia.

sto lucrificeret. Hac sententia vincente constitutum est, & distinctè determinatum, quatenus, & quibus in rebus accommodare se ad vsus ibi receptos, nostris conueniret. Salutationes, & officia vrbauitatis Iaponico ritu obiri placuit. In ijs præter pedum nudationes, & prostrationes certas, erat porrectio, & perceptio vilitatè ibi potionis in vilitationibus domi nostræ exceptis personarum honoratarum, aut in eorum aedes redditis. Additum, vt quoniam Genus illa vniuersa non alium sedendi vsum nisi humi super tegetem habet, nostri ne in cubiculis quidem sedilibus infuescerent, & propria quisque mensula, in communi cœnaculo cibum sumeret. Ac quia cum conueniuntur homines in domibus ipsorum, calceamenta in foribus relinqui moris Iaponum est, contumelia loco si aliter fiat habentium; ijs custodiendis ad inaniam dum ipsi officio, aut negotio transacto redirent, decretum est necessarium videri, nostros visitatum prodeuntes seruulum ducere. Hæc Romam à Valignano missa magnam Præposito Generali sollicitudinem mouerunt. Ergo antequam illa comprobaret multum deliberauit, plurimos eosque graues, ac sapientes viros omnia considerare, ac sibi libere in scripto, quid sentirent iussit exponere. Cuius generis aliqua talium iudicia extant, præsertim Ioannis Maldonati, Valignano consilium in omnibus laudantia. Nondum tamen ijs plane acquiescens Claudius, scripsit ad Valignanum, iterum vt rem totam sine præiudicio nouæ deliberationi subijceret, & Dei luce implorata, sententijsque præsentium auditis, vltimò constitueret quæ è maiori Dei gloria viderentur. Hæc eò commemoranda visa sunt, vt constet quanta maturitate statuta sint ea, quæ deinde aliqui Societatis reprehensores tam acerbis censuris confixerunt. De genere vestitus, opinio erat quorundam, sericis tunicis, ac togis, panno ibi vulgari, nostris vtendum. Putabant id ad dignitatem doctrinæ sacræ apud Iaponios, è specto ac cultu iudicare de talibus solitos, asserendam pertinere. Repugnabant prædentissimi quique, ac grauissimi nostrorum, inter alios Organtinus, qui præcipuum argumentum contrariæ sententiæ è Iaponiorum fastidijs erga pannos sumptum, experientia propria scitè refellebat, cum diceret: se Meaci quondam agere solitum cum Regibus, & Dynastis Iaponiæ, atque adeo cum ipso Nobunanga, nunquam eiusmodi aliquid expertum. Quin etiam obseruasse Iaponica Ingenia facile discernere squallorem vestis studio modestiæ vltro adscitum, ab eò quem illaudata egestas inuitis non eluctabili necessitate imponeret: & cum hunc quidem contempnant, illum ferè admirari, certe tolerare sine nausea. Quæ Franciscus Capralis nostris illic ante Valignano aduentum Præpositus, gliscentem inter aliquos nostrorum ex illa quam retulimus, nondum plenè conuicta ratione, vsu serici panni, severo interdico cohibuit: multum sed frustra repugnante Balthasare à Costa, qui etiam vltra quam fas esset religiosæ modestiæ eò pertendens, amandandus fuit è Iaponiâ: quin de illo etiam è Societate pellendo cogitabatur, quando is ex India in Lusitaniam nauigans, in eo itinere diem obiit. Valignanus in Capralis sententiam decreuit, vt nostri deinceps per Iaponiam vniuersi panno induerentur illic maximè parabili, minimique pretij, opinor ex filis gossypinis contexto, cuius scapus aut volumen integrum multis vnum togis sufficiens, non plus nummo aureo constabat. Circa vltimum caput de modo ingenia Iaponica tractandi, operosior fuit controuersia. Capralis Iaponios habebat imperiosè & austerè, tetrici Magistri, ac penè Domini superciliosius, quam Patris suauitate. Id homo indolis seueræ, magnis, & necessarijs se facere rationibus putabat, genij exerti, & in insolentiam extantis Iaponiorum esse naturam dicentis, nunquam ibi acquieturam quo benignè prouexeris, sed ex æqualitate, si ad eam arreperere permiseris, ad loci superioris auctoritatem, atque hinc ad nostri contemptum, cum damno Sacræ Prædicationis, nullo crescendi sine progressuram. quare duras, & contumaces mentes acerbitate quadam salutari comprimendas, nec familiaritatis arrogantiam parituræ, fiduciam illis indulgendam; ne ad disciplinarum quidem adyta nostrarum admittendos mitima, sed traditis ex philosophiæ, ac Theologiæ ferè tantum moralis, quæ ad vsu

225
Discussa de
nouo Romæ

226
Balthasaris
à Costa per
tinacia.

227
Capralis
opinio de
modo tra-
ctandi Iapo-
nios.

vsu instituentæ vitæ dumtaxat opus sunt, abstrusiorum ipsis conscientiam, negandam. Contraria erat opinio quorundam, præsertim Itatorum, quibus durum, & illiberale videbatur, nobilem Iuuentutem nostræ in Seminarijs curæ commissam ijs notitijs fraudare quarum abunde capax esset: scientias humano generi diuinitus, tanquam aquam ac terram cateraque elementa, promiscue quantum quisque possit capere, profundi. Non esse nostrum qui ministri dumtaxat diuini doni sumus, limites auarè circumscribere cœlesti largitati: scientiam inflare iam suo tempore intellexisse Apostolos, nec tamen primis fidelibus, aut interdixisse doctrinarum studijs, aut parcè ipsos, ac inuidè, quæ à Diuino Spiritu didicerant, tradidisse. Præsertim cum institutionis Iaponicorum Seminariorum ea maxime mens, ac ratio ferretur, vt Ministri, ac Doctores Diuinæ Doctrinæ pararentur, qui nostris formati disciplinis, vsu linguæ naturali, & ea commendatione, quam generis ac natalium communitio magnam, habet, acceptiores suis popularibus diuinæ legis præcones, ac mysteriorum interpretes euaderent. Disertè Sanctum Apostolorum Principem dominatricem grauitatem ab Ecclesiarum regimine arcere; proque illa beneuolam, mansuetudinem, & paternam præcipere caritatem: nec adeo videri metuendum à naturali Iaponum arrogantia, non fortasse maiori, quam aliquarum Europæ Gentium, ista subtractione Spiritualium munerum numquam tamen Patrum Ecclesiæ iudicio multatarum. Denique experimento constare, capere Iaponios egregiè virtutum vim, & officiorum rationes non minus subtiliter expositas percipere, quam obnoxie, ac dociliter vsu moribusque exhibere. Quocirca non videri desperandum quin Christianæ quoque demissionis tantum Iaponiorum animi præceptis, & exemplis ipsis per nos præbitis concipiant, quantum ad rectè vtendum cœlestibus donis, premendumque turgescens superbiæ tumorem, diuina cooperante gratia, necesse fuerit. Hæc pars numero suffragiorum momentisque rationum, cum praualuisset, decreuit omnino Valignanus, nihil discernendum inter Iaponios Europæosque discipulos, quominus & æque vtrisque materna quædam indulgentia blandæ caritatis præberetur, & pariter vltimi recessus mysteriorum, ac Doctrinarum, quoad valeret cuiusque acies perumpere, sine inuidia panderentur. Vistus magis contrarij Patrum consensu, quam persuasus Capralis, cum, vt fit indudum præceptis, vsuque, ac naturæ indole corroboratis decretis animorum, ægrè ex illa priori explicaret se tristitiâ, è Iaponia paulo post remouendus est vltus, Macaum ea de causâ à visitatore reuocatus. Et consilio tanta maturitate capto qualis omnino sperabatur euentus constitit. Prout quæ de formati in Iaponia ex illa ipsa gente operarijs Euangelicis, nihil vllò laudis genere Europæis cedentibus, sapius suis locis referentur, euinent. His ita constitutis omnia circumspèctanti Valignano, cogitatio incidit: rem videri fore, cum officio probabilem tum auxilio vtilem, si Iaponij Principes, qui Christianam Religionem nuper amplexi, sanctè, ac piè colebant, Christi Vicarium, in terris, adornata more Maiorum legatione, venerarentur. Prima statim mentione consilium ipsis mirè arrisit, honestate illa religiosæ consuetudinis, reatas, & generosas eorum mentes capiente. Nec minori studio nostri omnes in idem rapiabantur, duplici causâ. Primum enim ad comprimendum fastum Iaponici supercilij præ se omnium Gentium opes institutaque contemnere, superbissime soliti, vsus ac momenti plurimum habiturum apparebat testimonium oculatorum testium, qui visis Europæ Regnis, & Ecclesiæ, ac Curia Romanæ splendore coram obseruato, suis ea popularibus referent. Deinde ad conciliandum Christianorum Principum Ecclesiasticorum, & sæcularium, perducendæ ad exitum Iaponiæ conuersioni necessarium fauorem, multum valituram augurabantur ostensionem velut speciminis cuiusdam Iaponicæ nobilitatis atque Indolis, quale ista legatione præberi posset. De modo consultantibus, placuit à duobus maioribus Regibus, Bungi, & Arimæ, simul à Regulo Omuræ deligi è summa nobilitate, non senes, aut ætatis maturioris,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

O

quod

228
Rationes
contra eam.

229
Capralis è
Iaponia euo-
catio.

230
Destinatur
legatio Ro-
mam à Regi-
bus Iaponiæ
Christianis.

Tres eius
Consilij cau-
sæ.

231
Electorum...
ad nomina
& doctores.

quod usu compertum esset Iapones post adolescentiam alieno Cœlo citra valetudinis, ac vitæ damnum non consuescere, sed adolescentes, nec eos multos, qui cum ipso Valignano in Indiam primum, inde Europam nauigarent. Franciscus Rex Bungi primum ad id munus destinabat Filium Regis Fiungæ, Nepotem suum. Sed is in Seminario Anzuquiamensi multorum dierum itinere aberat, & Valignanum vrgebat opportunitas nauigandi. Elegit ergo Mancium Itum filium Sciorinofuchi, consobrinum Regis Fiungæ, ex antiquissima, & Regia familia Itorum. Rex Arimæ, & Princeps Omuræ, quorum hic Petrus illius erat, nominarunt communiter partes ipsorum obituro Michaellem Cingiam, quod Arcis eius Iuuenis primariæ inter paternas nomen erat. Pater Michaelis, Frater erat patruelis Regis Arimæ, idemque ex Fratre nepos Reguli Omuræ. Socij cuique ex cognatione additi; Mancio Martinus Fara, Michaeli Iulianus Nicaura, Toparcha Castrorum fitorum in Regno Figen, vbi nati erant: hic Nicauræ, in cognomine sibi oppido ditionis autæ, ille Fasami. His adiuncti obsequij gratia Ephebi nobiles duo; cunctisque pro ætate illorum, septimumdecimum non excedente annum, Moderator, ac Magister appositus est Georgius Loyola noster, ortu, & ipse Iapon. Cum his conscensa naue Nangazachij Valignanus x. Kal. Martias, procellosa citra noxam nauigatione dierum octodecim, Macaum vii. Idus Martias tenuit: vnde non nisi decimo post mensē ulterius pergendi opportunitas fuit. Hanc expectans Visitator, oblata nauis Iaponiam petentis occasione, Petrum Gomezium, cum alijs tribus Sacerdotibus nostræ Societatis, & vno non Sacerdote, illuc destinavit. Nauis, quæ nautis, quæ vectoribus supra trecentos, & plurimis magni pretij mercibus onusta, inter quas annua quoque subsidia Missionis, & Ecclesiæ Iaponicæ erant, bono primum vento ad centum millia procelsit. Mox resante ab prora vehemēti Euro octoginta miliaribus rapti vique ad Insulas, quæ multæ Sinensem prætexunt oram, ibi omnes exorientis Nouilunio, Typhonis, formidatissimi Tyranni Marium illorum, totis horis viginti quatuor perpeffi sunt furias, vix superstitē, at miserè conqualisera naue, cuius debilitatem excusans Nauarchus, breui serenitate consequente vti noluit, ad tenendam Iaponiam, si anniterentur, suffecturâ. Ita haerentes occidentalis arripuit ventus maximus, & per trecenta millia regressum cursum imperitè gratulantes, denique perpulit in naufragijs infames scopulos, *Leiu Sien*, Cinenfibus; Hollandis, *Piscatorum Insula*, vocatos (Formosam inter, & Cinam interiacent) ijs primum aqua tectis, mox procellis ad vnum milliare sensim assurgentibus, valido impetu impacta nauis carinam diu per rupis dorsum tractam ad extremum fregit, Saxoque sic adhaesit vt motum perderet: frustra omnia, quæ tali occasione solent, molientibus nautis. Deiectis in mare, cum alijs oneribus, tum malis ipsis atque antennis, cum magis magisque abundante intra nauim aqua periculum iam ineluctabile cresceret, quisque vt sibi priuatim, quæ posset ope consulere, pronuiciatum. Duodecim Scaphâ littus tenuerunt. Alij raptis, vt quisque potuit summa difficultate per aduersantes fluctus euaserunt. P. Christophorus Moreira legato sibi in brachio, capite quod ferebat Sanctæ Virginis vnus ex vtridicem millibus, quæ S. Ursulam in Martyrio comitatae sunt, minacissimos vortices æstuantis freti, quæ fiducia ingredi ausus est, eadem perripit, incolumis & ipse terram capiens, cum maxima comitum parte. Sed à pelago saluis, multiplex in ora sterili, & barbara, periculum occurrit. Minimum malorum erat, quod nudis, & famelicis hospitalis tecti nulla copia, nulla cibi necessarij parandi conditio, aut spes offerebatur. Sitebant eiectorum sanguinem crudeles Indigenæ, & miseræ reliquias vndarum ventorumque, infesti feris vndique armis incurfabant. Horum furore, felicitibus, vt in tantâ calamitate, velitationibus repulso, sub struictis rugurijs in summa difficultate rerum omnium duos menses exegerunt. Solatio non

232
Discessus à
Iaponia Valignano.
20. Februarii.
1582.

233
Naufragij
Gomezij, &
Sociorum.

234
Naufragij
difficultates
in terra barbara.

exi-

exiguo fuit, quod Patres seruata commodum è naufragio sacra suppellectile, singulis diebus sacra faciebant, & Sacramenta ministrabant. Eorum suafu decreta publicè propitiando Deo supplicatio est in verticem vicini Montis: quo pedibus nudis orantes profecti cuncti, magnam ibi Crucem erexerunt. Tum è reliquijs fractæ nauis aliam moliti minoris formæ, in eam, uti licuit armatam, conscenderunt sub extremum Septembrem; prosperoque octo dierum cursu Macaum vnde tres ante menses soluerant, arumnis confecti redierunt nonis ipsis Octobris. Brasilia nihil in hunc annum magnopere notabile suggerit. In Mexicana Prouincia dabatur enixè opera à nostris, ut Indorum animi ad Christianam Religionem allicerentur. Ad eam spem, utilitates præcipuas attulit beneuolentia beneficijs probata in Gentem suspiciosam, & Europæorum cuidam, ut putant, ipsorum contemptrici superbiam infensam. Offendit præterea Gentiles non parum, & in cautionem docilitati aduersariam arrigit opinio auaritiæ, qua plerumque, Christiani eas inoras aduenæ laborant. Eas nostri, Prædicationis profectui noxias, ut persuasiones amolirentur, rerumque ipsarum experimentis refellerent, primum abstinentia constanti à rebus Indorum, etiam vltro oblatis, temperabant. Tum eleemosynis corrogatis egentium necessitatibus subueniebant. Quo in genere plausum habuit vnus è nostris in Vrbe Mexico degentibus caritas. Qui carcere adito, cum multos ibi reperisset Indos ob æs alienum, cui soluendo non essent, detentos, vniuersos corrogatâ stipe liberauit. Lingue sunt ibi vulgares duæ potissimum Mexicana, & Othmitica, perdifficiles; ijs perdiscendis attentissimam nostri, Tepotzotlana præsertim in Vrbe, operam ponunt, eo fructu, ut iam multi eorum, Dominicis, ac festis diebus publicè per vicos Christianæ Doctrinæ explicationes idiomate populari habeant. Ibidem Seminarium puerorum ex Indigenis sub cura nostrorum institutum, spes integræ aliquando conuersionis horum populorum non vanas affert. Et mira diligentia est non puerorum magis, quam vulgo omnium in ediscendis memoriter Cathechismi lectionibus. Auditores earum plurimi tres in classes distributi pro gradu profectus, vbi captum in infima probarunt, præuio examine in superiorem promouentur; eaque crescendi ambitio vtiliter acuit industriam. Iam Indi Christiani miros in virtute progressus habent. Insignesque publicè infamium, notis criminibus, conuersiones ex concionibus nostrorum, præsertim Angelopoli, spectatæ sunt. Prouincia hæc Mexicana nobili se hoc anno colonia propagauit. Ex ea profecti quatuor è nostris statim sedem figere ceperunt Manila. Ciuitas ea primaria est Lutzonia Insulæ, inter eas principis, quæ Orbi nostro Philippinarum nomine notæ admodum nuper esse ceperunt. Eas sunt, qui putent Barussarum vocabulo antiquis cognitæ. Detexit illas recentiorum Argonautarum primus Ferdinandus Magellanes, iter in Molucas nouum ab Occidente quærens; sed detexit tantum: non item occupauit, anno Superioris sæculi vicesimo. Propius inspexit Aluarus de Saauedra anno post septimo, qui missus à Marchione del Valle cum classe armata ex portu Ciuatlaneionensi nouæ Hispaniæ, anno 1527, in vnâ ex illis Insulis primam obuiam Tandayalam exscendit, cuiusque possessionem nomine Castellani Regis iniit. Hæc deinde Insula ex nomine Regnantis Philippi Secundi Philippina vocitata, istam appellationem in alias quoque propagauit, anno ut opinor 1564, quando Michaël Lopez de Legalpi missus cum classe à Prorege nouæ Hispaniæ Ludouico Velasque, plenius suam Gentem in earum terrarum possessione firmavit, Lutzoniam earum præcipuam inuadens, quam nouam etiam Castellam nuncupauit. Sitæ Philippinæ sunt inter vi. & xvi. Gradum Septentrionem versus. In eas ex portu Naudadensi nouæ Hispaniæ traiectus est leucarum sexcentarum. Par etiam, aut propior Cinæ Iaponiæque vicinia, quarum Gentium annua in eas olim constituta commercia etiamnum vigent. Sunt hæc Insulæ ferme quadraginta maiores, sparsis hinc inde minoribus maximo numero,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

O 2

Fera-

235
Et reditus
Macaum,
7. Octob.236
Mexicana
res.237
Institutum
vtiliter Semj
narium.238
De Philippin
is Insulis.

239
Primus earum
Episcopus
Dominicani
Ordinis So-
cietatem eo
vocat

240
Missio ibi no-
strorum.
Et residentia

241
In Peruvia,
Ioannis Gome-
ziji vriles
labores.

242
Miraculum
insigne in
Crucifixo
monstratum
Ethnicum
Principem
conuertit.

Feraces pleraque pretiosarum frugum, nonnulla vnionum, & Metallorum. culta autem innumerabili multitudine variarum Gentium: Eminent inter eas magnitudine Mindanaus, & Lutzonia, quarum hæc latitudinis angustia, in ducentarum facile leucarum longitudinem exporrigitur. Digna memoratu occasio est, quâ primum in eas terras est vocata Societas. P. Dominicus de Salazar Sacri ordinis Prædicatorum Primus Philippinarum Episcopus in aulâ Regis Catholici Philippi Secundi renunciatus, & Sacratu anno 1579., consentaneum suæ præcipuæ Religioni, & Apostolico zelo comitatum sibi parare constituit, ad vastas, & opis indigas regiones desponsæ sibi Ecclesiæ nauigaturo. Duos ergo & viginti præstantis virtutis viros è fratribus sui ordinis cum à superioribus impetrasset, nauem ijs comitibus Mexicum versus non feliciter soluit, si quis humano sensu rem æstimet. Nam morbis illo itinere sæuis afflicta sacra illa cohors, plus dimidia sui parte minuta est, duodecim in nauim mortuis. Quin è cæteris decem, octo pene moribundi Mexicum peruenierunt. Ibi commodum, oblata in Philippinas nauigandi occasione,angebatur homo Sanctus, & Sapiens, quod nec differre suum ad sponsam Ecclesiam accessum Episcopi officium sineret, nec ad eam sine idoneis copijs Euangelicorum Ministrorum properare sustineret. In hoc æstu consilium cepit corrogandorum è præsentis locis illis copia supplementorum, quam maximo numero liceret. Patres Franciscanos exalceatos, Mexici domicilium habentes inuitat, ex ijs quinque impetrat; è nostra quoque minima Societate tres ei ad manum se dederunt. Cum his additis ad duos sibi reliquos sui ordinis, Hieronymum Garciam, & Christoualem de Saluaterra, comendatis P. Dominico de Ancola Vicario in ijs Partibus Generali sui Ordinis, octo ægrotis quos aduexerat, Manilam versus soluit melioribus auspicijs. Nam omnes eò Mense Maio anni 1580. incolumes appulerunt, à Prætoze illic Gonzalo Ronquilli de Pennalosa, equite Segobienensi, magnificè, ac liberaliter excepti. Hinc paulo post rebus exploratis rediisse Mexicum nostros reperio, ibique comparatis quæ figendæ sedi necessaria putarunt, anno demum hoc in quo versamur 1582. Manilam reuersos, Residentiam inchoasse, quæ magnis deinde auctibus, in tempore memorandis, creuit. Quatuor ea primum capitum fuit: duorum, Sacerdotum Antonij Sedenij, & Alfonso Sancij, duorum Sacerdotij expertium, quorum alter erat Clericus Theologiæ auditor, alter domestici Ministerij adiutor Laicus.

Peruvia restat orbe, ac Cœlo toto diuisa Prouincia, proximè ad antarctum cum excurrans Polum. Per eam Christiana res in Collegijs quinque, & Residentijs duabus strenuè, ac cum successu curata est à nostris. Excursiones etiam in vrbes alias, ac terras laboriosissimæ, sed ex pari fructuosæ, factæ. P. Ioannes Gomezius cum Socio Laico quatuor Ciuitates inter se ducentarum ferè leucarum intervallo distitas obiuit, & concionibus, ac ministracione Sacramentorum vtiliter excoluit. Maximè felix, & probata in vulgus eius opera fuit in grabatibus, & inueteratis diuisijs componendis, Gomezio cum plenè beatarum frugum manipulis Limam reuerso, prodijt indidem cum Socio alter Sacerdos noster P. Ioannes de Hinozosa in Pagum Deycam vocatum, quinquaginta leucis, à Lima, vbi concionando, ac Sacra ministrando ingenti suo labore magnos fructus legit. Paucitas operariorum fecit, ne per ostium Euangelio apertum magnum, & euidentem ire Cusquenses nostri potuerint, quo spes verisimilis frugis vberimæ vocabatur. Christianus indus ex culta Hispanis regione nescio quâ causa fugiens, quindecim dierum itinere in latam, & Incolis frequentem Prouinciam peruenit, in qua cum Indigenis forte delatam inter sarcinulas Crucifixi effigiem ostendisset, percrebuit inter barbaros, & ad Principem delatum est, adesse hominem qui famosum illum, & victorij mirificis formidatum Christianorum Deum secum ferret. Accersit, eum curriculo Regulus. Erant, cum eo qua Nobiles, quâ Satellites ferè trecenti: His stantibus in atrio Palatij, medius in ijs Princeps hospitem iubet sibi dudum cupido videndi Christum ostendar. Promittit ille Crucifixum quo Barbarus in manus sumpto. Hic, inquit, ille Deus est cuius ope coelesti.

Peruuiam Hispani deleto Ingarum imperio subegerunt? Aiente illo. Atqui, subiecit Princeps, hæc quidem homunculi infirmi, & miseri figura est: abis in rem malam, cum isto tuo Deo, simul in sacrum signum expuens, cum risu, & contemptu hospiti reddidit. Mira hinc res traditur, cui fidem abundè magnam Barbari Dynastæ mutatio mox secuta, & palam celebrata facit. Simul in manus Christiani venerabile simulacrum redijt, repente cunctis clarè cernentibus caput mouit, & ex dexera in quam propendebat parte in sinistram se flectens, minacibus oculis Principem ceterosque qui aderant intueri cœpit, Omnes statim, præter vnum illum qui Crucem manu tenebat, in terram concidunt, ac mortuis similes sine sensu iacent. Fit concursus populi ex Vrbe frequenti, mirantibus cunctis, post tres fermè horas exurgit Princeps, clarâ voce inclamans: verè magnus est Christianorum Deus. ingeminant idem Aulici, & ipsi ex longo stuporè sibi redditi. Edicatur subitò in populum, capitalis comminatione pœnæ, ne quis vlla contumelia violare Christianorum Deum audeat. Ipse Regulus Sacellum iuxta Palatium extrui ornarique iussit, quo pro illarum vsu Gentium citò peracto, Sacram effigiem ibi collocatam ipse primus adorauit, imitantibus passim vniuersis. Tum præter istum alios quoque è Christianis terris transfugas conquiri adducique iussos interrogabat, ecquid tandem de Christianorum Deo compertum haberent? communicarent sibi, & quibus ritibus, ac cerimonijs coli fas esset Numen cuius ipse, ac sui vim sensissent. Ferme omnium in id conspirauit sermo, parum se de his scire: sed esse quosdam Cusqui Sacerdotes ex Europa aduenas, qui eam propriè artem facerent tradendæ Christianæ Doctrinæ: eosdem humanos inprimis, & perbenignos esse. Princeps his auditis, eò se conferre constituit; ac repentè cum vnicò filio sexenni, & sex Dynastis sibi familiaribus, ducibus Transfugis duobus, se dat in viam, cultu omnes, ac vestitu patrio mutato, ne qui, & vnde erant agnosci possent. Cuschum vbi peruenit, vsus internuncio Hispano quodam nobili alterius è Transfugis affini, P. Rectorem conuenit, ab eoque, causâ itineris arcano expositâ, petit, vt aliquos secum ituros mittere ne grauetur, qui Gentem suam, Christianæ religionis præceptis informant. Accepit hominè omni honoris, & affectus significatione Pater: ceterum paucitatem Sociorum, & Prouincialis absentiam excusans, negauit se posse aliud in præsentia quam eos, qui aduenerant rudimentis Christianæ fidei primis imbuerè. Interrogauit Regulus quantum hinc distaret Prouincialis. Quadringentis milliariibus, respondet; nec ante duos menses ab eo responsum haberi posse. Negauit Princeps tanto spatio Cuschi morari sibi licere: metuebat enim ne ex suâ diuturniori absentia turbarum quidpiam domi nasceretur. Ceterum se filiolum apud Patres relicturum, qui per otium erudiri, ac baptizari posset. ita cum reliquis comitibus Princeps quantum licuit admonitus instructusque, domum repetit. Vbi eum cum quiescere salutare stimuli non sinerent, bimestri exacto, pari ac prius cultu comitatuque ad conditum Cuschi adfuit. Relatum à Prouinciali responsum inuenit; sed non quale optabat. Excusauit Pinna non esse sibi ad manum, quem in tam longinquam posset expeditionem dare; nec Rectorem Cuschensem omisit tanti momenti Præfectura peregrinari tali tempore videri expedire. Conturbatus inopinata repulsa Regulus, & ad animi ægritudinem accedente inualetudine corporis, insueto itineris labore fracti, consilium capit remittendi domum filij iam baptizati. Ipsum se dixit ad curam corporis animique Cuschi remansurum. Dimisso puero ingrauescere morbus parenti caput, ac cum eodem tempore animæ Cathecumeni, & membris agrotantis curationes sui quæque generis sedulo adhiberentur, ea haud pari successu proficiebant. Vegetior quotidie spiritus, caro infirmior fiebat. Donec ad extremum non dubiè iam instante morte, ritè ablutus sacris aquis Princeps, purum animum inter egregias speci, & arcani gaudij significationes, Deo reddidit.

243
Præfectio
eius Princi-
pis Cuschum

244
Eius baptizatus, & piamors.